

Váltó-sáv Alapítvány
1074 Hársfa 21.
Tel./fax: (061)-352-6755
e-mail: alapitvany@valtosav.hu

Országos Foglalkoztatási Közalapítvány

FOGVATARTOTTAK ÉS BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI INTÉZETEKBŐL SZABADULÓK MUNKAERŐ-PIACI (RE)INTEGRÁCIÓJÁNAK TÁMOGATÁSA

KONFERENCIA

2006. 02. 16-17., Budapest

Szerkesztette:

Csáki Anikó
Gosztonyi Ágnes
Halmos Szabolcs
Mészáros Mercedes

Készült az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatásával
Budapest 2006.

Tartalomjegyzék

<i>A konferencia programja</i>	4
<i>Vitaindító</i>	6
<i>Fiktív eseteleírások</i>	10
<i>A Váltó-sáv Alapítvány</i>	11
<i>Borgulya Zoltánné András Zsuzsa (Humán Pszicho 2002 Közhasznú Társaság / Pannon Integrációs Általános és Szakképző Iskola):</i>	
<i>Oktatás, képzés a büntetés-végrehajtásban, szerepe a munkaerő-piaci (re)integrációban</i>	14
<i>Kérdések, hozzászólások</i>	20
<i>Nagyné Kis Mária (Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népfőiskolai Társaság):</i>	
<i>Fogvatartottak felkészítése a munkavállalásra</i>	21
<i>Kérdések, hozzászólások</i>	24
<i>Sáfrány Réka-Tóth Herta (Közép-Európai Egyetem):</i>	
<i>Bebörtönzött nők reintegrációs esélyei Magyarországon</i>	26
<i>Kérdések hozzászólások</i>	35
<i>Thaly Csobán (Élő Reménység Alapítvány):</i>	
<i>Az Élő Reménység Alapítvány reszocializációs/rehabilitációs munkája</i>	36
<i>Kérdések, hozzászólások</i>	41
<i>Személyes életutak, személyes sorsok I.</i>	
<i>Beszélgetés büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultakkal</i>	42
<i>Személyes életutak, személyes sorsok II.</i>	
<i>Beszélgetés büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultakkal</i>	47
<i>Személyes életutak, személyes sorsok III.</i>	
<i>Beszélgetés büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultakkal</i>	52
<i>Workshop I. - Oktatás és képzés</i>	57
<i>Workshop II. - Szabadulásra felkészítés</i>	61
<i>Workshop III. - A (re)integráció szubjektív feltételei</i>	68
<i>Büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultakat támogató lehetőségek és programok</i>	71
<i>Kérdések, hozzászólások</i>	77
<i>Kóta Tünde (Igazságügyi Hivatal):</i>	
<i>A pártfogók munkaerő-piaci támogatási lehetőségei; a pártfogók munkája</i>	78
<i>Kérdések, hozzászólások</i>	85
<i>Molnár Hedvig („Jóvá Tett Hely”, projektvezető):</i>	

<i>A „Jóvá Tett Hely” Képzési, Támogató és Szabadidő Központ. Egy modellprojekt működése és tapasztalatai</i>	86
<i>Kérdések, hozzászólások</i>	89
<i>Gyetvainé Juhász Mária (Pest Megyei Igazságügyi Hivatal):</i>	
<i>Pest megyei helyzetkép szabadultak munkaerő-piaci lehetőségeiről a pártfogók szemszögéből</i>	90
<i>Kérdések, hozzászólások</i>	95
<i>Mészáros Mercedes (Váltó-sáv Alapítvány):</i>	
<i>A társadalmi (re)integráció támogatása szupportív és edukatív elemekkel</i>	96
<i>Kérdések, hozzászólások</i>	105
<i>Katona Csilla-Roszik Gábor (Magyar Testvéri Börtöntársaság):</i>	
<i>A Magyar Testvéri Börtöntársaság társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációs tapasztalatai</i>	106
<i>Kérdések, hozzászólások</i>	109
<i>Szántó Eszter (AVP Hungary Közhasznú Egyesület):</i>	
<i>Koncentrikus körök. AVP Hungary Közhasznú Egyesület rehabilitációs börtönprogramja és hálózatos építése</i>	110
<i>Kérdések, hozzászólások</i>	116

A konferencia programja

Fogvatartottak és büntetés-végrehajtási intézetekből szabadulók munkaerő-piaci (re)integrációjának támogatása

KONFERENCIA
2006. 02. 16-17.

Helyszín: MEDOSZ Szálló
Budapest, VI. kerület, Jókai tér 9.

1. nap: 2006. 02. 16. csütörtök

09.30 – 10.00 regisztráció, érkezés

10.00 – 10.20 Megnyitó, köszöntő. Fogvatartottak és büntetés-végrehajtási intézetekből szabadulók munkaerő-piaci lehetőségei, esélyei. A probléma értelmezése, a konferencia célja és feladata. Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány

10.20 – 11.05 Oktatás, képzés a büntetés-végrehajtásban, szerepe a munkaerő-piaci (re)integrációban. András Zsuzsa, Humán-Pszicho 2002 Közhasznú Társaság/Pannon Integrációs Általános és Szakképző Iskola

11.05 – 11.50 Fogvatartottak felkészítése a munkavállalásra. Nagyné Kis Mária, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népfőiskolai Társaság

12.00 – 13.00 **EBÉD**

13.00 – 13.40 Fogvatartott és szabadult nők lehetőségei a munkaerő-piacon. Sáfrány Réka, Közép-Európai Egyetem (CEU)

13.40 – 14.20 Az Élő Reménység Alapítvány reszocializációs/rehabilitációs munkája. Thaly Csobán, Élő Reménység Alapítvány

14.20 – 14.30 **KÁVÉSZÜNET**

14.30 – 15.30 Személyes életutak, személyes sorsok. Beszélgetés büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultakkal

15.30 – 16.30 **WORKSHOP**
Oktatás és képzés moderátor: Mészáros Mercedes
Szabadulásra felkészítés moderátor: Tajta Gábor
A (re)integráció szubjektív feltételei moderátor: Csáki Anikó

16.30 – 17.00

A NAP ZÁRÁSA, ÖSSZEGZÉS

2. nap: 2006. 02. 17. péntek

09.00- 09.45 Büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultakat támogató lehetőségek és programok. Vass István, Fővárosi Munkaügyi Központ

09.45 - 10.30 A pártfogók munkaerő-piaci támogatási lehetőségei; a pártfogók munkája. Kóta Tünde, Igazságügyi Hivatal

10.30 – 11.15 A „Jóvá Tett-hely” Képzési, Támogató és Szabadidő Központ. Egy modellprojekt működése és tapasztalatai. Molnár Hedvig, a „Jóvá Tett-hely” projektvezetője

11.15 – 12.00 Pest megyei helyzetkép szabadultak munkaerő-piaci lehetőségeiről a pártfogók szemszögéből. Gyetvainé Juhász Mária, Pest Megyei Igazságügyi Hivatal

12.00 – 13.00

EBÉD

13.00 – 13.45 A társadalmi (re)integráció támogatása szupportív és edukatív módszerekkel. Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány

13.45 – 14.30 A Magyar Testvéri Börtöntársaság társadalmi é munkaerő-piaci reintegrációs tapasztalatai. Katona Csilla és Roszik Gábor, Magyar Testvéri Börtöntársaság

14.30 – 15.15 Koncentrikus körök. Az AVP Hungary Közhasznú Egyesület rehabilitációs börtönprogramja és halózatos építése. Szántó Eszter, AVP Hungary Közhasznú Egyesület

15.15 – 16.00

A konferencia zárása, tapasztalatok összegzése

Vitaindító

Váltó-sáv Alapítvány
Fogvatartottak és büntetés-végrehajtási intézetekből szabadulók munkaerő-piaci
(re)integrációjának támogatása
Konferencia: 2006. 02. 16-17.

„Ha nem tudok iskolába járni, a szokásos. Ha nincs iskola, akkor nincs munkahely, ha nincs munkahely, akkor nincs pénz. Akkor bűnözés van.”

A problémák

1. A börtönben végzett munka nem látja el a fogvatartottakat piacképes szakmai képzettséggel és további, a szabadulás után más területen is hasznosítható készségekkel. Az elítéltek munkához való jogát a törvény előírja, ám nem minden fogvatartott tud dolgozni azok közül, akik szeretnének. A büntetés-végrehajtási intézetek kevesebb feladatot tudnak biztosítani, mint amennyi munkába állítható elítélt van egyszerre a börtönökben. Legtöbbször a végezhető munkák néhány fajtára korlátozódnak, ami nem teszi lehetővé, hogy ezeket a munkákat hatékonyan összepárosítsák a fogvatartottak készség szintjével. A munkalehetőségek korlátozottsága nem engedi, hogy valaki munkakört változtasson pl. egészségügyi problémák esetén. A börtönben biztosított munkák segéd- vagy betanított munkák, gyakran monoton, esetleg testet/lelket károsító tényezőkkel.

2. A szocializációs hátrányokkal induló fiatal fogvatartottak esetében így **sem munkaszocializációról, sem pozitív munkatapasztalatról** nem beszélhetünk, ami az elkövetkezendőkben jelentősen befolyásolja a **munkához való viszonyukat**. Mivel a börtönbeli munka „igazi” képzettséget nem igényel, továbbá nem számít munkaviszonynak, így nem jár érte társadalombiztosítás sem, gyakorlatilag az idő eltöltésére szolgáló elfoglaltságot jelent.

3. A börtönökben nyújtott képzések és oktatás nem járul hozzá elegendő mértékben a szabadulás után szükséges tudás és képzettség elsajátításához. Az általános iskolát be nem fejezett fogvatartottak felülreprezentáltak a magyar börtönökben, nekik 1993 előtt kötelező volt iskolába járni. Az új bv. törvény megszüntette ezt a kötelezettséget. Így az iskolások száma jelentősen csökkent, de a büntetés-végrehajtás szakemberei továbbra is nagy hangsúlyt fektetnek erre, azaz a „legalább általános iskolai végzettség” benne van a „bv.-s köztudatban”. Gyakran kerül a fogvatartott olyan helyzetbe, hogy választania kell a munka és a tanulás/képzés között. Több, a büntetés-végrehajtással szerződésben álló oktató/képző cég ui. csak napközben, munkaidő alatt biztosít a fogvatartottak számára programot, ami azt jelenti, hogy „kiveszik a munkából”, azaz a továbbiakban nem dolgozik. Ennek azon kívül, hogy jelentős anyagi hátránya van, kérdésessé teszi, hogy a továbbiakban „újra kiveszik-e”, azaz tud-e dolgozni? A tanulás/képzés/oktatás hosszú távú pozitív hatása a jelentősen deprivált börtönpopulációnak egyelőre nem kifizetődő.

4. Bár az általános iskolai képzés mindenképpen előfeltétele bármely további képzésnek, hangsúlyozni kell, hogy csupán az általános iskolai végzettség nem elegendő sem a szabaduló nők, sem a férfiak munkaerő-piacra való bejutásához. A

szabadult, szakképzetlen nők különösen rossz helyzetben vannak a munkaerő-piacon. Annak ellenére, hogy a bv. intézetekben indulnak OKJ-s képzések és különböző tanfolyamok, ezeknek választéka és elérhetősége komoly kívánalmakat hagy maga után. A legtöbb szakmai tanfolyam/képzés munkaerő-piaci értéke minimális (pl. kosárfonó, csipkeverő, cipőfelsőrész-készítő stb.). Miután évente csak korlátozott számban indulnak még ezek a tanfolyamok/képzések is, a potenciális résztvevőknek csak kis része érheti el azokat.

5. A középiskolai oktatásban való részvétel szorgalmazása elvi szinten valósul meg, csak igen kevés bv. intézetben van, női fogvatartottak körében szinte teljesen hiányzik. Miután a középiskolai tanulmányok folytatásának semmiféle törvényi kötelezettsége sincs, csak lehetőségként merül fel, a bv. erre való hivatkozással minimális teret enged annak a képzési formának, ami a valódi piacképes szakmák, az átképzés, és az európai élethosszig tartó tanulás elvének alapját jelenti. Annak ellenére, hogy a fogvatartottak között nagy számban vannak jelen kulturális/oktatási deficittel, jelentős azon fogvatartottak száma is, akik a bent töltött időt hasznosan kívánják eltölteni abból a szempontból, hogy meg akarják szerezni az érettségi bizonyítványt, akár a szabadidejük „rovására”. Ezen törekvéseiket a bv. nem vagy kevéssé támogatja.

6. A „tisza erkölcsi bizonyítvány” hiánya nemcsak a munkavállalásnál döntő, de a büntetlen előélet számos, a munkaügyi központok által kínált tanfolyam/képzés előfeltétele is. Ez azt jelenti, hogy az erkölcsi bizonyítvány nemcsak a munkavállalásban jelent komoly akadályt, hanem akár még a munkaügyi központok által finanszírozott képzések esetében is kizárhatja a börtönből szabadultakat a továbbtanulás és szakmaszerzés lehetőségéből.

7. Az álláskeresőknél elvileg illetékesek ugyan a munkaügyi központok, de egyelőre véletlenszerű az összehangoltság a börtönök és a munkaügyi központok között. Azaz a frissen szabadult, miután kevés információval rendelkezik a munkaügyi központok tevékenységéről, inkább családi és egyéb kapcsolataira támaszkodik munkavállalási szándéka realizálása esetén. A munkaügyi központ számára egy újabb hivatal, ahová ha nem muszáj, nem megy.

8. A szabadultak – érthető módon – nem szívesen vállalják fel börtönmúltjukat, így nincs használható adat arra vonatkozóan, hogy a regisztrált munkanélküliek közül hányan/mennyien tartoznak a jelenlegi célcsoportba. Ez abban az esetben is probléma, ha a munkaadót kívánjuk érdekeltté tenni pl. a 6/1996. (VII.16.) MüM rendelet - a foglalkoztatást elősegítő támogatásokról, valamint a Munkaerő-piaci Alapból foglalkoztatási válsághelyzetek kezelésére nyújtható támogatásról – A foglalkoztatáshoz kapcsolódó járulékok átvállalása – alkalmazására („(3)...meghatározott támogatás legfeljebb egyévi időtartamra annak a munkaadónak is nyújtható, amely pártfogó felügyelet alatt álló személy vagy olyan személy foglalkoztatását vállalja, aki a szabadságvesztés-büntetésből a támogatás iránti kérelme benyújtását megelőzően, hat hónapnál nem régebben szabadult.”). A járulékátvállalás igénylése olyan adminisztrációs követelményeket ró a munkaadóra, hogy annak a továbbiakban gazdaságosabb, gyorsabb, hatékonyabb **nem alkalmazni** a célcsoport tagját.

9. A célcsoport specifikuma miatt a szakképzés és munkaerőigény, a munkaerő-szükséglet nehezen értelmezhető.

10. Ha valaki olyan szerencsés, hogy szabadulása után kevés idő elteltével talál munkát, amennyiben nincs családi vagy egyéb, anyagilag is támogató emberi kapcsolata, továbbra is igen nehéz helyzetben van az első fizetéséig. Azaz addig **nincs pénze a megélhetésre.**

Részletek fogvatartott és szabadult fiatalokkal készített életútinterjúkból

„Szabadulásod után milyen problémákkal találtad magad szembe? Bárhol.

...Következő, ami számomra nagyon lényeges, ami már nem így lelkileg, a melóhely. Munkát találni így, hogy két év múlva tölteném ki az ítéletemet, és onnantól kezdve még tíz évig rajta van az erkölcsimen, hogy büntetve voltam, ez nagyon nagy akadály. Ez olyan nagy akadály, hogy a munkahelyek 95 %-ához kéri manapság, és nem mindegy. Még ha meg is kapom az erkölcsit, de én nem kaphatok erkölcsit, nekem eleve úgy van. Mert van olyan, aki kaphat, viszont benne van. És mindenhol az a feltétel, nem egyszerűen, hogy kell az erkölcsi, hanem, hogy tiszta erkölcsi, ezt kikötik. Tehát, hogy makulátlan emberkeről legyen szó. És ez manapság nagyon fontos. Ez egy hatalmas, nem hogy egy fal, hanem előtte és mögötte is még egy árok. Azt azért megmászni. Szóval ez neveléses, ha ezt én is csak hallanám, én is mosolyognék rajta. De azért így, hogy már túl vagyok néhány helyen, amit végigjártam, és mindenhol azt a választ kaptam. Volt, ahol úgy kezdtek: hát, igen erkölcsi. És akkor utána mondták a többi, és én mondtam, hogy jó, akkor ne is folytassa... És volt bizony olyan hely, ahol felhívták a cégnek a tulajdonosát, hogy nem lehetne-e eltérni ettől ebben az egy esetben? Tehát annyira úgy látta az ottani főnök, hogy én odavaló vagyok. Mert fiatal vagyok, energikus, látja, hogy nem vagyok tirpák, és ez fontos. De nem, ettől nem tekinthetnek el. Ez így elég nehéz.”

„És azóta is ott dolgozol?”

Nem, az seggfej volt, eljöttem tőle, mindig falat kapartattot velem. Szóval ránézek valamire és tudom, hogy feleslegesen csináltatja meg, tehát egy halál jó mész falfelületet lekaptat, olyat, ami telibe van glettelve alatta, tehát le sem jön, meg le sem lehet robbantani róla, de biztonság kedvéért kaparjuk le róla, de az istennek nem jön le, de azért kaparjuk le... Erre nem vagyok kíváncsi. Azt otthagytam. Mondta, mindjárt megyünk el, jössz velünk, viszlek mázolni, jó mondom. És most hova mész, megyek anyagot venni, mondom jó, menjél, ahogy elment, fölvettem a táskám, aztán elmentem.

És akkor többet nem mentél dolgozni?”

Oda nem. Utána vettem megint egy újságot, megint elmentem, az is sikerült. De az már nem elsőre, hanem érdeklődtem, és kijegyzeteltem magamnak úgy 10-et, ahova már elvileg holnaptól mehetek dolgozni, nem telefonálgatok, tök felesleges, mert választok hogy hova megyek... Na választottam egyet, ki volt írva, hogy csak jó szakember... Hiper-szuper csávók kellene. Fölvívom, hát akkor személyes találkozás, meg 2 hét próbaidő. Na ott dolgoztam, ez a főszerep ez dm-ekre specializálódott, ilyeneket újtott föl, azok meg köztudottan... Letelt a próbaidőm, kaptam fehér munkaruhát, izét, mindent. Akkor vitt lakásokra és ott is dolgoztam. Aztán egyszer már ilyen huzatosabb idő volt, és kint álltam az ablakpárkányon, és mázoltam az ablakot... Arcüreggyulladás kaptam, kaptam a gyógyszereket, mondta az orvos – lázas is voltam, tiszta fekete volt az egész szemem -, hogy maradjak otthon, ne ugráljak, ne menjek dolgozni, főleg huzatba ne menjek, hogyha azt akarom, hogy mindenféle tüszurkálás nélkül ez elmúljon, adott gyógyszereket – jó drága volt. Otthon fetrengtem, de ennek a csávónak betelefonáltam, hogy ez van, arcüreggyulladásom van stb., van orvosi leletem, röntgen meg minden, csontvázam, amit csak akar, viszem! Jó persze rakassam össze magam, majd jelentkezzem. Na, hát fölvettem valakit a helyemre, aztán vissza sem mentem utána. Jó, amivel lógott utána azt odaadta, de mondta, hogy most nem tud munkát adni, hívjam vissza hétfőn. Visszahívtam hétfőn: most nem tudok neked mit mondani, hívjál vissza szerdán... Nem hívtam vissza szerdán, rácsörögtem hogy ha majd lesz munka, egyszerűbb ha te telefonálsz, mint hogy én mindig telefonáljak neked, persze, igen úgy lesz minden... Na aztán elmentem egy másik helyre, az meg tök jó csávó, volt tanár, mindent tudományosan megmagyaráz...

Szóval szeretek vele dolgozni is, tehát ezt kell mondjam, hogy szeretek vele dolgozni, de úgy különösebben nem halok meg ezért a szakmáért, hogy de jó, milyen szerencsés ember vagyok..! De a legjobb az lenne, ha egész nap otthon fetrengenék, nyomogatnám a dvd-t, és semmi gondom nem lenne, tehát lenne pénzem. Lenne az a biztonságérzetem, nem hogy most úristen, ezt be kell fizetnem, meg azt, utána ennünk is kéne valamit, meg hát nem tudom, de azért csak kéne egy gyerek is, szóval érted... Úgy, hogy abszolút nincsen semmi alapod arra, hogy egy saját életet elkezdjél, szóval ez a munka nekem most arra elég, hogy a nullán maradjak, ne menjek mínuszba. Szóval így ez örületes, ha belegondolok.”

„Miért volt olyan fontos az érettségi számodra?”

Mert elhatároztam, hogy 40 éves koromra el kell érnem valamilyen iskolai végzettséget, amire éppen akkor gondoltam, az pedig egy diploma. Nem azért, hogy majd abban a szakmában dolgozzak, mert addigra, 40 éves koromra már biztosan lesz családom, és ilyen értelemben a diploma, nem azt mondom, hogy nem jelent semmit, de az életem már révben lesz valószínűleg. De önmagamért, tudom azt, hogy tudok tanulni, és képes vagyok rá... Mert azért, ha elmegyek valahova dolgozni, megkérdezik, hogy voltam-e büntetve, kicsit komolyabban megkérdezik, akkor elmondom azt, hogy miért ültem, hol ültem, és akkor megkérdezik, hogy milyen iskolai végzettsége van, és én azt mondom, hogy nem tudok írni, olvasni. Hanem azt, hogy kérem, ezt

és ezt végeztem. És azt mondják, hogy van ilyen is? Tehát nem azt mondják, hogy... Ha valaki elkövet egy bűncselekményt, akkor azt mondják, hogy mocskos bűnözők. És akkor ebben benne van a pedofiloktól kezdve a rabló, a tolvaj... És érted, az ilyenek, hogy ne csak azt mondják, hogy aki hülye, gyilkos, vagy teljesen mindegy, hogy mi, hogy van olyan is, aki tanul.”

„Miért volt ez számodra fontos, a tanulás, meg az érettségi?”

Én úgy szerettem volna, hogy mire kijövök, már meglegyen, mert másként rangsorolnak be, amikor odamegyek egy munkahelyre, már a fizetésnél is számít. Meg önmagamért, hogy ne legyek tudatlan. Hogy az alapképzettségem meglegyen, mert ez szerintem manapság a minimum. És akkor utána még szeretnék továbbmenni, de hogy merre azt még nem tudom, majd meglátom, hogy milyen lehetőségek lesznek.”

Fiktív esetleírások

Fogvatartottak és büntetés-végrehajtási intézetekből szabadulók munkaerő-piaci (re)integrációjának támogatása

Konferencia: 2006. 02. 16-17.

1. Z. 28 éves, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében élt fogvatartása előtt. Jelenleg 5 éves szabadságvesztéses büntetését tölti, és fél év múlva szabadul, kedvezményrel. Általános iskolai végzettsége megvan, a börtönben kosárfonó tanfolyamra járt, amit sikeresen be is fejezett. A fogvatartás alatt családi kapcsolatai meglazultak, egyelőre fogalma sincs, hová megy lakni szabadulása után. Szeretne dolgozni, de elképzelése sincs, milyen munkát tudna vállalni.
2. S. 27 éves, dunántúli fiatalember. 4 éves szabadságvesztéses büntetése 3 hónap múlva lejár, kedvezményrel szabadul. S.-nek van gimnáziumi érettségi vizsgája, és továbbtanulási szándéka is, de nagyon bizonytalan abban, hogy múltja miatt egyáltalán lehetősége van-e felsőoktatási intézménybe bekerülni. Nem akar visszakerülni a börtönbe, ezért szeretne dolgozni, de nem tudja, hogyan induljon el a munka- és álláskeresés útján, mert azt hallotta, hogy erkölcsi bizonyítvány nélkül nem fog munkát kapni. S.-nek a fogvatartás előtt volt munkája, de oda nem mehet vissza. Feleségével kapcsolata megszakadt, csak idős szülei látogatták néha, úgyhogy S. lakhatása is kérdéses.

A Váltó-sáv Alapítvány

A **Váltó-sáv Alapítvány** célja és feladata a büntetés-végrehajtási intézetekben előzetes letartóztatásban lévő vagy ítéletüket töltő, valamint szabadlábon lévő vagy szabadult, kriminális életvezetésű fiatalok és fiatal felnőttek (16-30 éves) megkeresése, gondozása, képzése, mentálhigiénés ellátása, reszocializációja, a társadalomba való beilleszkedési esélyek növelése.

Tevékenységünk lényege a **folyamatos utógondozás és a civil támogató rendszer**. Hitünk és tapasztalataink szerint a biztonságos emberi/segítő/civil kapcsolat kiépítése már a büntetés-végrehajtási intézeten belül, a bizalom elnyerése és megszilárdulása, a folyamatos érzelmi biztonság megteremtése, az elfogadó közösség segítségnyújtása a szabadulás krízisének csökkentését, valamint az utógondozás és a visszaesés megelőzés alappilléreit jelentik.

Tevékenységeink:

- az érettségi vizsgára való felkészítés segítése, a beilleszkedési esélyek javítása;
- kriminális életvezetésű, első bűncselekményes fiatalok speciális, személyközpontú tanulási-tanítási programjának és gondozásának megszervezése és végzése;
- az egyéni képességek felismerése, azok tudatosításában és megerősítésében való segítségnyújtás;
- a személyes problémák pszicho-szociális kezelése, gondozása; mentálhigiénés ellátás;
- életvezetési segítségnyújtás;
- a társadalomba való visszailleszkedést segítő, speciális segítő-problémafeltáró csoportok szervezése, működésének támogatása, biztosítása;
- bűnmegelőzés; felvilágosító, megelőző beszélgetések szervezése, lebonyolítása;
- civil pártfogói rendszer működtetése;
- folyamatos utógondozás biztosítása;
- a börtönszocializáció megszüntetésének-megszűnésének támogatása;
- ex-kriminális életvezetésű fiatalok - lehetőség szerinti - bevonása a gondozói munkába, segítő munkára való képzésük támogatása;
- családgondozás;
- szakmai találkozók szervezése, módszercserék koordinálása;
- módszertani- és kutatómunka végzése a deviancia illetve annak kezelési formáit illetően, különös tekintettel a kriminális életvezetés tekintetében;
- szabadidős és közösségi programok szervezése.

Jelenleg 25 fővel foglalkozunk a gimnáziumi oktatási-reszocializációs programunkban, egyéb képzési-reszocializációs projektünk pedig kb. 80 fiatalot érint.

A Váltó-sáv Alapítvány jelenleg 10 munkatárssal dolgozik. Közülük 5-en foglalkozunk 10-15 éve deviáns fiatalokkal; 7 éve kriminális életvezetésűekkel. Képzettség szerinti megoszlás: középiskolai tanár, szociális munkás, szociálpedagógus, szociálpolitikus, népművelő, felsőfokú narkológiai asszisztens stb.

Az alábbi büntetés-végrehajtási intézetekkel vagyunk jelenleg kapcsolatban:

Baracscai és Heves Megyei Országos Büntetés-végrehajtási Intézet; Balassagyarmati, Budapesti, Kalocsai, Márianosztrai, Sátoraljaújhelyi valamint Váci Fegyház és Börtön; Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete, Kecskemét és Tököl; Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet.

Az Alapítványnak az országos tevékenysége miatt Együtműködési Megállapodása van a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával.

„Segítséget minden órán kapok tőletek, mert nem csak tanítotok, de odafigyeltek az életem itteni részére. És a beszélgetés nagyon jó, megnyugtató, mert elfeledtetni ezt a helyet, még ha csak fél órára is.”

A Váltó-sáv Alapítvány projektjei:

A büntetés-végrehajtási intézetben és szabadulás után:

- Váltó Program – segítő munka és középiskolai tanulmányok biztosítása fogvatartott és szabadult fiatalok számára
- Szociális munka a büntetés-végrehajtásban és az utógondozásban

A büntetés-végrehajtási intézetben:

- Szabadulásra felkészítés büntetés-végrehajtási intézetekben lévő fiatalok számára
- Emberjogi képzés fogvatartott fiatalok számára
- Kortárs/szociális segítők képzése büntetés-végrehajtási intézetekben fiatalok részére

Szabadulás után:

- Váltó Kör/Váltó Klub – kortárs (ön)segítő csoport szabadult fiataloknak
- Váltó-sáv Információs Bázis-projekt (ex-kriminális ifjúsági munkások által felállított és működtetett segítő adatbázis a célcsoport számára)
- Hozzá tartozó Csoport
- Bűnmegelőzés ex-kriminálisok bevonásával (beszélgetések és website)
- „Job coaching” – ex-kriminális fiatalok foglalkoztatása és munka-erőpiaci reintegrációjának segítése

„Nagyon jól érezhető nálatok, hogy nemcsak kamuból jöttök ide, hanem ténylegesen érdeklődtök felőlünk illetve a véleményünk iránt.”

„És nem úgy volt, hogy bejöttök, és úgy viselkedtek, mint hogyha bűnözők lennénk, és muszájból jöttök, hanem mint emberek az emberhez. Emberségesen.”

Az Alapítvány fő tevékenységei 2006-ban:

- Társadalmi befogadás témakörében kutatás lebonyolítása: Fogvatartásból szabadult fiatal felnőttek társadalmi (re)integrációjának lehetőségei (támogató: ICSSZEM)
- Megvalósítási terv készítése ún. félutas ház szabadultak számára létrehozására Magyarországon (támogató: Open Society Institute, New York)
- Országos konferencia szervezése és a konferencia anyagából kiadvány készítése: Fogvatartottak és büntetés-végrehajtási intézetekből szabadulók munkaerő-piaci

esélyeinek javítása (/re/integrációjának támogatása) (támogató: Országos Foglalkoztatási Közalapítvány)

- Módszertani kiadvány készítése: Szociális munka bűnelkövetőkkel (támogató: Fővárosi Szociális Közalapítvány)
- HEFOP – 2.3.2.05/1 Fejlesztésközpontú alternatív munkaerő-piaci szolgáltatások: Fogvatartásból szabadult fiatalok társadalmi és munkaerő-piaci (re)integrációs esélyeinek növelése

Borgulya Zoltánné András Zsuzsa (Humán Pszicho 2002 Közhasznú Társaság / Pannon Integrációs Általános és Szakképző Iskola):

Oktatás, képzés a büntetés-végrehajtásban, szerepe a munkaerőpiaci (re)integrációban

Az érvényes jogszabályok szerint a **szabadságvesztés-büntetés célja kettős: egyrészt az, hogy ítéletben meghatározott joghátrányt érvényesítse**, másrészt ezzel párhuzamosan **elősegítse az elítélt, a bűnelkövető személy szabadulás utáni társadalmi beilleszkedését**, azaz reintegrációját, és **újabb bűncselekménytől való tartózkodását**. A büntetés-végrehajtástól – a börtönrendszertől – általában azt várja el a civil társadalom is, hogy biztonságosan megőrizze a szabadságvesztésre ítéltet, ám eközben a további életvitelre nézve kedvező változást is váltson ki bennük. Azt hiszem, mindannyian egyetértünk abban, hogy az utóbbi kívánalomnak megfelelni, pozitív eredményeket, változásokat produkálni embertpróbáló feladat, hiszen ez esetben egy **hibás, megrekedt, félresiklott szocializáció eredményeképp kialakult, de hibásan programozott, sérült személyiség szerkezetű felnőttek tekintetében kell pozitív változásokat elérnünk, produkálnunk**. Ráadásul igen korlátozott a mozgásterünk, illetve **rendkívül csekélyek az eszközeink a pedagógiai, pszichológiai motiváció tekintetében**.

A kívánt cél elérése azonban mind a **büntetés-végrehajtás**, mind a társadalmilag kiemelten fontos tevékenységet támogató **civil szervezetek feladata**. Ez az **elítéltek nevelése, korszerű pedagógiai, pszichológiai eszközökkel történő kezelése, formálása: önbecsülésük és felelősségérzetük fenntartása, fejlesztése, a társadalmi hasznosság tudatának kialakítása**. A folyamat magában foglalja az elítélt **személyiségének alapos feltérképezését**, megismerését, **megfelelő foglalkoztatását**, illetve **oktatását, képzését**, a rehabilitációs folyamat segítését, persze nem hagyhatjuk figyelmen kívül a társadalmi, **családi kapcsolatok, kötelékek fenntartását**, támogatását sem.

E tekintetben látható, hogy a **reszocializációs tevékenység igen összetett, egyszerre, egy időben több szinten zajló folyamat**, amely a büntetés-végrehajtás különféle szervezeteitől, valamint a vele karöltve együtt működő társszervezetektől **összehangolt működést igényel**.

Köztudott tény, hogy a **társadalmi felemelkedés elengedhetetlen feltétele a tudás**, azon szakmai ismeretek elsajátítása és birtoklása, amelyek szervesen illeszkednek a **mai kor gazdasági struktúrájához**. Természetesen az oktatásban, képzésben való részvétel **szakmai ismeretanyagán túl** nem elhanyagolható hozadék az általános műveltség megalapozása, fejlesztése, a teljesítmény-orientáció javítása, a **nevelői hatás, az erkölcsi tartalmak közvetítése mint személyiségfejlesztő és személyiség-rekonstrukciós törekvés**.

De miben is rejlik a büntetés-végrehajtás oktatás-nevelés fő specifikuma, mennyiben tér el ez a pedagógiai tevékenység a hétköznapi értelemben vett felnőttoktatástól?

Először is: a börtöntársadalomból kikerülő „öreg diákok”, felnőttek között jóval nagyobb arányban vannak jelen **antiszociális magatartású, deviáns viselkedésű, s egyéb személyiségzavar kapcsán adaptációs problémákkal küszködő személyek**, de a különböző **részképeség-zavarok** következtében lemorzsolódott felnőttek aránya is jóval magasabb a börtönoktatásban a hagyományos felnőttoktatáshoz, -képzéshez viszonyítva.

Ebből is látszik, hogy itt, a rácsok mögötti pedagógiában, oktatói tevékenységben jóval nagyobb arányban kell támaszkodnunk más társdiszciplínák eredményeire, törvényszerűségeire, úgymint pl. a **gyógypedagógiára, pszichológia** vagy a **szociológia** tanításaira, melyek jelentős segítséget nyújtanak a pedagógusaink részére, viszont egyben komoly többletismereteket kíván is meg az itt oktató kollégáktól.

És miért is igen fontos területe az andragógiának a börtönoktatás? Az emberek egy része csak legyint, és azt mondja: a bűnöző a társadalom ártó ellensége, kártevője. **Minden forint csak kidobott pénz, amit a képzésükre, oktatásukra költünk, „kutyából nem lesz szalonna”.** De ne felejtjük el azt, hogy mindenki, aki veszélyes ember lett, **előbb veszélyeztetett volt. A kriminalitás tulajdonképpen csak harmadik, legsúlyosabb foka, szakasza egy egyre súlyosbodó folyamatnak, melynek első lépcsője a veszélyeztetettség.** Bár ennek a sorrendiségnek mi már csak az **utolsó harmadába** tudunk beavatkozni, de amennyiben ezt jól tesszük, **kellő elhivatottsággal,** még képesek lehetünk ezt a folyamatot **visszafordíthatóvá, reverzibilissé** tenni, és életet vezethetünk vissza annak méltó medrébe: a haszontalan, céltalan létből társadalmilag **hasznos,** reprodukív tevékenységet végző **emberi létbe.**

A kriminális irányú személyiségfejlődés gyökere mindig az érzelmi élet zavaraiiban van; a szülőkkkel, a családdal való diszharmóniára vezethető vissza. **György Júlia (kriminológus, agresszió kutató) véleménye szerint az esetek jelentős hányadában már 3-6 éves kor között jelen vannak és kimutathatóak azok a környezeti ártalmak, melyek a fejlődési zavarokat előidézhetik. S ezek azok az emocionális indíttatású fejlődési zavarok,** amelyeket nekünk kezelniük kell ahhoz, hogy tanulóink képezhetővé váljanak.

Nézzük tovább a jellemző jegyeket!

A kriminális személyiséget főképpen az jellemzi, hogy **affektív élete és reakciómódjai infantilis szinten fixálódtak (megrekedt egy alacsonyabb fejlettségi szinten), rögzültek; hogy az agresszív feszültséget nem képes valamilyen szocializált formában feldolgozni, s a társadalmilag elfogadott és kívánatos normák interiorizációjára (belsővé válás) sem képes az adott személy.**

Az ilyen emocionális labilis egyén nem, vagy csak nehezen képes tolerálni a tartós érzelmi feszültséget: **nem tud késleltetni, várni, nem képes a figyelem hosszú távú rögzítésére, nehezen képes elviselni az iskola, a munkahely tartós, számára monoton feszültségét sem.** Ezért maradtak ki még a civil szférában az állami közoktatásból is, és ezért **sodródtak a kriminalitás felé.**

A társadalomba való beilleszkedés egyébként egy rendkívül **bonyolult és összetett folyamat,** a gyermek, az ember fejlődésének központi eleme. A szocializáció sokrétű, többirányú folyamat, amelyet az **egyén és környezet közötti folyamatos interakció** határoz meg. **Sikerességét, hatékonyságát a teljes értékű integráció határozza meg, melynek ismérvei a következők: a kognitív, az erkölcsi és az érzelmi fejlettség, valamint a szociális kompetencia (dr. Szegál Borisz).** Ennek elmaradása esetén, illetve hiányában a szocializációs folyamat megrekedt, sikertelen, az egyén személyiségfejlődése hibás, korrekcióra szorul.

Az oktatói tevékenység a bv. intézetekben elképzelhetetlen a nevelés nélkül, tehát fontos, hogy pedagógusaink tisztába legyenek a kriminális személyiségfejlődés legjellemzőbb jegyeivel.

A hibás szocializáció okát a gyermekkorban, azon belül is leginkább a **családi mikromillióben kereshetjük.** A kriminális személyiségstruktúra kialakulásának hátterében gyakran tapasztalhatjuk, hogy a **családokban alig van kényszer, külső késztetés,** inkább **modellek** vannak, viszonyítási, **referencia személyek,** akiket a gyerek követ, utánoz. A problémát az jelenti, hogy esetükben a nevelés, a **személyiségformálás** csak **igen ritkán**

tudatos, valamint a közvetített **minta sem pozitív**. Nem törekszenek az ingerületgátlás egyensúlyának kialakítására, néha **módszereik is szélsőségesek, traumatizálóak**. A verbalitás helyett nevelésük praktikus, gyakorlatias, bár e tekintetben is egyszerű cselekvési, tevékenységi formákat részesítenek előnybe.

A **szeretet** az ilyen családmódokban **nem szab feltételeket (nincs elvárás)**. A gyermekek vágyait kevés fékezéssel elégítik ki, nem igazán szigorú az **életritmus, az életciklusokhoz igazodó időperspektíva**, így a **rendszerességre való törekvés sem alakul ki** igazán a fejlődés során. **Következményként** a szocializálódó gyermek már életének első éveitől kezdve **jóval kisebb figyelmet fordít a tervezésnek**, mint hasonló korú társai. Igen súlyos következményei lehetnek a szubkulturális sajátosságoknak, amelyek az **ilyen szülők, az antiszociális viselkedésű családok nevelési stílusa következményeként épülnek be a fejlődő gyermek pszichéjébe**, lelki világába. (Az érték nélküli normát viszi tovább, önmagát reprodukálja, újra termeli). **Feltételezhető**, hogy az ilyen családi mikromillióban élő és felnövekvő fiatalok **nem képesek előre felmérni viselkedésük következményeit**, illetve **nem tanulnak meg tervezni, hosszú távú célokat megfogalmazni**. A tanulással kapcsolatos nehézségek jelentős hányada ugyancsak a fentiekre vezethető vissza, hiszen a **tanulás ritkán jár azonnal felhasználható tudással**, produktummal. Az intellektuális tartalmak csak a jövőben, olykor csak az igen **távoli jövőben hoznak kézzel fogható eredményeket** a tanuló számára, ami **jelentősen csökkenti a tudás megszerzésére irányuló vágy belső motivációját**, az ebben való **részvétel jelentőségét**.

Sok esetben tapasztalható, hogy a **kora gyermekkorban rendkívül fontos játékok, eszközök hiánya számos, a gyermek értelmi és érzelmi fejlődésének szempontjából kulcsfontosságú következménnyel járhat, mely kedvezőtlen irányba terelheti a pszicho-szociális fejlődés irányát**. Nem alakul ki az általános megfelelő attitűd a tárgyi környezet iránt, eltorzul a tárgyakra kialakult kép, hátrányt szenved az egyéb tanulási folyamat elsajátítása. Nagymértékben fokozódik a társas tevékenység olyan formáinak a jelentősége, amelyek elősegítik az antiszociális, elsősorban az agresszív, deviáns viselkedési formák kibontakozását. **Nem fejlődik ki kellően a célirányos finom mozgás**, a tárgyakkal való bánásmód, ami megnehezíti az írás alapelemeinek az elsajátítását.

Lassul az értelmi fejlődés, nehezebbé válik az iskolai tanulmányok megkezdése. **Hiányoznak azok a tanulást elősegítő pozitív érzelmek**, amelyek a játékfolyamat természetesen megjelenő kísérő jelenségei. Persze részletes elemzés nélkül is feltételezhető, hogy a tárgyi tényezők hiánya másodlagos a koordinációs, szociális környezeti tényezők negatív hatásához, következményeihez viszonyítva.

Az **antiszociális, kriminális felnőttek/személyek** infantilis vonása a **fokozott oppozíciós igény (függés)**, az **örökös szembenállás, az alkalmazkodási képtelenség**. A legtöbb bűnelkövető személy **épp ezen adaptációs problémák miatt nem végezte el az általános iskolát**, nem sajátította el az alapküveltség legelemibb követelményeit sem, illetve még az elején kimaradt a tanintézményből hiperaktivitása, magatartása, illetve viselkedészavara miatt.

A **megrekedt, megzavart szocializációs folyamat** következménye a **deviálódás, a kriminális személyiségfejlődés, amit a bűnelkövető életforma követhet**. Ez esetben a **büntetés-végrehajtás intézményére már a korrekció vár**, az egyén reszocializálása, visszavezetése a társadalomba. Ez természetesen egy rendkívül **összetett folyamat**, hiszen **meg kell találnunk a személyiség azon gyökereit, ahol elakadt**, kisiklott ez a folyamat, ahonnan ismét **el lehet kezdeni az építkezést**. Persze ehhez egy olyan útravalót, tudást is biztosítanunk kell, amellyel lehetőleg képes legyen az egyén olyan produktumot létrehozni, ami biztosíthatja számára a létfenntartást, a megélhetést. Ezért az oktatás, képzés elengedhetetlen része ennek a reszocializációs, reintegrációs folyamatnak. **Csak a**

pedagógia és a pszichológia, valamint megalapozott fejlesztési terv segítségével lehetünk képesek visszavezetni, sikeresen reintegrálni a többségi társadalomba a fogvatartottat.

A börtönben történő felnőttoktatás és -képzés során feltétlenül figyelembe kell vennünk azt a pedagógiai, pszichológiai törvényszerűséget, hogy a prevenciónak, a rehabilitációnak és az utógondozásnak szerves egységet kell alkotnia az adott egyén, fogvatartott mentális egészsége, képezhetősége, valamint a tudás gyakorlatba történő átvihetősége érdekében.

A fogvatartottak oktatásának első szakaszában a tanulók szintrehozását kell megvalósítanunk, melyet egy előkészítő program keretében valósítunk meg. Ennek keretében speciális gyógypedagógiai eszközök bevonásával mérjük fel tanulóink képességeit, készségeit, az esetleges zavarokat, a lemaradás mértékét, s ezzel párhuzamosan kidolgozzuk a korrekciós programot, kiszűrjük az akadályozó tényezőket.

Feltétlenül szükséges, amennyiben van, az **intelligencia deficit mértékének** a megállapítása, és az adott személy lemaradásától, a deficit mértékétől függően egyénre szabottan a korrekciót, a felzárkóztatást segítő speciális feladatok előkészítése, hiszen az oktatás-képzés eredményessége érdekében elengedhetetlen egy olyan szint, amely a munka sikerességét garantálja.

A börtön oktatásban résztvevő tanulók, felnőttek figyelme rendkívül nehezen rögzíthető, flexibilis, nagymérvű pontatlanság tapasztalható a figyelem koncentrációban. E téren jelentős zavarok figyelhetők meg, amelyek negatívan befolyásolják a memorizálást – bevésést -, vagyis az elsajátított tudásnak csak kevés hányadát képesek hasznosítani, átvinni a gyakorlatba tanulóink. Mivel a személyiségfejlődés kriminális, disszociális típusú zavarának fő jellemzője a túlnyomórészt beilleszkedési, alkalmazkodási, viselkedési és teljesítményzavarokkal megjelenő érzelmi – akarati funkciók részleges, illetve súlyos mértékű károsodása.

Az oktatás-nevelés, a rehabilitációs és pedagógiai tevékenység során tehát feltétlenül számolni kell az érzelmi élet labilitásával, az emocionális funkciók sérülésével, az akarati tényezők hibás működésével, a személyek többségénél pedig a szocializáció olyan hibáival, amelyek a normaképződés folyamatát befolyásolják. Mindezek a szocializációt, az intézményes nevelést félrevihetik, megrekeszthetik, gátjává válhatnak. **Tehát a pedagógiai munka során ennek korrekciójára is gondolnunk kell.**

Ha visszakanyarodunk ahhoz az alapkérdéshez, hogy miben tér el a hétköznapi értelemben vett felnőttoktatástól a büntetés-végrehajtásban folyó oktatói munka, feltétlenül szólni kell az eddig elhangzottakon kívül arról, hogy mit is értünk felnőtttség alatt?

A mindennapos szóhasználatban a felnőtttség egyszerűen a felnővekvést követő életszakaszt jelenti, vagyis egyértelmű azzal a testi és szellemi érettséggel, amelyet az egyén belső fejlődés és külső ráhatások nyomán egy bizonyos életkorban elért (18 év). **Ha azonban a felnőtttséget nem redukáljuk a külső jegyekben is megjelenő, így látható, szembeutúnó fizikai sajátosságokra, nyomban kitűnik, hogy sokkal bonyolultabb a megítélés.**

A felnőtt állapot ugyanis különféle típusú jellegzetességek együttese, amely sajátosságok az oktatást, képzést, illetve az oktathatósságot, képezhetőséget, annak mértékét jelentősen befolyásolják. Ilyen tényezők:

- szociális kompetencia,
- pszichikus fejlettség,
- tanulási motiváció,
- és a kognitív funkciók épsége (gondolkodás, figyelem stb.).

Tanulóinknál nem minden esetben beszélhetünk ezen sajátosságok meglétéről, tehát a pedagógiai tevékenység során éppen ezért kiemelt fejlesztési területként kell kezelnünk a felnőttek esetében a képezhetőség szempontjából az elmondottakon kívül a következő részkapességeket:

- térorientáció,
- szókincs,
- emlékezet,
- és a finommotorika, kézügyesség.

Az oktató munka során a komplexitás és a fokozatosság, azaz a feladatok fokozatosan történő nehezedésének elvét kell követni a pszichológiai sajátosságok miatt.

Az oktatás specifikus jellege többek között abban rejlik, hogy felnőtt emberek számára kell olyan feladatsorokat, fejlesztő programokat kidolgozni, amelyek ez idáig csak gyermekek részére készültek, illetve amelyeket hasonló körülmények között ezidáig még nem, vagy csak kevés tapasztalattal használtunk. Jelenleg dolgoznak pedagógus kollégáim jegyzetek, munkatankönyvek összeállításán.

Az alaposztályokban a **fejlesztő terápia** kiemelt területe a finommozgások fejlesztése, így az:

- ujjtorna gyakorlatok,
- apró tárgyak (pl. gomb, bab, stb.) szétválogatása, csoportosítása,
- mértani síkidomokból ritmikus sorok alkotása,
- tépés, gyűrés, vágás, ragasztás,
- mintázás,
- gyufaszálakból különböző formák, alakzatok készítése,
- a festés technikájának gyakorlása, a színek üzenete,
- fantáziakép alkotása.

Az **auditív és a vizuális emlékezet fejlesztésére is jelentős figyelmet kell fordítanunk (rövid szavak, számok, számsorok, verssorok stb. visszamondása, illetve memóriajátékok használata).** A **téri orientáció** fejlesztése szintén kiemelt területként kezelendő. Az **iránygyakorlatok** esetében először a testséma gyakorlatok végzése (saját testen) ajánlatos, majd ezt követően fokozatosan magasabb szintre kell lépni. A **szókincs fejlesztéséhez** ajánlatos sok-sok képanyagot használni. A **situációs gyakorlatok** esetében a különféle szerepjátékok során lehetőség nyílik arra, hogy a fogvatartottak **önmagukról, érzelmeikről kifejezően,** választékosabban tudjanak beszélni, s ezzel is fejlesszék kifejezőképességüket. Másrészt a gyakorlatok **szelepként működnek a situáció, a feszültség csökkentésére.** A **szinonimszavak gyűjtése,** a szavak főfogalom alá sorolása egyaránt lehet a fejlesztő, **kompenzáló pedagógiai/terápiás** foglalkozás része, ezzel is elősegítve az **emberi érintkezés, az interakció** alapformáinak elsajátítását, a verbalitás fejlesztését. Törekedni kell arra, hogy a helyes hangképzés, hangsúlyozás, hanglejtés, hangerő, beszédtempó fejlesztésével, illetve javításával alakilag tisztább legyen a beszédük. Fontos feladat ennél fogva az **aktív és passzív szókincs** fejlesztése, a nyelvi hátrányok, beszédgátlások leküzdése.

Különféle feladathelyzetekben érdemes gyakoroltatni a **problémamegoldó gondolkodás képességének** a formálását, kialakítását, az emlékezet és a képzelet fejlesztését. Nagy hangsúlyt kell fordítanunk a tárgyak térbeli helyzetének a felismerésére. Tehát a felnőttoktatás, az andragógia speciális sajátosságait, illetve a büntetés-végrehajtás specifikumából adódóan az elítéltállomány **rendkívül heterogén összetételét** figyelembe véve a börtönökben oktató pedagógusoknak ismerniük szükséges és szervesen be is kell építeniük a munkájukba a fejlesztő és részkapesség-zavarokat kompenzáló terápiás gyakorlatsorozatokat.

A büntetés-végrehajtásban a nevelés, oktatás, képzés nem öncélú folyamat, feladatát illetően nem az elitállomány időtöbbletét hivatott segíteni, hanem a társadalmi reintegrációs törekvések, folyamatok célját szolgálja. A társadalomba való visszatéréshez először is a mindennapi megélhetést kell biztosítani, amihez fizetőeszközre, munkára van szüksége a szabadult, immár civil egyénnek. A beilleszkedési reintegrációs esélyek akkor növelhetők jelentős mértékben, ha az oktatáson, képzésen keresztül olyan hasznos ismeretekhez jut az egyén, amelyek birtokában képes eligazodni a társadalmi útvesztőkben, illetve a megszerzett tudást képes átültetni a gyakorlatba, vagyis a képzés során elsajátított ismeretek jól illeszkednek a mai, modern gazdasághoz, s így eséllyel indulhat a munkaerő-piacon a szabadult fogvatartott. Tehát a tudása, ismeretei gazdasági tekintetben kompatibilisek. Éppen ezért az intézetekben oktató, valamint képzéseket végző civil szervezeteknek közös céljuknak kell tekinteniük, hogy az alapműveltség megszerzését követően tanulóink a megszerzett ismeretekre építve olyan szakmai képzésben folytassák tanulmányaikat, amelyeknek elsajátításával valós esélyt kapjanak mint munkavállalók. Persze fontos szempont és követelmény, hogy a gyakorlati tárgyak oktatásához megfelelő feltételek legyenek a börtön falain belül, illetve a büntetés-végrehajtás külső munkahelyein. Ilyen képzések lehetnek az alapfokú számítógép-kezelő, a mezőgazdasági gépszerelő, kosárfonó, a kőműves, térburkoló stb., melyek szerepelnek az Országos Képzési Jegyzékben is, valamint ma is keresettek a piacon, így biztosítják az egyén megélhetését, anyagi biztonságát. Kétségtelenül komoly és valós problémát jelent, hogy bármely szabadult fogvatartott, illetve bárki „priusszal” a tarsolyában nehezebben talál befogadó közegre, marasztaló szavakra munkát, állás keresvén, mint makulátlan társai – bár ők sincsenek könnyű helyzetben munka után kilincselvén -, vagyis igen jelentősek az előítéletek. Az igazi probléma talán nem is a reszocializációs folyamat börtönön belüli végrehajtása, biztosítása, hanem a reintegrációs folyamat szabadulás utáni szakasza, a visszahelyezés folyamata, a beilleszkedés biztosítása. Beilleszkedés a „régiben”, a civil körülményekbe, de nem a régi mechanizmusokkal, befogadás a régi csoportba, a civil környezetbe, de nem a régi szemlélettel, személyiséggel.

Befejezésképpen épp erre való tekintettel szeretném hangsúlyozni, hogy alapfeladatunk, az oktatás/képzés mellett igen jelentős hangsúlyt kell fektetnünk a rehabilitációs, személyiség-rekonstrukciós tevékenységre, hiszen e nélkül a fő cél, a szabadultak társadalmi reintegrációja nem valósítható meg sikeresen.

Tantestületi értekezleteken gyakran megvitatjuk azt, hogy akármilyen irányú, illetve mértékű a börtönoktatásban résztvevő fogvatartottak elhajlása a normalitástól, ehhez a tevékenységhez, közös munkához mindkét fél részéről mérhetetlen türelemre, kölcsönös elfogadásra, tiszteletre, valamint akaratra és bizalomra van szükség.

Kérdések, hozzászólások

Kérdező: Jelenleg hány intézetben folyik a képzések? Hányan tanítanak nálatok?

Borgulya Zoltánné András Zsuzsa: Jelenleg nyolc büntetés-végrehajtási intézetben folynak a képzéseink, összesen 55 pedagógus segítségével. Az ő munkájukat segíti az 5 fős adminisztratív személyzet, tehát összesen hatvan fővel dolgozunk. Jelenleg 530 beiskolázott fogvatartott vesz részt a képzéseinken. Az alapfokú oktatás alsó- és felső tagozata mellett két helyen szakiskolát, Sátoraljaújhelyen szakközépiskolát működtetünk. Jelentős lépésként könyvelhetjük el, hogy Dunaújváros polgármestere - aki támogatja a törekvéseinket - saját épületet biztosított számunkra. Ez lesz a szervezetünk központja, jelenleg még folyik az intézmény felújítása, szeptembertől megnyitjuk a kapuit. Így az első esetben szereplő fiatalembernek (lsd. fiktív eseteleírások!) azt tudnám tanácsolni, hogy amennyiben a tanulmányait nem fejezte be és térségi szempontból kedvező számára, keresse meg Pannon Oktatási Központunkat.

Nagyné Kis Mária (Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népfőiskolai Társaság):

Fogvatartottak felkészítése a munkavállalásra

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népfőiskolai Társaság elnökeként szeretettel köszöntöm Önöket. Köszönöm a meghívást.

Mindenekelőtt bemutatnám szervezetünket, amely 1991 óta fejt ki tevékenységét, elsősorban Jász-Nagykun-Szolnok Megyében a közösségfejlesztés, az állampolgári nevelés, a helyi demokrácia erősítése, az euro-atlanti integráció, a közművelődés és a felnőttképzés területén. 1998 óta közhasznú szervezet. 2004 óta akkreditált felnőttképzési intézmény az általános felnőttképzés területén.

Az elmúlt 15 évben számtalan tapasztalatot gyűjtöttünk programjaink megvalósítása során a legkülönbözőbb társadalmi csoportok körében végzett tevékenységünk révén.

„**A tanulás hatalma**” című küldetés nyilatkozatunkból szeretnék most idézni, amely hűen tükrözi azt a hitvallást, amit mi a felnőttek körében végzett munkánkról fontosnak tartunk:

„Mélységesen meg vagyunk győződve arról, hogy az egyes emberek és közösségek egyik legfontosabb, eleve adott képessége a tanulás, a művelődés, amelyet mindenkinek alapvető joga megszületésétől élete végéig a saját egyéni és közösségi boldogulása érdekében gyakorolni és fejleszteni.

Mélységesen hiszünk abban, hogy a tanulás képes az egyes egyén és a társadalom közösségeinek mélyreható és előnyös megváltoztatására.

Valljuk, hogy a tanulás mindenki számára értéké, örömmé és felelőssé válhat.

Azon fáradozunk, hogy az egyéneket és közösségeket a közös tanulás legkülönbözőbb eszközeivel és módszereivel segítsük a magukra találásban, az önbizalom és cselekvőképesség megszerzésében, a személyiség és a közösség kiteljesítésében, érvényesülésében, a foglalkoztatásban való helytállásban.

Fontosnak tartjuk elősegíteni a felnőttoktatásban, művelődésben való növekvő részvételt, főleg azok körében, akiknek különböző korlátok miatt eddig az nem adatott meg, vagy nem kellő mértékben vált életük részévé, legyen bármilyen iskolai végzettségük, vagy tartozzanak bármely közösséghez.”

Mindezek után felvetődik a kérdés: **miért tanítunk a börtönökben** immár kilencedik éve?

Fontos momentum, hogy felkérésre vállaltuk, nekünk ugyanis meg sem fordult a fejünkben, hogy büntetés-végrehajtási intézetben szervezzünk programot. S őszintén mondom, én magam sem gondoltam hosszú életűnek ezt a kezdeményezést. Mégis „fogva tart” bennünket azóta is. Elsősorban talán azért, mert láttuk és felmértük a szükségét, ami megjelenik ezekben az intézményekben: az aluliskolázottságban, a mindennapi együttélés helyzeteinek kezelésében, a kiüttlanságban és még sorolhatnám.

A színtér, az előzetes ház, az én szememben a bizonytalanság intézménye.

Olyan keretek között kell dolgoznunk, ami nagyfokú rugalmasságot, nyitottságot, együttműködési készséget követel mindannyiunktól.

Milyen az a felnőttképzés, amelyet mi kínálunk és igyekszünk megvalósítani a fogvatartottak körében végzett munkánk során?

A személyesség és a hitelesség erejével próbáljuk a tudást, a tanulást mint kitörési pontot felkínálni a hallgatóknak. Munkánk során egyenrangúságra törekszünk a tanár és a hallgató között. Fontos számunkra a felnőtt tanuló tapasztalata, véleménye. A reintegráció egyik láncszemének tekintjük ezt a tevékenységünket, amely segítheti a fogvatartottat személyiségének fejlesztésében, és egy „új élet” megtervezésében.

Kik taníthatnak nálunk?

Akik önként vállalják és alkalmasnak bizonyulnak. Nem elég jó pedagógusnak, szociális munkásnak stb. lenni, bírni kell a börtönklímát és szabályozórendszert is, hitelesnek és kreatívnak kell lenni, hiszen felügyelő személyzet nélkül, saját eszközökkel, a fogvatartottakkal együtt kell a programot megvalósítani.

Tanárainkat felkészítjük és folyamatosan esetmegbeszélő teameket tartunk.

Munkánk során sok esetben szembe kellett néznünk azzal a ténnyel, hogy hallgatóink előzetes tanulással, iskolával kapcsolatos élményei negatívak, sok megszegyenítést éltek át az iskolában, hiányoznak a tanulást segítő pozitív érzelmek. Készségeik, képességeik felmérése, a zavarok, akadályozó tényezők kiszűrése, a korrekciós munka fontos feladatunk a programok megkezdése előtt. Nagy hangsúlyt fektetünk a szókinccs fejlesztésére, a logikus, problémamegoldó gondolkodás fejlesztésére. Szituációs játékok, szerepgyakorlatok módszerével próbáljuk az aktivitást növelni. Az alapműveltség megerősítése, a hiányok pótlása elsősorban a feladatunk, mert meggyőződésünk, hogy csak erre lehet használható szakismeretet építeni.

Két programunkról szeretnék részletesebben is beszámolni, amelyeket az elmúlt években, illetve jelenleg is megvalósítunk.

Az első program az **„Alapképzés felnőtteknek - visszaút a társadalomba”** címet viselte, és PHARE pályázati forrásból került megvalósításra.

Alapvető célkitűzése *a félbehagyott iskolai tanulmányok folytatása, záróvizsgára való felkészítés volt, amelyet tréningek egészítettek ki, segítve a hallgatót szabadulását követően a munkaerő-piacon való megjelenésben, vagy a további tanulmányok megkezdésében.* Az **Álláskeresési és munkaerő-piaci tréning** keretében bővült önismeretük, kommunikációs készségük. A konfliktuskezelő gyakorlatok során jártasságot szerezhettek, hogyan birkózhatnak meg a jövőben a nehezebb szituációkkal a mindennapi életben.

Azt tapasztaltuk, hogy ez a program a 7-8. osztály befejezésére, a további tervek megfogalmazására, az eddigi tanulással és munkával kapcsolatos negatív élmények feldolgozására igen alkalmas. A program 3 éves előkészítő munkával alakult ki a Magyar Népfőiskolai Társaság koordinálásával, dán és szlovén felnőttképzési szakemberek bevonásával.

A fogvatartottak tapasztalatai a munka világából rendkívül összetettek, ezzel a „tapasztalattal” nagyon erőteljesen kellett dolgoznunk a program során.

A jelenleg folyó programunknak, amelyre az IM OBmB mikro pályázatán támogatást nyertünk, az **„Esélyt adunk”** elnevezést kapta, s azzal a szándékkal állítottuk össze, hogy a benne résztvevők reintegrációját elősegítsük.

Ha komolyan végiggondoljuk a bűnmegelőzés szempontjából a börtönben folyó munkánkat, azt is mondhatnánk: a bűnmegelőzés 0-ik órája, amelyben mi dolgozunk. A szolnoki büntetés-végrehajtási intézetben elhelyezett emberek döntő többsége a megyében él, így sem az intézetnek, sem a megyének nem érdektelen, hogyan érkeznek vissza a

társadalomba. Egy részük szabadlábba kerülése után lakókörnyezetébe megy vissza, a szabadulásra felkészítést ezért nekünk kell elvégeznünk.

Nagyon fontos számunkra, hogy a fogvatartottakkal folyó munkában figyelembe vegyük a sokféle rétegzettséget, ami itt, Szolnokon is megfigyelhető:

- elítélt
- előzetesen fogvatartott
- első bűntényes
- visszaeső
- nő
- férfi
- analfabéta, funkcionális analfabéta
- magasan iskolázott
- idős
- fiatal

együtt vannak jelen, szinte mindenki szeretne valamilyen programba bekapcsolódni, s bizony nem könnyű a választás, ki is kapjon lehetőséget. A csoportok összeállítása az előzetes jelentkezés alapján a nevelőkkel történt egyeztetés alapján alakul ki. Mindig vannak olyanok, akik nagyobb csoportban követtek el bűncselekményt, s ezért együtt nem vehetnek részt a foglalkozáson. A gondos kiválasztás és előkészítés ezért elengedhetetlen. A különböző iskolázottsági szinttel rendelkező hallgatók egy csoportban folyó munkája gondos vezetéssel gyümölcsöző lehet. Az analfabétákat soha nem zárjuk ki a feladatok megoldásából, hiszen hihetetlenül jól meg tudják fogalmazni véleményüket, csak írni nem tudnak, ezért vagy a tanár, vagy valamelyik hallgató társuk segít ebben. Megdöbbentő számunkra az analfabétizmus folyamatos jelenléte. Speciális programra lenne szükség az ő esetükben.

A jelenleg folyó programelemek:

- Tanulás tanítása tréning 2 csoport számára
- Konfliktuskezelő tréning 2 csoport számára
- Életvezetési ismeretek tréning 2 csoport számára
- Álláskeresési tréning
- Munkaerő-piaci tréning
- Bevezetés az informatikába
- Szintfelmérés
- Képzési tanácsadás.

Ez a programunk kicsit eltér az eddigi népfőiskolai kurzusoktól, több csoportfoglalkozást tartalmaz, s kevesebb ismeretet közvetít. Nagyobb hangsúlyt helyeztünk a kompetenciák fejlesztésére is. Abban bízunk, hogy az eddig ellenségesnek megítélt világ sok fogvatartottnak árnyaltabbá válik, és pozitív élmények, kapcsolatok színezik. Továbbá az erősen negatív énkép pozitív összetevőkkel gazdagodik. Előtérbe kerül az aktivitás, az erőfeszítés a passzivitással és tehetetlenséggel szemben. Eredmények közé sorolhatjuk még azt, hogy a csoportokon belül javul a fogvatartottak egymáshoz való viszonya, a rivalizálás háttérbe szorul, növekszik az együttműködési készség.

A tréningek alkalmával felkészülhetnek, eszközöket, ötleteket, információt kapnak, hogy valóban átgondolják saját élethelyzetüket, számba vegyék a lehetőségeket. A társadalomba való integrálódáshoz azonban a „kinti” intézményrendszernek is fogadóképesebbé kell válnia.

Kérdések, hozzászólások

Nagyné Kis Mária: Az első esetre reagálva (Izd. fiktív esettanulmányok): teli van a hócipóm a kosárfonó- és parképítő tanfolyamokkal. Potencionális munkanélkülieket képzünk többmillió forintért. Nincs előzetes piackutatás, nem foglalkoznak azzal, hogy szabadulás után képes lesz-e ezzel a szakmával elhelyezkedni a képzésben résztvevő. Itt társadalmi összefogás kellene: a helyi önkormányzat és a szociális, valamint egyéb intézmények segítsége.

A második esetre azt tudom mondani, hogy a szabadultak mind hordozzák a stigmát, egyéni viszont az, hogy ki mennyire tud ezzel megbirkózni. Beleírja-e az önéletrajzába, elmondja-e a munkáltatójának? Ez járható útnak tűnik, de kellemetlen lehet, ha nem mondja el és később kiderül. A kérdés, hogy mennyire vagyunk toleránsak velük?

Kérdező: Nem derült ki számomra, hogy milyen képzéseitek, programjaitok vannak?

Nagyné Kis Mária: Általános felnőttképzést biztosítunk, ennek tartalmát a felnőttképzési törvény melléklete részletezi: összesen tizenötféle képzés van, pl. anyanyelvi, honismereti, állampolgári, stb. A felnőttképzésnél általában a szakképzésre gondolnak, de előzetes házban nem lehet szakképzést folytatni, hisz nagyon változó, hogy mennyi időt töltenek el itt a fogvatartottak: a néhány héttől a néhány évig minden előfordul. Viszont muszáj velük foglalkozni, ez az a hely, ahol nagyon jól megszólíthatóak, s ezt bűn lenne kihagyni. Annál is inkább, mivel kint messziről elkerülik a segítő intézeteket. Persze képzés szempontjából az lenne az ideális, ha egy hálózatot tudnánk biztosítani: az előzetes házban elkezdett tanulmányait a végeleges letöltő helyen folytatni tudnák.

Mátrai Katalin, pártfogó: Akkor lenne szerencsés ez a vonulat, ha e képzés elején tanulásmódszertan kurzus lenne. A pártfogoltjainknál az a legnagyobb probléma, hogy nem tudnak tanulni. Módszertanilag ezzel lehetne megalapozni a későbbi tanulmányokat.

Nagyné Kis Mária: Mi ezzel indítunk, elsőként szöveg- és beszédértést, írást és olvasást tanítunk. Persze látni kell, hogy milyen a csoport. Akkor vagyunk nehéz helyzetben, ha nagyon differenciált, de még az alapfokú végzettséggel rendelkezőkkel is nagyon komoly problémák vannak. Más csoportok képzését sem lehet e nélkül megkezdeni, de sokaknak szüksége van a külön felzárkóztatásra is.

Borgulya Zoltánné András Zsuzsa (Humán-Pszicho 2002 Kht.): S még ezen kívül is nagyon sok tennivaló van. Hiába vonjuk be a kulturális háttérrel, a tantárgyi ismeret önmagában kevés. Az egész folyamat csak akkor lenne sikeres, ha lenne mellette személyiségfejlesztő tréning. E nélkül nincs sikeres reintegráció, de sajnos biztosítása komoly összegekbe kerül.

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Én vettem részt előzetes fogvatartottaknak szervezett programokon, pl. társasjáték terápián vagy kézműves foglalkozáson. Ezekon mindenféle képzettségű ember részt vett, és mindenkinek sikerült sikerélményhez jutni. Ez pozitív tapasztalás volt az irányban, hogy érdemes részt venni a programokon.

Kárpáti Tamás bv. ezredes: Én szeretnék vitatkozni a második előadóval. Amik itt felvetésre kerültek, azok nem a büntetés-végrehajtás hibái. Az anomáliákat helyre kell tudni tenni! Úgy érdemes beszélni, ha tisztában vagyunk vele, hogy milyen lehetőségeink vannak, a szakképzéshez pl. gyakorlati munkahelyek és eszközök szükségesek. Folyamatos költségproblémák vannak, hiába van pszichológusi státusz, ezért a fizetésért senki nem fog idejönni dolgozni (ti. a bv. intézetbe). Baj az is, hogy a törvény eltörölte a kötelező általános iskolai oktatást, pedig ez nagyon fontos lenne. Más bv. intézetben milyen anyagi lehetőségek vannak?

Nagné Kis Mária: Anyagi forrást biztosít számunkra többek között a megyei önkormányzat, az Országos Parancsnokság, az ESzCSM, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Phare Program, a Nemzetközi Grundtvig Program. Különböző helyről, általában pályázat útján szedjük össze a pénzeket.

Szabó József, Evangélikus Börtönmisszió: Tudomásul kell venni, hogy a büntetés-végrehajtásnak nincs pénze oktatásra. Ha lenne, akkor mi, egyházi és civil szervezetek nem lennénk. Ez ténykérdés és nekünk ez alapján kell dolgozni. Ne felejtjük el, hogy a büntetés-végrehajtásnak nem az oktatás, hanem a fogvatartás a feladata.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Ha a pénzkérdést kihagyjuk ebből a témából, akkor is úgy gondolom, hogy a börtönnek nem a saját személyzetével kell megoldania az oktatást. A civilek jelenléte az intézetekben értéket jelent!

Szabó József, Evangélikus Börtönmisszió: Én is úgy látom, hogy a civilek jelenléte hidat jelent a fogvatartottak számára a börtön és a külvilág között.

Borgulya Zoltánné András Zsuzsa (Humán-Pszicho 2002 Kht.): Szerintem nem csak a civilek, hanem a pedagógus végzettségű bv. dolgozók is bekapcsolódhatnak a képzésbe. Az ő személyük segít összehangolni a kétféle szemléletet, és összeegyeztethető a két szerep.

Kérdező: Hogyan lehet a programotokat behozni Pest megyébe?

Nagné Kis Mária: Ez a program bárhová adaptálható, csak menedzselni kell és megteremteni a feltételeket - a semmiből. Szakmai segítséget, útmutatást természetesen szívesen nyújtunk bárkinek.

Sáfrány Réka-Tóth Herta (Közép-Európai Egyetem): Bebörtönzött nők reintegrációs esélyei Magyarországon

Az Európa hat országában folytatott MIP 'Mujeres Integración y Prision' kutatás összefoglalása

A MIP kutatásról

- Cél: a szabadulás utáni reintegráció nyomonkövetése, a nők életében a kirekesztés és a börtönbüntetés szerepének vizsgálata (elsődleges kirekesztés, börtön, szabadulás utáni kirekesztés).
- A résztvevő hat ország: Anglia, Németország, Olaszország, Spanyolország, Franciaország és Magyarország.
- Időtartam: 2003-2005, adatgyűjtés lezárult 2004 szeptemberében.
- Módszertan:*
 - Másodlagos források, adatgyűjtés, törvényi szabályozás áttekintése.
 - Interjúk 20 fogvatartott nővel szabadulás előtt, majd szabadulás után 1, 4 és 10 hónappal.
 - Részletes életútinterjúk minden országban 2 nővel.
 - Interjúk 25-30, reintegrációhoz kapcsolódó munkát végző szakértővel (büntetés-végrehajtási szakemberek, civil szervezetek, pártfogók stb.).

A MIP kutatás elméleti háttéréről

- Elméleti keret: a társadalmi kirekesztés.
- A kirekesztés főbb dimenziói: a gazdasági (pl. szegénység, munkanélküliség), kulturális (pl. etnikai/ nemi alapú diszkrimináció), politikai (pl. jogfosztottság: bevándorlók).
- Az elemzés figyelembe veszi a társadalmi nem (gender) -specifikus kirekesztést minden fenti dimenzióban.
- Az elemzés során a fenti dimenziók és a büntetés-végrehajtási rendszer által hozzáadott tényezők hatását is vizsgáltuk (pl. visszaesők/ hosszú illetve rövid büntetés szerepe, stb.).
- Kapcsolódó nagyobb témák: jóléti állam, különbségek a jóléti rendszerek fejlődésében.
- A MIP állami közpolitikákat vizsgál, de elsősorban a fogvatartott nők tapasztalatai alapján.

Az összefoglaló témái:

- I. Elsődleges kirekesztés
- II. A börtön és a kirekesztés (magyar eredmények)
 - Családi kapcsolatok, Túlélési stratégiák, Egészségi állapot
- III. Reintegrációt támogató intézkedések (magyar eredmények)
 - Munka, Oktatás, Felkészítés a szabadulásra
- IV. Élet a szabadulás után (magyar eredmények)
 - Első hetek, Munkaerő-piac, Családi kapcsolatok, Állami támogatás, Civil segítség, 1 évvel a szabadulás után.
- V. A női fogvatartottak 'láthatatlansága' (komparatív eredmények)
 - A női fogvatartottak kis számának következményei
 - Női börtönök: közpolitikai paradoxon

I. Elsődleges kirekesztés

- Mind a hat országban megerősítette a kutatás, hogy a börtönbe kerülő nők nagy többsége halmozott hátrányokkal, illetve a társadalmi kirekesztés különféle formáival szembesült börtönbe kerülését megelőzően.
- A leggyakrabban felmerült tényezők: gazdasági kirekesztés, iskolai végzettség hiánya, etnikai hovatartozás ill. illegális bevándorló státusz, drogfüggés stb.
- (H) Korábbi kutatások és statisztikai adatok is jelzik a női fogvatartottak többségére jellemző halmozott hátrányokat:
 - iskolai végzettség, szakma hiánya
 - gyenge munkaerő-piaci jelenlét, rossz jövedelmi viszonyok
 - romák magas aránya
 - ugyanakkor: nem homogén csoport a női fogvatartottak csoportja.
- Az elsődleges kirekesztéshez kapcsolódó, egyéb gender-specifikus tényezők:
 - családon belüli erőszak
 - anyaság
 - férfiaktól való függés, dependencia.
- Minden országban meghatározó volt a szegénység / gazdasági kirekesztettség hatása más kirekesztő tényezőkre.
- Az elsődleges kirekesztés és a börtönhöz vezető életutak vizsgálata markánsan különböző mintákat mutatott (F, H).

Magyar eredmények

- Három minta: különböző életpályák, eltérő mértékű és típusú kirekesztés
 - ‘Bűnözésbe kirekesztve’
 - ‘Erőszak által megszakítva’
 - ‘Bűnözés mint választás’

1. minta: ‘Bűnözésbe kirekesztve’

- „12 éves koromig jártam iskolába, akkor 4 osztályt végeztem el, majd később a börtönben fejeztem be a 8 általánost. Abban az időben még a cigányoknál nem volt az, mint most, hogy iskolázassák a gyerekeket, mikor én kicsi voltam. És amikor például hideg volt, a szüleim nem engedtek iskolába, annyira szerettek. Pedig szerettem iskolába járni.” (K2)
- “Egyáltalán nem jártam iskolába gyerekkoromban. A család miatt, vigyázni kellett a gyerekekre, háztartást ellátni, főzni, mosni, takarítani. Én otthon voltam a gyerekekkel, szüleim dolgoztak. Amit tudtam, megcsináltam, amit nem, azt anyám este befejezte, amikor hazajött. A szülők egy kicsit tudtak velünk foglalkozni, ha nem mentek dolgozni, elláttak bennünket, nem adtak intézetbe, szerettek bennünket, megvolt mindenünk. Csak az az egy, hogy én nem tudtam iskolába járni, a többiek igen. Egyszer a börtönben fél évig jártam iskolába, a nevemet le tudom írni, a betűket ismerem valamennyire, de nem tudok írni-olvasni.” (K1)
- “A családom sem ösztönzött a tanulásra, majd 17 évesen gyermeket szültem.” (M2)
- “Rögtön az intézet után férjhez mentem 15 évesen, 16 évesen szültem.” (K8)
- “Évekig jártam rendszeresen napszámba, ahogy volt munka. Mellette házaknál takarítottam is. Máshoz nem tudnék kezdeni.” (K1)
- “Családi pótlékot kaptam, nevelési támogatást, GYES-t és takarításért is kaptam pénzt. Annál az ügyésznél is takarítottam, akinél az eljárásom volt korábban. Ha elfogyott a pénzem, elmentem lopni a gyerekek miatt. Ezért nem is vették állami gondozásba a gyerekeket, mert törődtem velük.” (K6)

•“Igen, volt szerepe a férjemnek a bűncselekményben. A férjem nem hozott haza pénzt. Dolgozott egy évet, de kellett gyerektartást fizetnie a másik családja után, levonták a teljes fizetését, meg elköltötte játékautomatára. Miatta mentem lopni.” (K6)

2. Minta: ‘Erőszak által megszakítva’

•“1984-ben házasodtunk össze, amikor az előző házasságból született lányom, Júlia iskolába ment. Az elején minden jól ment, bár már az első év után elkezdett verni engem, pedig nem volt rá oka. Egy idő után olyanok történtek, hogy kizárta Júliát a lakásból és nem engedte be. Az anyósom is nagyon Júlia ellen volt, mert azt mondta, hogy nem a “fia vére”. A férjem Júliát is verte, amit nem tudtam elviselni. Engem fenyegetett folyamatosan, volt, hogy pisztolyt fogott a fejemhez.” (K10)

•“Volt egy élettársi kapcsolatom, életem legnagyobb hibája, legrosszabb döntése. Megismerkedtünk, megszületett a két gyerek és elkezdődött a pokol: ütött-vert állandóan. A számon a seb onnan van. Nagyon sokat szenvedtem.” (K7)

•“Anyám ápolónő volt és szerette a munkáját. Nem akart a munkahelyén rövidujjúra vetközni az ütések miatt, de egyszer csak kiderült, hogy tele volt kék-zöld foltokkal. Rendszeresen munkahelyet kellett változtatnia, rettegett, hogy rájönnek a munkahelyén.” (E1)

•“Mikor a rendőrséget hívtam azzal, hogy az apám veri az anyámat és terrorizálja az egész családot, én meg itt vagyok az 1 éves kislányommal, azt mondta a rendőr, hogy ‘én sem hívom a Nők Lapját, ha gond van otthon, oldja meg!’” (E1)

•“Feljelenteni a rendőrségen nem mertem, a család se tudta, nem is tudtak volna segíteni ők sem. Ez olyan intim dolog, amit az ember nem akar kitergetni. De én már annyira nem bírtam, hogy elmentem pszichológushoz, annak elmondtam mindent. Meg azt is, hogy nem bírom tovább. Erre azt mondta, szedjek nyugtatót.” (K9)

•“Nem mehetek vissza a házba, hiába, hogy fele az enyém, de tudom hogy már nem tudnék vele élni, annyit bántott. Attól félek, hogy a gyerekekkel fog zsarolni, hogy csak akkor láthatom őket, ha jól viselkedek – egyszer sem engedte be őket a börtönbe hozzám. És attól tartok, újra akarja kezdeni, a gyilkossági kísérlet után is!” (K10)

3. Minta: ‘Bűnözés mint választás’

•“Kereskedelmi szakközépiskolát, technikumot végeztem (5 év). Közben szültem, de végezhettem nappalin. Szívem szerint mennék egyetemre, szeretnék még sokat tanulni, és gyerekeket tanítani.” (K12)

•“Gimnáziumi érettségim van, középfokú anyag- és raktárgazdálkodói végzettségem is. Alapfokú könyvtáros, számítógépes iroda- és programkezelői papírom is van. Nyolc évig tanultam zongorázni, amit utána mellékállásban tanítottam. Egyetemre, gépészmérnöki karra nem vettem fel, jobb is. Engem érdekelnek az új dolgok még mindig. Egy kis tudást szerezni senkinek sem árt.” (K4)

•“Sokat csavarogtam itt-ott, például Pesten, de volt olyan, hogy gondoltam egyet és elugrottam Spanyolországba, gázos voltam nagyon. Amíg külföldön voltam, a gyerekek az anyuval voltak, ő a gyámjuk. Szeretem anyámat, de nem tudok vele beszélgetni, és ő hiányolja a beszélgetéseket. Anyukám olyan tipikus háziasszony, az érdeklí, mit főzzünk, mi van a gyerekekkel, és ez engem annyira nem érdekel.” (K3)

•“1996-tól 2002-ig dolgoztam ennél a cégnél, élelmezésvezető-helyettes voltam. Elég lett volna a pénzem, de nem tudtam eléggé értékelni, ezért is vagyok itt. Havonta vettem el térítési díjból, hogy jobban éljek. Sikasztásért, okirat-hamisításért ítétek el.” (K4)

•“Szülőknél laktam, a bankban dolgoztam ügyintézőként és szerettem a munkám. Saját keresetemből és a folyamatos csalásból éltem. Folyamatosan elkövetett, jelentős kárt okozó

számítógépes csalással vádoltak és ezzel is ítélték el. A keresetem kevés volt, ezért "bűnöztem", de luxusra így sem költöttem." (M22)

•"1984-ben kezdtem vállalkozni. Először zöldséges voltam. A zöldséges után bababoltom volt, utána pedig kocsmám lett. Nyerőgép automatáim is voltak. Jól mentek a vállalkozások. Utána elrepültem, lázadtam nagyon. (K 12)

II. A börtön és a kirekesztés

Családi kapcsolatok

•MIP Hipotézis: A nők családi kapcsolatai gyakran helyrehozhatatlanul sérülnek, különösen a gyerekektől való megfosztottság illetve feleség / anyaszerepük csorbulása miatt.

•MIP eredmények: (gyerekekkel való kapcsolat)

•Az anyaság központi téma volt a nők narratíváiban.

•Állami gondozás minden áron való elkerülése.

•Változó stratégiák a látogatásra, kapcsolattartásra.

•Családon belüli erőszak esetén gyakran teljes kapcsolatvesztés.

•Hosszú idős elítélteknél különösen nagy probléma.

•MIP eredmények: (partnerrel/ szülőkkel való kapcsolat)

•A nők többségének nem volt támogató társkapcsolata.

•Pragmatikus hozzáállás a férjekhez, partnerekhez.

•Szülők gyakran mint legfőbb támasz.

•MIP eredmények (intézkedések a családi kapcsolat fenntartására):

–A nők kevesebb mint felét látogatták rendszeresen. Nagy probléma a távolság, és a nehéz megközelíthetőség. Áthelyezési kérelmek egyik legfőbb oka ez.

–A legtöbben nem voltak eltávozáson a börtönbüntetés ideje alatt.

–Kivételek, pozitív példák:

•EVSZ

•Átmeneti csoportból eltávozás

•Összegezve: sok fogvatartott nő családi kapcsolatai nem voltak erősek már a bekerüléskor sem, de ezek gyakran tovább gyengültek, több tényező együttes hatására.

Túlélési stratégiák

•MIP Hipotézis: A börtönben kialakuló túlélési stratégiák nem erősítik a reintegráció szempontjából fontos készségeket.

•MIP eredmény: Háromféle túlélési stratégiát találtunk:

–‘Minta fogvatartott’

–‘Kemény lány’

–‘Jó kislánynak nem elég jó’

Túlélési stratégiák:

‘Minta fogvatartott’

•“*Jutalom, jutalom, jutalom pontokat akartam. Annyit szereztem, hogy 4 év után megkaptam a parancsnoki jutalmat is, ez rettenetesen ritka. Az átminősítés volt a célom és az, hogy minél előbb hazamehessek. Ezért nem kaptam eltávozást évekig - csak most itt a végén, 10 napot, mert ez járt az átmeneti csoportban-, de nem is kértem eltávozást soha. Nem akartam nemleges választ kapni és elhasználni a jutalompontokat, inkább az átminősítésre és kedvezményre hajtottam. Bejött, átminősítettek börtönre és két év kedvezményrel szabadultam.”*

•“*Nem jártam tanfolyamra. A számítógépet sajnálom, de nem volt rá időm. A csipkét is sajnálom, arra sem volt időm. Meg a tanfolyamokra egyébként csak 1-1 jutalom jár, az alkotószakkörre viszont 4-5 jutalom is jár, a nevelőnő tartja.”*

'Kemény lány'

•“*Én nehéz eset voltam, és volt, akinek nem voltam szimpatikus. Van egy-két jó fej is, olyan, aki nem személyeskedik. De sokakat irritáltam, nem tetszett nekik az sem, hogy nővel élek. Volt, aki nem bírta elviselni a stílusomat, megfenyegetett, hogy megver. Ezeket nem jelentettem, megvédtem magam. Az első 3-4-5 évben végig az én nevemet lehetett hallani az ebédelőben, nem tudom, miért volt ez így. Aztán kaptam egy idegösszeomlást. Utána én is taktikát váltottam, és a dolgok is változtak körülöttem.*”

•“*Sokszor voltam zárkában, bűnbakként kezeltek, rámvették a balhét. Azért zártak be, mert leütöttem valakit, mert az állandóan beköpött. 5 napot kaptam, elvettek egy csomó jutalmat. Jobban jártak volna, ha nem büntetnek. Nem vagyok az a típus, akinél ez használ.*”

'Jó kislánynak nem elég jó'

•“*Egyetlen fegyelmi megrovásom sem volt soha, 13 jutalmam volt, soha nem voltam eltávozáson. Tavaly megkértem a nevelőt, hogy engedjenek haza a fiam esküvőjére. Azt mondta, hogy nem vettem részt a szakkörökben, nem csináltam semmi 'pluszt'. Mondtam neki, hogy akkor írjon fel valamelyik szakkörbe, mert haza szeretnék menni. Erre persze megsértődött és elküldött egy másik nevelőhöz.*”

•“*Az anyukám és a fiam a román határnál laknak. Nekik az ország másik végéből előző nap el kell indulni, túl nagy a strapa. Anyukám csak egyszer volt látogatni, nagyon rosszul lett és nem akartam hogy újra jöjjön. A fiam utoljára 1,5-2 éve volt itt. Próbáltam magam átkérteni Egerbe, de az jött vissza, hogy Eger túlszűfolt, itt megvan a munkahelyem, stb., és itt a büntetésemnek megfelelő helyen vagyok. Hiába írtam bele a kérvénybe, hogy édesanyám beteg és a fiam iskolába jár. Akartam EVSZ-t is de a nevelő azt mondta, nem lenne pénzem a havi egyszeri hazautazásra.*”

Egészségi állapot

•**MIP hipotézis:** a fogvatartottak egészségi állapota gyakran megromlik, fizikai és mentális téren egyaránt.

•**MIP eredmény:**

–A fogvatartott nők többsége szerint a börtönben megfelelő minőségű az egészségügyi ellátás.

–Sokan megbetegedtek a börtönbüntetés ideje alatt, de a legtöbben szakszerű ellátásról számoltak be. Néhányan elégedetlenek voltak az orvos betegekhez való hozzáállásával.

–Nagyon hiányolják a fogvatartottak a sportolási lehetőségeket.

–Mentálhigiénés ellátás elérhetősége problémás.

III. Reintegrációt támogató intézkedések

Munka

•**MIP Hipotézis:** A börtönben végzett munka elsősorban az időtöltést szolgálja, nem javítja a fogvatartottak készség szintjét és későbbi munkaerő-piaci esélyeit.

•**MIP eredmény:**

–A fogvatartott nők 45-60%-a dolgozik.

–Minden interjúalanyunk akart dolgozni és a legtöbben kaptak is munkát.

–Fő motiváció az értelmes időtöltés és a pénzkeresés.

–Ritkán teljesül a készségfejlesztés célja.

–Jelentős belső hierarchia van a munkák között.

–Nincs példa intézeten kívüli munkára.

–Szabályozási probléma: a börtönmunka nem számít bele a TB rendszerben nyilvántartott időbe.

Oktatás

•MIP hipotézis: A börtönökben elérhető oktatás és szakképzés nem látja el a szabadulás utáni reintegrációhoz szükséges készségekkel a fogvatartott nőket.

•MIP eredmények:

- Az általános iskolai oktatás hangsúlyos terület a bv. intézetekben
- Az érintett interjúalanyok többsége részt vett a börtönben ált. isk. képzésben és pozitív tapasztalatokat szerzett
- Szakképzésben kevesen részesültek (cipőfelsőrész-készítés, csipkeverés)
- Egyéb tanfolyamok kínálata/ minősége változó
- Középiskolai képzésre nem volt példa
- Probléma az időbeli egybeesés miatt a választási kényszer a munka és a tanulás között
- A nők szabadulás utáni munkaerő-piaci esélyei nem javultak.

Szabadulásra való felkészítés

•MIP hipotézis: A szabadulásra való felkészítés nem kielégítő, a legtöbben felkészületlenül hagyják el a börtönt.

•MIP eredmények:

- A legtöbben nem rendelkeztek kézzelfogható tervekkel (jövedelem, munka, oktatás, segélyek, családi célok), nem tettek konkrét előkészületeket, de azt tudták, hogy visszatérnek a családkhoz.
- Pozitív kivételek: EVSZ, átmeneti csoport.
- Szabadulás előtti tájékoztató előadások általánosak (pártfogók)
- Nevelő általában rákérdez a felkészülésre
- Nincs egyénre szabott felkészítés és ügyintézés
- Eger: példa a munkaerő-piaci tréningre.
- Problémák: hatáskör-határok, kapacitáskorlátok, országos intézet - helyi előkészítési igény, egyéni felkészítés hiánya

IV. Szabadulás utáni élet

Első hetek

•MIP hipotézis: A szabadulás utáni első hetek és hónapok kritikusan nehéz időszakot jelentenek a legtöbb szabaduló számára.

•MIP eredmények:

- Szabadulási krízis hosszú büntetés után szabadulóknál.
- Teljes anyagi csőd/kiszolgáltatottság a családnak:
- szabaduló pénz hazautazásra/napokon belül elfogy
- átmeneti segély önkormányzatoknál kb. 5000 Ft
- nincs olyan segély/kölcsön, amely a szabadulókat az első hetekben/hónapokban segítené
- minden szabaduló a családi segítségre támaszkodik, ha van.
- Elhúzódó ügyintézés: dokumentumok, igazolások beszerzése különféle hivatalokban:
- hiányos információk, bürokrácia, lassú hozzáférés.

Munkaerő-piaci kísérletek

•MIP hipotézis: A munkaerőpiacon nem tudnak érvényesülni a szabadulók, ami a kirekesztés további felerősítéséhez vezet.

•MIP eredmények:

- Az interjúalanyok túlnyomó többsége megpróbált elhelyezkedni a szabadulás után.
- Álláskeresési stratégiák: ismerősök, apróhirdetések, Munkaügyi Központ.
- Számos komoly akadály közül a legerősebb az erkölcsi bizonyítvány.

–Egyéb akadályok: képzettség hiánya, munkanélküliség a falvakban és bizonyos régiókban, stigma.

–Néhányan kaptak csak bejelentett munkát: mindannyian rendelkeztek középiskolai végzettséggel, kitartóan kerestek munkát és nem mondták meg, hogy a börtönből szabadultak.

–Néhány hónap után sokan feladták az álláskeresést.

Munkaerő-piaci kísérletek

•Sokan bejelentés nélkül, az informális gazdaságban dolgoztak: takarítónőként, házvezetőnőként, eltartási szerződést, alkalmi munkákat vállalva, sok váltással.

•Anyagi kiszolgáltatottság, számos esetben munkahelyi zaklatás/erőszak.

•Munkaügyi Központnál néhányan jelentkeztek, két embernek ajánlottak közmunkát. Sem más munkához, sem képzéshez nem jutottak a Munkaügyi Központon keresztül.

•Összegezve: az elsődleges kirekesztésnél felvázolt mintákat a munkaerő-piaci kirekesztés megerősítette (csak néhány, középfokú végzettségű nő kapott munkát), és új tényezőkkel súlyosbította (anyagi kiszolgáltatottság az informális szektorban, szexuális zaklatás).

Családi kapcsolatok

•MIP Hipotézis: A családi kapcsolatok jelentős része meglazul, ezek helyreállítása a szabadulás utáni első időben komoly erőfeszítést igényel.

•MIP eredmény:

–Legtöbben a családjukhoz tértek vissza, elsősorban a szülőkhöz / partnerhez.

–Hosszú büntetés után szabadulóknál: komoly nehézségek a gyerekekkel, illetve partnerkapcsolatban.

–Családon belüli erőszakkal kapcsolatos bűncselekmény után szabaduló nők: gyerekek elvesztése / zsarolások / fizikai fenyegetések / hajléktalanság.

–Legstabilabb támasz: szülők.

–Legtöbbször nagyon nehéz lakás- és életkörülmények (túlzsúfoltság, szegénység, néhány esetben nyomor).

•Hajléktalan szállók elkerülése minden áron.

•Félutas házak hiánya.

Kapcsolat a pártfogókkal

•MIP hipotézis: A szabadulók a pártfogókat hatósági státuszuk és hatalmuk miatt a börtönnel azonosítják. Érdemi segítséget a reintegrációhoz nem kapnak.

•MIP eredmények:

–A szabadulók elsősorban a pártfogók ellenőrző funkcióját hangsúlyozzák, és azt, hogy visszakerülhetnek a börtönbe.

–A pártfogóktól minden szabaduló nő próbált anyagi segítséget kérni, valamint néhányan álláskeresési segítséget, illetve információt segélyekről. Néhányan kaptak kb. 3-5000 forintos összeget (dokumentumokra általában). Más segítségről általában nem számoltak be a nők.

–A pártfogók hozzáállása és rugalmassága vegyes képet mutat.

–Néhányan kifejezetten értékelték a pártfogót, de úgy érezték, nincsenek eszközei arra, hogy segítsen.

Állami támogatás, segélyek

•MIP hipotézis: a szabadulás utáni állami támogatás és segélyezés rendszere nem összehangolt, széttagolt, a hozzáférés nehézkes és lassú.

•MIP eredmények:

- A szabadulók nem rendelkeznek információval az elérhető segélyekről, jogosultságokról, stb.
- A különböző állami hivatalok között nehézkes az ügyintézés és az információáramlás.
- Az egyszeri átmeneti segélyen kívül néhányan végül rendszeres szociális segélyben részesültek.
- A nők túlnyomó többsége nem kapott érdemi állami segítséget a szabadulás után.

Civil szervezetek, más segítők

- A szabaduló nők támaszkodtak a börtönben kiépített civil szervezetekkel illetve más 'civilekkel' - tanárokkal, kutatókkal, börtönlelkésszel, stb. való kapcsolataikra.
- Nem volt példa szabadulás utáni kapcsolatfelvételtre, a legtöbb nő nem tudott olyan civil szervezetről, amely szabaduló nőknek segítene.

Közel 1 évvel a szabadulás után

- MIP hipotézis:** A legtöbb szabaduló ugyanolyan rossz, vagy még rosszabb helyzetbe kerül, mint amit a börtön előtt megtapasztalt.
- MIP eredmények:**
 - A szabadult nők egyike sem került vissza a börtönbe, vagy indult ellene új eljárás. De szinte mindenkit megkerestek korábbi bűnöző kapcsolatok vagy új, börtönbeli ismerősök és többen elmondták, hogy nehéz volt ellenállni.
 - A legtöbben szegénységben éltek, munka nélkül / alkalmi munkából, a családjuk tartotta el őket. Gyereknevelés és szülés mint túlélési stratégia.
 - Néhány sikertörténet: középfokú végzettségű nők, erős családi támogatással.
 - Családi támogatás hiányában:
 - Teljes nyomor és kilátástalanság, akár öngyilkossági kísérlet.
 - Családon belüli erőszak áldozatai: hajléktalanság, sodródás, kiszolgáltatottság.

V. A női fogvatartottak 'láthatatlansága'

- A női fogvatartottak aránya mind a hat országban 4-8% között van
- Ennek főbb következményei a szakirodalom szerint, hogy
 - a női fogvatartottakról kevesebb szó esik, jellemzőik, igényeik kevésbé ismertek
 - ha szóba jönnek, csak az anyaságon keresztül fogalmazódnak meg különleges igényeik (pl. anya-gyermek egységek), az is gyakran a gyerek érdekein keresztül
 - a jellemzően férfiaknak kialakított börtönök/szabályok miatt a nők különösen szenvednek (pl. feleslegesen szigorú biztonsági intézkedések, vagy a gyerekektől való megfosztottság, ld. MIP eredmények.)
 - erős előítéletek pl. érzelmesek/ hisztisek/ túlérzékenyek a nők stb.
 - homogén csoportként kezelik őket, kevés a differenciálás
 - gyakran a női börtönök is kevesebb figyelmet és forrást kapnak.

Női börtönök: közpolitikai paradoxon

1. Sok a nagy földrajzi területet lefedő vagy országos női intézet, ahol nem valósul meg a lakhelyhez közeli börtönt támogató elv, így
 - nagy problémát jelentenek a látogatások
 - viszont a nagy intézetekben több a nők igényeinek megfelelő munka, stb.
 - de a szabadulásra való felkészítés országos intézetben rendkívül nehéz.
2. Néhány országban a nők többsége férfi intézet női szárnyában kapott helyet, akár 5-10 fős csoportokban, ahol
 - nincs munka, oktatás, stb. a kis létszám miatt
 - egyáltalán nincs lehetőség differenciálásra

–viszont közelebb lehetnek a családhoz.

3. Egyébként a férfi börtönöket is sújtó problémák különösen súlyosak a kisszámú női börtönben, pl. túlsúlyosság, rossz elhelyezkedés stb.

A teljes kutatási anyag megtalálható a következő címen:

<http://cps.ceu.hu/mip.php>

Kérdések hozzászólások

Kérdező: Nem volt szó arról, hogy ezek a nők a börtönbe kerülés előtt milyen helyzetben voltak. Csak a szabadulásuk után lettek munkanélküliek, vagy korábban is azok voltak?

Előadó: Természetesen a börtönökben is jobban tudnak érvényesülni a magasabb képzettségűek és általában a jobb társadalmi helyzetűek. A rosszabb társadalmi, gazdasági helyzetűek kilátásain a börtön csak tovább ront.

Kérdező: Úgy tudom, hogy ez a kutatás egy nemzetközi összehasonlítás része. Mi a magyar nők specifikuma?

Előadó: A fő trendek hasonlóak, leszámítva, hogy nálunk a bevándorlás nem olyan nagy mértékű, hogy speciális helyzetet eredményezzen. Magyarországon más a szolgáltatások elérése, mint a jóléti államokban. Náluk sokkal több intézményesített lehetőség van, míg nálunk ezek száma igen csekély.

Kérdező: Kevés szó esett a kutatás módszertanáról, szeretném tudni, hogy hány fős volt a minta? Nem volt világos számomra, hogy a családon belüli erőszakot a nők börtönbe kerülés előtt vagy szabadulás után szenvedték el.

Előadó: Voltak olyanok, akik a bántalmazó partnerek elleni bűncselekmény miatt voltak büntetve. Előfordult, hogy a partner meghalt, de nem minden esetben. Maga az áldozatiság börtön előtt jellemző, ami együtt járt a szociális kapcsolatok ellehetetlenülésével, a családi kapcsolatokat is teljesen tönkre teheti. Akadt olyan eset, ahol a partner lehetetlenné tette a gyermekkel való kapcsolattartást. A Mona Alapítványnál végeztünk egy másik kutatást, ahol azt találtuk, hogy 50 életellenes bűncselekményt elkövető nőből negyvenhárom előzőleg bántalmazott a partnere. A kutatás módszertanáról röviden: három büntetés-végrehajtási intézetben végeztük, önkéntesen lehetett benne részt venni. Összesen húsz fővel kezdtük és tizenöt nővel sikerült végigvinnünk. A bűncselekmények, melyekért az ítéletüket kapták, nagyon különbözőek voltak. A kiválasztásban az elsődleges szempont a szabadulás időpontja volt. Interneten hozzá lehet férni az anyaghoz a <http://www.ceu.hu/research> cím alatt is.

Thaly Csobán (Élő Reménység Alapítvány):

Az Élő Reménység Alapítvány reszocializációs/rehabilitációs munkája

Az Élő Reménység Alapítvány munkaterápiás kertészetében dolgozom, immár három éve, mint a rehabilitáció vezetője. A rehabilitációban részt vevők túlnyomórészt börtönből szabadult, büntetett előélettel rendelkezők, illetve szenvedélyüktől szabadulni vágyó drogosok, alkoholisták.

Az alapítvány kertészetét kizárólag munkaterápiás tevékenységre alapították, ahol a munkaterápiában részt vevők rendszeres munkát végeznek.

A kertészet jelenleg virágtermesztéssel foglalkozik szabadföldön és fűtött termesztő berendezésben.

A munkaterápia nem „a rehabilitáció”, hanem a rehabilitációs folyamat szerves része.

A rehabilitáció folyamata több részfeladat tervszerű megvalósítását foglalja magában. A részfeladatok összehangolt működése, azok egyidejű alkalmazása viszi előre a rehabilitáltat a reszocializáció felé. Ezek közül a legfontosabbak a rehabilitáltak személyiségének a megismerése és az általános személyiségfejlesztés programja; individuális képességeinek fejlesztése; szociális viselkedésre való alkalmassá tétel; pályaválasztás és foglalkozásra előkészítés; munkára nevelés, szakképzés; érdeklődés-alakítás; társadalmi beilleszkedés.

A munkaterápia, mint szocioterápiás tevékenység megjelenik a rehabilitáció első lépcsőfokán és kíséri a rehabilitáltat egészen a teljes helyreállítódásig, vagy a képességeinek megfelelő maximális mértékig.

A munkaterápia haszonneffektussal járó rászoktató, illetve átszoktató folyamatos tevékenység, munkatréning jelleggel. Alapelve az a simoni gondolat, hogy aki nem csinál hasznosat, az haszontalant csinál.

A terápia egy termék vagy termény előállítására irányuló célszerű tevékenység, tehát olyan dolgok előállítása, amely növeli a dolgozó hasznosságérzetét. Fontosnak tartom, hogy a terápiában részt vevő lássa a munkája eredményét, érezze saját magán annak pozitív hatásait mentálisan, emocionálisan, és később, tapasztalja anyagi helyzetének a javulását.

Általános felfogás szerint a magas munkanélküliség konjunkturális és strukturális okokon alapszik. A konjunkturális okok amelyek függetlenek a munkavállaló személyétől, viselkedésétől. A strukturális munkanélküliséghez kell számolni mindenkit, akinek a munkaerőpiachoz való kapcsolódását nehezíti az ő saját személye, deviáns viselkedése, ebből kifolyólag életkörülményeinek alakulása.

A leggyakoribb strukturális okok:

- büntetett előélet, valamely büntetés-végrehajtási intézetben eltöltött idő,
- alkohol, kábítószer függőség,
- magas eladósodottság,
- hajléktalanság,
- magatartásbeli zavarok,
- iskolák megszakítása,
- motivációs hiányosságok,
- kapcsolatteremtő-, építő- és integrációs hiányosságok.

A felsorolt problémák megoldására nem a nagy munkaerő-piaci programok lesznek mindenki számára sikeresek, bár azok eredménye nem elhanyagolható, hanem sokkal inkább azok a kezdeményezések, intézmények, amelyek individuálisan foglalkoznak az egyén képzési hiányosságaival, annak okozóival.

Ha azt akarjuk, hogy a veszélyeztetettek integrációja, rehabilitációja sikeres legyen, akkor fontos, hogy a szakmai képzés mellett foglalkozzunk szociális és személyes problémáival is. Természetesen a sikeres rehabilitáció az egyén és a társadalom érdeke egyaránt, ezek lehetnek különbözők, de nem ellentmondók egymásnak. A rehabilitációban részt vevők lakás, munka, szabadidő hasznos eltöltése tekintetében várnak megoldást, a társadalom pedig főként a munkaerő-piacban való aktív részvételt várja tőlük.

„A szabadságvesztés visszاسzorítása szociális és gazdasági előnyökkel jár.”(Dr. Tari Ferenc IM Főcsoport Főnök) hangzott el 'Együtt a fogvatartottakért' című konferencián 2003. április 26-án.

A mai társadalom piacorientált gondolkodásmódjában a rehabilitáció, a veszélyeztetettekkel foglalkozó munka mint anyagi kiadás jelentkezik. De ha a munkanélküliek ezen rétegét sikerül bevonni a piaci termelésbe, sikerül őket integrálni, hogy a társadalom gazdaságilag aktív tagjai legyenek, akkor a társadalom nyert, és nyert benne az egyén is.

Az egyén számára ez elsősorban személyi fejlődést jelent, majd anyagi előrejutást, a társadalomnak kevesebb kezelésre szoruló szenvedélybeteget, kevesebb fogvatartottat a büntetés-végrehajtási intézetekben, kevesebb segélyezendő munkanélkülit, végeredményben gazdasági növekedést.

Természetesen elengedhetetlen a szociális és gazdaságpolitikai, egészségügyi intézkedések összehangolása, amelynek eredménye a költségcsökkenés.

Így nagy feladat hárul a veszélyeztetettekkel foglalkozó civil szervezetekre is, hiszen egyrészt nagy költségcsökkentő tényezőkkel bírnak, másrészt kereteik jellegéből adódóan a gondozottak rehabilitációja sokkal személyesebb, testreszabottabb, közvetlenebb lehet. Munkájuk eredménye a társadalom érdeke.

A védő környezetet azok a célszervek jelentik és teremtik meg, ahol a munkalehetőség és lakhatás egy helyen van. Itt kapnak segítséget a mindennapi élet problémáira a célcsoport tagjai.

A munkaterápia feladata igen sokrétű a célszervezetben:

- **Motiváció növelése:** A kisebb sikerélmények segítenek a múlt rossz tapasztalatainak feldolgozásában, mivel kezdetben kicsi a motiváltság ezért csak átlátható és időben korlátolt feladatokat szabad adni vezetés alatt, például: magvetés, konténertöltés. Motivációnövelő tényező a jól végzett munka utáni dicséret, amely idősebb gondozottakra is pozitív hatással van.

- **Szociális viselkedés elsajátítása a munkahelyen:** Megtanulható hogyan viselkedik a gondozott a feletteseivel, kollégáival. Konfliktusok megoldása, csoportmunka, megbízhatóság, pontosság, hasonló viselkedési formákat mindenkinek személyre szabottan kell megtanulni.

- **Teljesítmény edzés:** Kezdetben a fizikai határokat kell stabilizálni, drog-, alkoholfüggőknél az elvonás okozta fizikai legyengülés megállítása, stabilizálása, majd edzése. Ide tartozik a koncentrálóképeség fejlesztése is.

- **Szakmai szempontból fontos képességek fejlesztése:** Az egyszerű kézműves és gyakorlati képességeket kell fejleszteni, amelyek javítják a felfogási és megjegyzési képességeket. A munkatréning bepillantást ad a gazdasági összefüggésekre, megadja az első ismereteket a szakma területén.

- **Azonosulás, munkában való értelem találás:** A szakmai munka lehetővé teszi egyes

embereknek, hogy környezetüket aktívan alakítsák, jelentős teljesítményt tudjanak elérni, ami azt a tapasztalatot és érzetet adja: szükség van a munkájukra. A munkával való azonosulásnak nagy jelentősége van abban, hogy a tevékenységet értelmesnek élik meg, és abban megtapasztalják a jót és hasznosat.

- **Szaktanulmányok előkészítése:** A munkaterápiában részt vevők több munkaterületet ismerhetnek meg, kipróbálhatják képességeiket.

- **Külvilággal való kapcsolat:** A rehabilitáció során a gondozottak a külvilággal az ügyfeleken keresztül kerülnek kapcsolatba, ennek is fontos szerepe van a későbbi szabad munkavállalásban.

- **Szaktanulmány előkészítő intézkedések:** Olyan intézkedéseket foglal magában, amelyek előkészítik, elkísérik a gondozottat a munkaterápiás tevékenységtől egészen a szabad piacon való elhelyezkedésig. A munkaterápia nem kínál tartós munkahelyet, idővel megszűnik, ösztönözve a teljes integrálódást.

- **Lelkigondozás:** A munkaterápiás tevékenységet végző intézmények egyik fontos jellemzője általában, hogy a munkaterápia mellett életprogramot ad, amelyre szellemi alapokat is fektet: ezek lehetnek keresztény értékek.

- **Tanácsadás:** A gondozottakat tanácsadással segíti az élet problémás területein:

- *Kapcsolatok:* Partneri, családi kapcsolatok kérdésében, azok rendezése, kapcsolatok újrafelvétele. Múlt feldolgozása, jövő perspektívája.

- *Adósságkezelés:* A bűnözés, drog-, alkohol-, játékszenvedélyek következménye igen gyakran az adósság felhalmozása, itt elkezdődik a kapcsolatfelvétel a hitelezővel, részletfizetés egyeztetése, majd elkezdik a visszafizetést.

- *Hivatalokkal való kapcsolat:* Idetartozik a személyi okiratok beszerzése, segélyek igényléséhez való közbenjárás. Fontos feladat a le nem zárt büntetőeljárás esetében való támogatás és az alternatív büntetési formák szorgalmazása, mint pl.: közmunka, pénzbüntetés.

- *Lakóközösségbe való bekapcsolódás:* A családi szerkezet jó alternatívát kínál azokkal az intézményekkel szemben, ahol eddig a fiatalok a kapcsolataikat gyakorolták, alakították.

- *Szabadidős programok:* A szabadidő hasznos eltöltése lényeges eleme a terápiának, hiszen a gondozott előélete során az idejét a nem építő dolgok töltötték ki, így fontos szerepe van ennek a megtanulásának is.

Az említett segítségek és ajánlatok akkor is megmaradnak, ha a gondozott a munkaterápiából váltott a szabad gazdaságba. Amikor kint végzi a munkát, lakhat a közösségben, és részt vehet a szabadidős programokban. A kinti munkahely és a lakóközösség között információcsere van, közösen dolgoznak ki terveket, oldanak meg problémákat.

Akkor működik jól a komplex rendszer, ha reális esélyt kínál az embereknek az integrálódásra, a normál piaci életre.

Kertészet helye a munkaterápiában

A munkaterápiában a szakmának nehéz feladata van, mivel egy időben több feladatnak kell eleget tennie a gondozottak felé, akik a rehabilitáció különféle fokán lehetnek. Meg kell felelnie az éppen még fizikailag nem munkabíró szenvedélybetegnek, de meg kell felelnie a felelősséggel terhelhető, tanulni vágyó dolgozónak.

Ezek a feladatok a következők lehetnek:

- *Vezetés alatt végzett feladatok, amelyek állandó felügyeletet igényelnek.* Az állandó felügyelet nem az elvégzendő feladat nehézségi foka, hanem a munkafegyelem hiánya, dekoncentrálttság miatt szükséges. Ilyen vezetés alatt végzett munkák a kapálás, gyomlálás, ásás. Igen lényeges, hogy a gondozottal együtt kell végezni a munkát, ez bizonyos motiváltságot jelent számára. A munka közben lehet időt szakítani kapcsolatápolásra, lelkiigondozásra.

- *Kiadott feladat, állandó felügyelet mellett.* A munkaterápia második lépcsőfoka, amikor már lehet rábízni feladatot, de szükséges, hogy mellette legyünk, ellenőrizzük a munkavégzését. Közben természetesen más munkát végezhetünk, ahol a két tevékenység összefüggésben van, ilyen lehet például a konténertöltés virágültetéssel. Az így végzett munka növeli a fontosságérzetet, az együtt végzett munkában az egyén értékét.

- *Kiadott rövidebb önálló munkafeladat, elvégzése időben korlátozott, nem haladja meg a két órát.* Nagyon lényeges, hogy időben behatároljuk az elvégzendő munkát, hiszen a szabad piactudományban teljesítmény-centrikus, energikus teljesítményt várnak. Kezdetben egyszerű, könnyen elvégezhető munkákat adunk a dolgozónak, amit a kitűzött időn belül biztosan képes elvégezni. Célszerűbb a munka bonyolultságát csak később növelni, előbb inkább a teljesítményre, munkaterhelhetőségre kell törekedni. A munka befejeztével véleményezzük az elvégzett munkát mind pozitív, mind negatív tekintetben. A gondozott csak így képes a tanulásra.

- Ha a gondozott önálló munkavégzésre képes, *a kiadott munkafeladatot, vagy feladatsort, amely kitölti az egész munkanapot, bizonyos ellenőrzés mellett* tehetségéhez mérten elvégzi.

Kapcsolat a vásárlókkal, a termékek eladásakor. A munkafolyamatok fontos elemének látom, mert itt szembesül a gondozott munkája értékével, szükségességével, a kapálás, gazolás, stb. fontosságával.

A deviancia, bűnözés, drog-, alkohol-, játékszenvedély elkerülésében létfontosságú szerepe van a családnak. És így a család helyreállító funkciói is lényegesek, ahol sok mulasztást lehet pótolni még idősebb korban is.

Jelenleg egy ilyen befogadó család működik az Élő Reménység Alapítvány támogatásában. A befogadott gondozottakat családtagnak tekintik, aki segítségre, tanulásra szorul, amit a család ad meg. (Egy húszéves fiatalember az Alapítványnál tanulta meg az órát leolvasni.)

Az Alapítványunknál az erre a célra kialakított nagy családi házban jelenleg hét gondozott lakik a befogadó család tagjain és a segítőkön kívül.

A család felépítése és működése a normál családokhoz hasonlít. A családapa és családanya vezetik a családot, gyermekeik együtt élik mindennapjaikat a befogadott személyekkel.

A hangsúly az értelmesen, építően együtt töltött időn van. A gondozottak megtanulnak dolgozni a munkaterápiás kertészetben és szabadidejüket hasznosan, értelmesen eltölteni.

A gondozottak eddigi életük során önmagukra káros, helytelen értékrend, szabály szerint éltek. A gondozás során szükséges egy új értékrend megmutatása, adása, amelyet a gondozottal való együttműködés során, az élet mindennapjainak (munka, szabadidő) a gyakorlatát áthatja. A család védő keretei között lehetőség nyílik személyiségük pozitív irányú fejlesztésére. Lakóközösségünkben rendszeres a reggeli közös bibliaolvasás, beszélgetés, a helyi keresztény gyülekezettel való kapcsolat, segítség másoknak, rászorulóknak.

Természetesen a befogadás mindennemű vallási hovatartozás nélkül történik, egyedül meghatározó a gondozott változni akarása, az együttélési szabályok elfogadása.

A családban történő rehabilitálás során a gondozás nem mindenki számára egyformán meghatározott módon, hanem testreszabottan valósul meg, ami az integráció eredményességét növeli.

Magyarországon ez a modell egyedülálló.

Az Élő Reménység Alapítvány otthonában működésének 13 éve során 108 személy fordult meg. Általában férfiak, de jelenleg is van anya kisgyerekével és egy lány befogadott. A befogadottak 17%-a többször is lakója volt a háznak, akár kisebb akár nagyobb visszaesés miatt (lakhatási, munkahelyi problémák). Az itt töltött idő során minden lakó a kertészetben munkaterápiás munkát végzett.

A családban és a munkaterápián eltöltött idő alapján azt látjuk, hogy aki egy hónapot vagy annál rövidebb időt töltött itt, mind visszaeső lett.

Az eltöltött idő hosszával nő a stabilizálódás, azaz kevesebb a visszaesés.

A három hónapnál hosszabb időt töltők kb. 10%-a esett vissza. A két év feletti időt nálunk töltöttek egyike sem esett vissza.

A fent említett tapasztalatokból azt látom, hogy lehet és érdemes sikeres munkaterápiás kertészetet végezni a megfelelő körülmények között. A körülmények azt az élőhelyet, családot, szellemi alapot jelentik, amik a gondozottat körbeveszik.

Kérdések, hozzászólások

Kérdező: Összesen hány férőhelyetek van?

Előadó: Összesen 11 helyünk van. Vannak, akik már a piacgazdaságban dolgoznak, egyszerre általában 5-6 ember vesz részt rehabilitációs programunkban.

Kérdező: Csak börtönből szabadultakkal foglalkoztok vagy szenvedélybetegekkel is?

Előadó: Szendélybetegeket is felvesszünk.

Kérdező: Mik a bekerülés fő szempontjai?

Előadó: Egy személyes beszélgetés során döntünk a felvételtől. A fő szempontunk az, hogy akar-e az illető új életet kezdeni, elég eltökélt-e a változtatás szándéka.

Kérdező: Az ellátottak vállalnak-e valamilyen kötelezettséget azzal, hogy részt vesznek a programon? Elmehetnek-e bármikor?

Előadó: Természetesen bármikor elmehetnek tőlünk, ez nem börtön. Nincs semmiféle kötelezettségvállalás. Mint minden szociális intézmény, mi is megállapodást kötünk az ellátottakkal. Ebben vállalnia kell a házirend, a szabályok betartását, valamint azt, hogy dolgozik. De bármikor dönthet úgy, hogy otthagyja az intézményt.

Kérdező: Ki dönti el, hogy meddig marad valaki az intézményben?

Előadó: Teljesen személyiségfüggő, hogy valaki mennyi időt tölt nálunk. Ezt közös megbeszélés alapján tisztázzuk.

Kérdező: Volt-e olyan, hogy valakit el kellett tanácsolni? Nem okozott problémát az illető eltávolítása?

Előadó: Nem egyszer fordult olyan elő, hogy valakit el kellett küldenünk, de ez nem okozott problémát. Az illetők elfogadták, tudták, hogy menniük kell.

Kérdező: Csak férfiakat fogadtok?

Előadó: Elsősorban férfiakat. Azért mondom, hogy elsősorban, mert a családjukat is befogadjuk.

Kérdező: Akik külső munkahelyen dolgoznak, azok számára kötelezővé teszitek-e az előtakarékosságot?

Előadó: Nem, de szorgalmazzuk a továbblépésüket. Ha külső munkahelyen dolgoznak, egy jelképes összeget kell fizetniük az alapítványnak havi hozzájárulási díjként.

Személyes életutak, személyes sorsok I.

Beszélgetés büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultakkal

moderátor: Mészáros Mercedes

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Azért tartottuk fontosnak, hogy lehetőség nyíljon a az ex-kriminálisokkal való személyes beszélgetésre, mert tapasztalatunk szerint a börtönben dolgozó szakemberek csak addig látják őket, amíg bent vannak, későbbi sorsukról általában már nem értesülnek. A pártfogók meg csak a másik oldalt ismerik, hiszen általában szabadulásuk után kerülnek velük kapcsolatba.

Megkérem a három fiataalt, hogy mutatkozzanak be röviden.

Adolf: Huszonhat éves vagyok, ex-kriminális. Erőszakos bűncselekmények miatt hat különböző büntetés-végrehajtási intézetben voltam, áprilisban lesz négy éve, hogy szabadultam és igyekszem reszocializálódni.

András: Harminc éves vagyok. A tizenegy éves ítéletemből kilencet töltöttem le különböző intézményekben. Ezekben az években határoztam el, hogy szeretnék továbbtanulni felsőoktatási intézményben. Jelenlegi nappali tagozatos hallgató vagyok az ELTE Társadalomtudományi Karán.

Soma: Ex-kriminális vagyok, de jelenleg is szenvedélybeteg, heroinfüggő. Iskolába járok a Váltó-sáv Alapítványnál, valamint dolgozom. Szeretnék a szociális munka területével foglalkozni a későbbiekben.

Kérdező: A változás szándéka nálatok pillanat vagy folyamat volt?

András: Folyamat volt. Mindig is tudtam, már a börtönben is, hogy kezdeni kell magammal valamit. A gimnáziumot is a börtönben végeztem el, de az elhatározás szempontjából a Váltó-sáv Alapítvánnyal való találkozás volt meghatározó.

Adolf: Az, hogy bűnözni kezdtem egy pillanatnyi elhatározás eredménye volt. A változás szándéka azonban hosszú folyamat. Már a börtönben rájöttem, hogy én nem szeretnék olyan lenni, mint a bátyám, hogy a börtönből ki-be kerüljek. Viszont azzal is szembesülnöm kellett, hogy a bűnözésen kívül nem értek semmihez.

Soma: Bűnözni a hirtelen környezetváltozás miatt kezdtem el, amikor vidékről felköltöztünk a fővárosba. Nem akartam megfelelni a normális életvitelnek, s olyanokhoz akartam tartozni, akiknek a zsványkodással lehetett imponálni. Az, hogy megváltozzam, sokkal nehezebb volt, mint a bűnözés kezdete, a ráfordított munka és idő többszöröse.

Kérdező: A szüleitek mit érezték, hogyan élték azt meg, ami veletek történt?

András: Az sokat segített nekik, hogy látták, sőt biztosak lehettek benne, hogy többet nem esem vissza.

Adolf: Én eleinte nem nagyon foglalkoztam velük, csak együtt laktunk, nem volt köztünk igazi kapcsolat. Mikor anyámra rátörtek a rendőrök, hogy hol vagyok és megbilincseltek, akkor változott meg valami. Ő kitartott mellettem végig, mikor látta, hogy bajba kerültem, a kapcsolatunk ekkor rendeződött.

Kérdező: Ha a gyerekeitek hasonló útra térnének, ti mit tennétek?

András: Én úgy gondolom, hogy mi hamarabb észrevesszük az árulkodó jeleket, mint mások, és talán meg tudjuk előzni a bajt.

Adolf: Én úgy érzem, nem vethetek semmit a gyerekem szemére, maximum segíthetek neki, amiben tudok. Amúgy tizenéves gyerekeket nagyon nehéz megfogni.

Soma: Az én szüleim elég konszolidáltak, de nem figyeltek rám eléggé, sokat dolgoztak. Mikor észrevették, hogy baj van, már késő volt, nem tudtak ellene mit tenni. Haladás volt, hogy felismerték: az én problémám az övék is. Szerintem az a legfontosabb, hogy a gyerekeim meg tudjanak bennem bízni, és ne nekem kelljen nyomozni utánuk.

Kérdező: Ezek szerint azért keveredtél bele a dolgokba, mert a szüleiddel nem volt bizalmas a kapcsolatod?

Soma: Én ilyen egyéniség voltam, nem szeretném rájuk verni a balhét. Ők elég intelligensek és mindig mellettem álltak, én nem fordultam hozzájuk. Sokat kellett ahhoz szenvedni, hogy meg akarják változni.

Kérdező: Milyen ponton lehetett volna megfordítani a folyamatot, mi tartott volna vissza titeket, a család vagy az elrettentő példa? Vagy ez teljesen egyéni, és nem létezik általános prevenció?

András: Az első lépés a család. Nagyon hosszú folyamat volt, mire fegyveres rablásba keveredtem. A szüleimmel nagyon jó volt a kapcsolat, mindent megkaptam, amit akartam, talán ez volt a baj. Én csak brahiból követtem el a bűncselekményeket. A család után az iskola az, ami fontos lehet.

Adolf: Én az ellenpont vagyok, nem kaptam meg semmit, mindenért meg kellett küzdenem és én ennek a legkönnyebb útját választotta. Számított a bátyám példája is: neki mindene megvolt. Tehát nincs általános recept: amíg vannak szegények, onnan is jönnek bűnözők, akiket a kényszer visz rá, és mindig is lesznek olyan gazdagok, akik brahiból csinálják.

Soma: Általános iskolás koromban volt nálunk egy rendőrnő a DADA-program keretében. Én akkor már lázadó korszakomat éltem, szipuztam, de még nem olyan durván. Mikor megláttam azt a listát nála a drogokról, és rajta a heroint, egyből felkeltette az érdeklődésemet és ki akartam próbálni.

Kelemen Zsanett, Bűnmegelőzési Akadémia: Azóta ez a program rengeteget változott és sokféle változata van. De nem biztos, hogy ezekkel sikerül minden fiatal/gyereket tartósan elrettenteni, a család inkább meghatározó lehet.

Soma: Általában a rossz példa nem számít... Én rengeteg elrettentő példát láttam, hiába. Sok barátom halt meg, vagy lett nagyítéletes.

Nagyné Kis Mária, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népfőiskolai Társaság: A tizenévesek unalma is életveszélyes. Fontos lenne egy olyan terület számukra, ahol ki tudnak tűnni, sikereket érhetnek el.

Adolf: Nekem teljesen természetes volt, hogy körülöttem mindenki drogozik, bűnözik és időnként börtönbe kerül. Tudtam, hogy én is ezeket fogom csinálni. A második szabadulásom után az volt a furcsa, hogy ez nem így van. Szerintem inkább a diszkókban kéne drogprevenció, vagy legalábbis ott kéne/lehetne valamit tenni.

Kelemen Zsanett, Bűnmegelőzési Akadémia: A rendőrség nem szívesen látott vendég a diszkókban. A razzia bevétel-kieséssel jár, így a tulajdonosok is szeretnék inkább elkerülni.

Adolf: Nem hivatalos szervre gondoltam. Én már dolgoztam ilyen helyen ifjúsági munkásként, az a tapasztalatom, hogy engem jobban elfogadnak a fiatalok ezzel a külsővel és ugye, ezzel a múlttal...

Kérdező: S te meg tudod őket győzni őket arról, hogy nem jó drogozni?

Adolf: Hát erről nem igazán, mivel kábítószerrel jó, különben senki nem csinálná.

Kérdező: De utána is jó?

Soma: Az első másfél év teljesen jó volt, még nem mentem tőle fizikailag tönkre, a kapcsolataim is működtek. Utána kezdődött az, hogy a hivatalos szervezetek problémái voltak velem, éreztem, hogy jó volna már leszokni, de ez csak külső motivációs eszközökkel lehetséges.

Kérdező: Mennyire maradtak meg a börtönből való kapcsolataid?

András: Én nem éreztem szükségét a későbbi kapcsolattartásnak. Csak a Váltó-sáv Alapítványon keresztül találkozom néhányukkal.

Adolf: Én viszonylag rövid ítéletet kaptam, így nagyon mély kapcsolataim nem alakultak ki bent. Én a bátyámmal nem akarom tartani a kapcsolatot, aki jelenleg is börtönben van. Próbáltam neki segíteni, de ő egyáltalán nem hajlik a változásra. Szabadulás után sokáig továbbra is Sz.-n éltem, közel mindenkihez a korábbi életemből. A rendőrség kétnaponta igazoltatott, sehogy sem tudtam új életet kezdeni. Elköltöztem 70 kilométerrel odébb, itt a családomon kívül senki sem ismer. Ez a folyamat kb. 5 éve tart és még lesz vagy öt év, mire gyökeret verek.

Kérdező: A börtönben mennyire segítettek nektek abban, hogy tudjatok tanulni?

Adolf: Én az ítéletem nagy részét előzetesben töltöttem, csak 82 napot ültem letöltőházban. A második szabadulásom után kerültem a Megálló Csoportba, és rajtuk keresztül ismerkedtem meg a Váltó-sáv Alapítvánnyal, szóval én odakint kezdtem el tanulni.

András: Nekem az volt a tapasztalatom, hogy a börtönben inkább keresztbe próbáltak tenni, legalábbis az egyetemi felvélelim kapcsán. Merci előzőleg kapott egy nagyon halvány ígéretet, aztán mindenbe belekötöttek. Pedig már az utolsó másfél évet töltöttem ott, átmeneti csoportban voltam, amelynek kimondott feladata a reintegráció elősegítése. Az egyetemről bejött valaki, meg tudtam írni bent az írásbeli felvételit. El kellett érnem bizonyos pontszámot, hogy mehessek szóbelizni, s a börtönben dolgozók közül többen is hangoztatták, hogy remélik, nem fogom elérni. Aztán, mikor kiderült, hogy megvan a szükséges pontszámom, úgy volt, hogy két ór civil ruhában kísér be, és én is civil ruhában lehetek. Az utolsó pillanatig nem lehetett tudni, hogy mi lesz, végül láncra verve, rabruhában kellett mennem felvételizni.

Wiezlné Fenyő Ildikó bv. főhadnagy, Váci Fegyház és Börtön: Nálunk nem így ment a felvételi, a fogvatartottak civilben mehetek el a felsőoktatási intézményekbe.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Ez egy nagyon sajátos helyzet volt, senki nem hitte, hogy András eljut idáig. Én abból indultam ki, hogy átmeneti csoportban van, nincs fegyelmije. Ha az egyetem megtudja, hogy honnan jött, az rontja az esélyeit. De a bv. intézet fel is hívta az egyetemet, hogy megbeszélje vele a dolgot: az egyik rab felvételizni megy, vállalja-e az egyetem? Azóta sem tudom, hogy ez szabályos eljárás volt-e, pl. adatvédelmi szempontból. Az egyetem pedig gyakorlatlan volt egy ilyen típusú kérdéskörben.

András: S a felvételen ott volt a tanszékvezető, valamint egy pszichológus, majd a vizsga után három órát beszélgettek az Alapítvány munkatársaival. S persze a börtönben az egészét úgy engedték, hogy halasztanom kellett egy évet.

Wiezlné Fenyő Ildikó bv. főhadnagy, Váci Fegyház és Börtön: Mi szerencsések vagyunk ilyen szempontból, a Gábor Dénes Főiskola tanárai bejárnak hozzánk órát tartani, konzultációra, így már a benti idő alatt el lehet kezdeni a tanulmányokat.

Nagyné Kis Mária, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népfőiskolai Társaság: Pedig ez lenne az igazi segítség, ez a valódi reintegráció. Az a probléma, hogyha nincsen együttműködés a partnerek között, akkor lépten-nyomon keresztbe tehetnek. Nagyon jól kell előkészíteni az ilyen dolgokat.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Hát igen, azóta nem kezdtünk bele még egy ilyen projektbe. Az a fél év csak arra volt elég, hogy András felkészüljön a felvélelire, de a lebonyolítás megszervezéséhez kevésnek bizonyult.

Nagyné Kis Mária, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népfőiskolai Társaság: A szolnoki börtönben a 4. szinten van egy tanulókörlet, oda bekerülni jutalmat jelent. Bár én ennek nem vagyok nagy híve, szerintem a tanulás önmagában is jutalom, nincs szükség további motivációra.

Wiezlné Fenyő Ildikó bv. főhadnagy, Váci Fegyház és Börtön: Szerintem a tanulókörlet léte nem jutalom, nélküle képtelenség az intézetekben tanulni, és szervezésileg is egyszerűbb, ha nem sok körletből kell összeszedni az iskolákba járókat.

András: Én a vécében tanultam, meg fülhallgatóval, mivel egy nyolcszemélyes zárkában voltam és dolgozni is jártam. Több próbálkozásunk volt, hogy mi, gimnazisták egy zárkába kerülhessünk, de ezt nem engedélyezték végül.

Borgulya Zoltánné András Zsuzsa, Humán-Pszicho 2002 Közhasznú Társaság: Az érettségi adta ahhoz a löketet, hogy tovább is tanulj?

András: Nekem tetszett a tanulás, igazából korábban is szerettem és előtte is tudtam, hogy mit akarok. Másrészt magamnak is akartam ezzel bizonyítani.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Szeretjük a segítő szakmák felé orientálni ex-kriminális fiataljainkat.

Személyes életutak, személyes sorsok II.

Beszélgetés büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultakkal

moderátor: Tajta Gábor

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: A fogva tartás ideje alatt megismerkedtünk fiatalokkal, akik azóta már szabadultak. Ők fognak most beszélni magukról,

I. N. András

András elmeséli röviden és tömören a bűncselekményeit, azt, hogy 20 évet töltött börtönben.

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: András jelezte, hogy most hozza a főnöke a fizetését, ezért el kell mennie egy rövid időre, hamarosan visszajön, akkor majd itt folytatjuk vele a beszélgetést.

II. H. (nő)

H.: 20 hónapot voltam büntetés-végrehajtási intézetben. 1999-ben kerültem előzetes letartóztatásba, 2004-ben kaptam ítéletet. Ekkor bevonultam a Markó utcába. Az egészségügynél dolgoztam végig a börtönben. Itt kezdtem el tanulni a Váltó-sávval, akikkel máig is kapcsolatban vagyok. 7 hónapja szabadultam, azóta dolgozom is, mert elég szerencsés a helyzetem, engem visszavárt a volt főnököm a munkahelyemre. Tehát szabadulásom után két héttel már munkába álltam. Mielőtt bekerültem, volt kapcsolatom, élettársam.

Lengyel Béláné, pártfogó: Lakhatás...

H.: A volt kapcsolatomnak addigra, mire szabadultam, vége lett, édesanyámhoz nem akartam menni. Nem akartam anyám nyakán lenni, nem akartam, hogy el kelljen tartania. Mégis vele élek ma is. És én elégedett vagyok.

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Csak ez az egy bűncselekményed volt?

H.: Igen.

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Mi volt az?

H.: Számítógépes csalás.

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Ez mikor történt?

H.: 1999-ben kerültem előzetesbe, majd öt évig „lebegtették” az ügyem, mire ítéletet hoztak...

Lengyel Béláné, pártfogó: Volt melletted valaki?

H.: Édesanyám segített, a volt élettársam is mellettem volt eleinte. A barátnőm is segített. Mindketten segítettek édesanyámnak csomagot készíteni. Szóval voltak mellettem.

Lengyel Béláné, pártfogó: Kedvezményel szabadultál?

H.: Igen. Börtönbüntetéssel kezdtem, de „legfogházásítottak”.

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Az élettársad?

H.: Egy darabig kitartott. Azután éreztem az egyik beszélőn, hogy valami nincs rendben. És be is vallotta, amikor később rákérdeztem.

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Volt-e problémád bent, a börtönben?

H.: Úgy igazából nem. Elég jól viseltem a lelki problémákat is. Szerencsém volt, kis zárkába kerültem. A bent töltött idő azért volt nehéz, mert úgy éreztem, fölöslegesen elpazarolt idő, amit bent töltök.

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Volt-e problémád a szabadulás után a visszailleszkedéssel?

H.: Szabadulás után szerencsés voltam, 12 nap múlva már dolgoztam. Azóta is dolgozom és tanulok. Úgy érzem, behoztam a kiesett időt.

Lengyel Béláné, pártfogó: Anyukád rendszeresen látogatott?

H.: Igen. Ha nem is jött egyik hónapban, a következőben kétszer jött. Látogatott a barátnőm is, anyu mondta, hogy jobb lenne, ha együtt is jönnének.

Lengyel Béláné, pártfogó: Elején a barátod is látogatott?

H.: Igen. Továbbra is jött volna, de éreztem, hogy valami nincs rendben. Az egyik beszélőn aztán lebukott. De jobb így, mert így tudtam, mi van. A bizonytalanság sokkal rosszabb.

Lengyel Béláné, pártfogó: Azt mondtad, tanulsz... Mit tanulsz?

H.: Matekot, törít, társadalomismeretet. Most érettségizek töriből.

Többen is: Most?

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: A Belvárosi Tanoda Alapítványi Gimnázium és Szakközépiskola tantárgystruktúrája és pedagógiai programja szerint folyik a középiskolai oktatás. Ennek meghatározó eleme a személyközpontúság és az egyéni haladási ütemek, tanrendek kialakítása. Tehát egyénileg készítjük föl diákjainkat, személyre szabott tanrend szerint az érettségi vizsgára. Tantárgyanként lehet előrehozott érettségit tenni.

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Milyen problémáid voltak a börtönben?

H.: Úgy érzem, én jól tolerálom a problémákat... Inkább a zárkatársaimnak voltak problémái. Sok olyan helyzet volt, amikor velük volt probléma. De ezeket is elég jól bírtam...

Lengyel Béláné, pártfogó: Hogyan élted meg a karácsonyt? Megviselt?

H.: Nem. Inkább a szilveszter... A karácsony az jól eltelt, mert volt bent egy kultúrvezető, az Erika néni, aki műsort szervezett. Ezen én is fölléptem a börtönben, és ott volt anyukám is. És 24-én volt mise... Végül eltelt úgy, mint egy hétféje.

Lengyel Béláné, pártfogó: Meddig lesz priuszod?

H.: Nem tudom pontosan. Be akarok adni egy kérvényt, hogy az erkölcsi bizonyítvánnyal ne legyen probléma...

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Kell a munkahelyedre?

H.: Nem kell, egy kis kft. alkalmazottja vagyok...

Lengyel Béláné, pártfogó: A kollégáid tudják, hogy börtönben voltál?

H.: A főnököm igen, meg egy-két kollégám, de nem mindenki.

Lengyel Béláné, pártfogó: A bűncselekményt ennél a cégnél követted el?

H.: Nem, akkor kerültem ide, amikor az előzetesből szabadultam. Tehát négy éve...

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Mire számítottál?

H.: Felfüggesztettre.

Lengyel Béláné, pártfogó: Társaságod, baráti köröd hogyan alakult?

H.: A munkahelyemen is vannak barátaim, társaságom. És a Gáborék... A tanuláson kívül is sok mindenben segítenek. Nagyon hálás vagyok nekik...

Horváth Sarolta, börtönpártfogó: Mennyi pénzzel szabadultál?

H.: 43 000 Ft-tal.

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Az egy vagyon...

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: És igen ritka...

Lengyel Béláné, pártfogó: Meddig volt ez elég?

H.: 3-4 napig. Elmentem fogászatra, egy tömés: 8 000 Ft volt.

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Nem a börtönben csináltattad a fogaidat? Hát sokan direkt ott csináltatják...

H.: Á, én ott dolgoztam az egészségügyön... Ott nem olyan jó a fogászat...

Lengyel Béláné, pártfogó: Mi volt bent a munkád?

H.: A rendelőt takarítottam, az orvosok ruháit mostam...

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Odabent mennyi idő után kezdtél dolgozni?

H.: 13 nap.

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Régi barátok?

H.: Voltak, akik elkoptak, de a nagy részük megmaradt. Szerencsés vagyok ebből a szempontból is... Mindig hívnak telefonon, már nagyon sokkal találkoztam, nincs is mindre időm. Van olyan barátnőm, akivel még nem volt időm találkozni.

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Mit tanácsolnál azoknak, akik most kerülnek be, illetve most szabadulnak?

H.: Azt, hogy próbálják minél hasznosabban eltölteni a benti időt. Tanuljanak és dolgozzanak. Kint törekedjenek arra, hogy rendezett körülmények közt tudjanak élni. Mindenképpen dolgozzanak. Vállaljanak el bármilyen munkát. Úgy értem, én akár takarítani is elmentem volna.

Lengyel Béláné, pártfogó: A munkahelyeddel folyamatosan tartottad a kapcsolatot?

H.: Voltak a munkahelyemen barátnőim, velük tartottam a kapcsolatot, és rajtuk keresztül a főnököm is tudta, mi van velem. A főnököm is tudta, mikor szabadulok. Szabaduláskor fölhívtam a főnököm, és kérdezte, miért nem dolgozom. Mondtam, hogy mert nem hívtál. És visszavett.

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Azért nem volt mindig ilyen magabiztos a H., nem ilyen egyszerűen ment ez... H. bent sokszor bizonytalan volt. Nagy félelme volt, hogy visszaveszik-e. Ha igen, akkor mi lesz, ha nem, akkor mi lesz?...

H.: Hát igen, vannak dolgok, amikhez negatívan állok hozzá. Például egy vizsga előtt...

Lengyel Béláné, pártfogó: Minden rendben, megkaptad a fizetésed, András?

N. András: – Igen, persze...

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Akkor próbáljuk meg folytatni...

N. András: – A szabadulásra való felkészítést szerintem akkor kell megkezdeni, amikor bekerül az ember a börtönbe. Felszínen kell tartani a tudatot. Annak ellenére, hogy tudatosan készültem a szabadulásra, én is szkeptikus voltam, de nem is alaptalanul, mert a sok ígéretből semmi nem is vált valóra. De ez akár egy életcélá is válhat, hogy én szabad

ember akarok lenni. És ezekkel az emberekkel szemben, akik segítenek nekem – Katolikus Misszió, Váltó-sáv – felelősség is, hogy érdemes volt belém fektetni energiát. Jó érzés volt, hogy anyám büszke rám, hogy leérettségiztem. Tehát fontos, hogy hasznos dolgokkal foglalkozzunk, hogy tanuljunk. Előtte engem nem érdekelt ez. Én bent, a börtönben kezdtem el például festeni. Már volt is egy tárlatom Kecskeméten. Tudom, nem nagy dolog, de látták az emberek a munkámat. Azelőtt mindig utáltam tanulni, azt is bent kezdtem el, a börtönben. Ha nem kerülök be, sosem érettségizek le. Fontos, hogy a munkaadómnak olyan dolgozója legyek, hogy bármikor, bármilyen munkára tudjon alkalmazni. Emellett a börtönben olyan embereket ismertem meg, akik nagyon értékes emberek. Volt pl. a Wesley-ről is egy lelkész ott gyakorlaton...

Lengyel Béláné, pártfogó: Hány éves korodban követted el az első bűncselekményt?

N. András: Tízévesen, de azzal nem buktam meg.

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Feltételezem, hogy vagyon elleni bűncselekmények miatt ítélték el.

N. András: Sokfajta bűncselekményt elkövettem, köztük vagyon ellenit is...

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Mi volt az a pont, amikor azt mondtad, hogy elég?

N. András: Van egy lányom, akit sajnós, nem én neveltem... és ezt nagyon bánom.

Lengyel Béláné, pártfogó: Hány éves?

N. András: 24. És 18 éves volt, amikor börtönben voltam, és föl hívtam onnan. Ekkor elkezdtem álmódzni, hogy de jó lenne a lányommal sétálni, majdan az unokámat is látni... Aztán megtértem bent. Nem lettem elvakultan hithű, de megtértem. Nem egyből... Gondoltam, milyen az az Isten, akinek én kellek?

Lengyel Béláné, pártfogó: Mióta vagy kint?

N. András: December 8-án volt egy éve.

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Volt-e olyan ez alatt az egy év alatt, hogy arra gondoltál, máshogy is lehetne pénzt szerezni?

N. András: Igen, mindig, amikor fizetést kapok. Húsz éve nem voltam ilyen hosszú időt kint. Ez volt az első karácsonyom kint. Odabent nem volt felelősségem. Kialakult bennem a börtönfüggőség. Bent nem volt kérdés az, hogy hol alszom, miből eszem, ilyenek. Fokozatosan ébren tartottam magamban azokat a gondolatokat, hogy na, majd ha szabadulsz, jönnek a kenyérgondok...

Lengyel Béláné, pártfogó: Hány évesen kerültél be először?

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Hálátlan feladatomban van: meg kell szakítanom itt a beszélgetést, mert most helyet cserélnek a fiatalok, a választ nem várhatjuk meg...

Személyes életutak, személyes sorsok III.

Beszélgetés büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultakkal

moderátor: Csáki Anikó

Csáki Anikó, Váltó-sáv Alapítvány: Megkérek minden résztvevőt, hogy mutatkozzon be. Én Csáki Anikó vagyok, a Váltó-sáv Alapítványtól.

Tóth Balázs, Magyar Helsinki Bizottság: Tóth Balázs vagyok, a Magyar Helsinki Bizottság börtön- és fogdamegfigyelő programjának koordinátora.

Csáki Anikó, Váltó-sáv Alapítvány: Folyamatosan megy ez a program?

Tóth Balázs, Magyar Helsinki Bizottság: Igen, amíg van finanszírozása – eddig volt.

Dézi Annamária, AVP Hungary Közhasznú Egyesület: Dézi Annamária vagyok, az AVP Egyesület börtön-rehabilitációs programjának mentora.

Solt Ágnes, Bűnmegelőzési Akadémia: Solt Ágnes vagyok, szociológus, kutató, deviáns fiatalokkal kapcsolatos vizsgálatokat végzek.

Zsolt: S. Zsolt vagyok, a Váltó-sáv Alapítvány ifjúsági munkása, ex-kriminális. Hét évet töltöttem börtönben. A Váltó-sáv Információs Bázisban dolgozom, feladatom segítségnyújtás börtönből szabadultaknak. Bűnmegelőzési beszélgetéseket is folytatunk, iskolákban is. Ex-kriminálisok csinálják ezt a programot. Emellett érettségire készülök a Váltó Programban. 2004-ben szabadultam.

Oszoczkai István, Váci Fegyház és Börtön: Oszoczkai István, a Váci Fegyház és Börtön vezető nevelője vagyok.

Attila: K. Attila vagyok, frissen szabadultam, a Váltó-sáv Alapítványtól jöttem.

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Marinkov Csaba vagyok, a szegedi Csillagban nevelő.

Sáfrány Réka, Magyarországi Női Alapítvány: Sáfrány Rékának hívnak, a MONA kutatója, projektvezetője vagyok.

Csáki Anikó, Váltó-sáv Alapítvány: Melyik pont érdekli a résztvevőket leginkább a fiúk életéből?

Tóth Balázs, Magyar Helsinki Bizottság: Egy ismerősöm évfolyamelsőként 18 évesen követett el valamit. Tíz és fél évet kapott. Nem értem, miért tette. Azt szeretném tudni, mi volt az első bűncselekményetek, mikor jutott eszetekbe először, hogy elkövettek valamit?

Zsolt: Tizenhárom évesen. Tizennégy évesen a rablás gondolata már meg volt, és tizenhét évesen el is követtem.

Tóth Balázs, Magyar Helsinki Bizottság: Mi teremtette meg rá a lehetőséget?

Zsolt: Arra jöttem rá, hogy a személyes igények. Egyrészt '88-'89-ben új lehetőségek jöttek. A szüleim sokat dolgoztak, sokat voltam egyedül a két testvéremmel. Nyolcan követtük el, szűk baráti körben a rablást.

Attila: Tizenkilenc évesen kerültem először börtönbe. Addigra huszonvalahány helyen laktam már. Bátyám Kanadába költözött, édesanyám sokat dolgozott. Lakótelepi barátokkal betörtünk többször is, például kémiai laborba. Nem anyagiak miatt. Tizennégy évesen kábítószerrel kezdtem, addig csináltam, amíg börtönbe nem kerültem. Minden ismerősöm szívott valamit. Nem nagyon loptam, maximum biztosítási csalást követtem el. Csoportos fegyveres rablásban való segítségnyújtás miatt kerültem be. Alapítványi iskolába jártam, ahol mindenki, minden barátom gazdag volt. Ez befolyásolt.

Tóth Balázs, Magyar Helsinki Bizottság: Kellett volna egy kocsi?

Attila: Egy motor.

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Mi változott meg bennetek?

Zsolt: A pénz hajtott. Aztán eltelt egy-két év, aztán már a könnyű élet csábított. Most olyan emberek vannak körülöttem, akikben nincs hátsó szándék. Most vannak őszinte baráti kapcsolataim. Nővérem és bátyám támogat, a szüleim már nem élnek. A testvéreim persze akkor is támogatnának, ha bűnöznek. Eldöntöttem a börtönben, hogy én ide nem jövök vissza. Nem volt pedig rossz dolgom, jó munkám volt, külső támogatást is kaptam. Négy és fél – öt évet voltam bent, mikor ez megfogalmazódott bennem. Egy reggel fölkeltem, már rég túl voltam a megbánáson.

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Mit gondolsz, sokat nyertél ott bent? Mit gondolsz, értél ott? Például az emberekhez való hozzáállásban?

Oszocski István, Váci Fegyház és Börtön: Tanított-e a börtön nektek valamilyen tanulságot?

Attila: Szinte ott nőttem föl az előzetesben. Tizenkilenc évesen kerültem be. Ott ismertem meg az embereket. Az utolsó másfél évben döntöttem el.

Solt Ágnes, Bűnmegelőzési Akadémia: Miért, hogyan mentél keresztül életmódváltáson?

Attila: Anikóék voltak jóformán az első emberek, akik önzetlenül foglalkoztak velem. Ezzel addig nem találkoztam. Másként kezdtem nézni az emberekre.

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Sok olyan lelki értéket kaptatok, amit azelőtt nem? Tehát az emberi érték változott meg? Ahol én vagyok nevelő, ott több mint az egyharmad tizennyolc év fölött ül. Az átlag tizennégy év. Törődést a többség azelőtt nem kapott.

Attila: Szeretet rengeteget kaptam azelőtt is. De nem volt morális érték.

Oszocski István, Váci Fegyház és Börtön: Van-e visszatartó ereje a börtönbüntetésnek? Első bűncselekményeseknél igen, de a visszaesőknél?

Zsolt: Semmilyen értéket nem kaptam a börtönben. Az első kérdésre ezt mondanám. A másodikra: nincs visszatartó ereje, nem járt a fejemben, hogy lebukhatok, azt hittem, én okosabb vagyok annál. Én voltam az a kigyúrt, tetovált BMW-s csávó, akit megnéznék az emberek. A börtönlakók többsége visszaeső. Mindenki okosnak hiszi magát. Volt egy nevelőm, aki maximálisan támogató, a tanulásban is, de az utána következők már nem. Főleg a személyzet. Azt mondták, hogy minek tanulok én, úgyis jövök vissza. Ahol én voltam, 160 ember jutott egy nevelőre, nincs idő arra, hogy mindenkivel beszélgessem. Kérelmi lapon kellett jelezni, hogy találkozni akarok a nevelővel. Arra rá kellett írni, hogy mit akarok. Nem akartam leírni, nem lett volna jó, ha azt bárki elolvashatja. Erre visszaküldte a lapot, piros filccel ráírva, hogy írjam le, mit szeretnék tőle.

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Meg tudom érteni. Ez a mennyiségi elv.

Solt Ágnes, Bűnmegelőzési Akadémia: Azzal szembesültem a börtönökben járva, hogy a nevelők legfeljebb ügyintézők. Leginkább a rabtársak foglalkoznak egymás ügyeivel a túlszűfolttság miatt.

Zsolt: De akkor hogyan írják meg a jellemzéseket? Mert azt is kell időnként.

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Három havonta kell jellemzést írni.

Zsolt: Volt olyan nevelőm, akivel 17 hónap alatt egyszer beszéltem, két percet. Ő hogyan írta meg a jellemzést?

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Én igyekszem odafigyelni erre. Idővel megismerem az embereket a csoportomban. De van, amikor helyettesítőként kellene jellemzéseket írnom. Olyankor a korábbi iratokat átolvasom, a korábbi nevelővel beszélek. Előfordul, hogy rákényszerülünk ilyesmire. A legtöbb döntésben javaslati jogunk van, például a bv. bírónál a szabadulásra tehetünk javaslatot, ilyenkor ismerni kell a fogvatartottat.

Attila: A büntetés visszatartó erejéről azt tudnám mondani, hogy én sem foglalkoztam a bűncselekményem következményeivel. Azt gondoltam, megúszhatom. Szerintem mindenki így gondolja.

Oszocski István, Váci Fegyház és Börtön: Tehát a büntetés nem jelent visszatartó erőt.

Solt Ágnes, Bűnmegelőzési Akadémia: Én beszéltem olyannal, aki többszörös visszaeső, ő azt mondta, hogy az újabb büntetés is benne van a pakliban.

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Nincs olyan, akire felnézel?

Zsolt: Bűnöző nincs. Csináltam egy-két bűncselekményt, nagy tróger pali voltam, a börtönben is ez számított.

Solt Ágnes, Bűnmegelőzési Akadémia: Kiket tiszteltél azelőtt?

Zsolt: Akik komoly bűncselekményeket követtek el, akkor is, ha utána börtönbe kellett menniük. Ez megváltozott ott bent egy reggel, mikor elhatároztam, hogy én ide nem jövök vissza. Korábban azt gondoltam, hogy a börtön nekem két félidő között a szünet. Aztán az utolsó két évet nagy kétségbeesésben töltöttem, hogy mit fogok én majd csinálni.

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Az önértékelő reflexed azelőtt is ilyen erős volt?

Zsolt: Nem tudom, 13 éves korom óta kokainoztam.

Dézi Annamária, AVP Hungary Közhasznú Egyesület: Amikor kijöttél a kapun, mi volt a fejedben? Régóta csinálom ezt a munkát. Bent sokan azt mondják, amit te, aztán mégse úgy lesz.

Attila: Nem volt semmi a fejemben.

Zsolt: Már a szabadulás előtt, az utolsó fél évben látszik, mi lesz vele, ha kijön. Van, aki feszült, mert rossz körülmények várják. Én be voltam sózva, biztonságom volt. Csütörtökön szabadultam, hétfőn már dolgoztam is a Váltó-sáv Alapítványnál.

Attila: Én, amikor kijöttem, még nem volt ez a fejemben, terveztem, hogy lesz majd egy kis család. A vége felé már legális utak jártak a fejemben, aztán amikor kijöttem, láttam, hogy nem olyan egyszerű a dolog.

Zsolt: Volt egy projektünk a pártfogókkal együtt. Jött egy srác, mondta: 27 éves vagyok, tíz évet voltam börtönben, hat osztályom van meg háromezer forintom, és nincs hova mennem. Én sem tudtam mit ajánlani. Sokak fejében van ez szabaduláskor. A szervezetek egymáshoz lökdözték át. A nevelő rányomta a börtönpártfogóra, ő áttolta ránk, én meg csak hajléktalanszállót tudtam javasolni.

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: A nevelőnek szerintetek milyen lehetőségei vannak?

Zsolt: Semmilyenek.

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Úgy érzem, celofánba csomagolva azt kapom meg ezen a konferencián, hogy a nevelők nem foglalkoznak a fogvatartottakkal eleget. Jó lenne tudni, hogy a nevelőknek milyen eszközeik, lehetőségeik vannak. Az elvárásokat is jó lenne megfogalmazni. Nagy gondok vannak, sok változás lesz, és kell is. A törvény hat hónapról beszél, de valójában már bejövéstől kezdve a szabadulás előkészítésével kéne foglalkozni.

Zsolt: Lehet szidni a rendszert vagy bárkit, de tudom, hogy a nevelőknek sincs sok eszközük. De ezt meg kell fogalmazni. Van egy jó kis programunk, szabadulásra felkészítés, de én sehova nem mehetek be, hogy fölvilágosítsam a bontieket, hogy nem kolbászból van a kerítés. Például Tesco-újságból egy alkalommal össze kellett állítani, hogyan élnének meg egy hétig tízezer forintból. Az újság elején volt egy DVD-lejátszó kilencezerért. Tízből tizenegy ember azt vette volna meg.

Attila: Én is autókról álmodoztam, amiben szól a zene.

Solt Ágnes, Bűnmegelőzési Akadémia: Egy utolsó kérdés. Ki a példaképed most?

Zsolt: Saját magam.

Workshop I. - Oktatás és képzés

moderátor: Mészáros Mercedes

Mészáros Mercedes: A felnőttoktatás általában Magyarországon szakképzést jelent és ezzel be is zárul, pedig minél magasabb a végzettsége valakinek, annál valószínűbb, hogy jobb szakmát tud tanulni. Alapítványunk azért foglalkozik a gimnáziumi érettségire való felkészítéssel, mert szerintünk a piacképes, EU-konform szakmák erre épülhetnek. Ha valaki, akinek nincs meg az alapfokú végzettsége, a börtönben lehetőséget kap rá, hogy befejezze a nyolc általánost, az valóban segítség, de ha általános iskolai tanulmányaiból csak 1-2 osztályt végez, az nem igazán jelent nagy előrelépést számára. Persze, az érettségivel sem áll meg az élethosszig tartó tanulás, ezt mindig hangsúlyozzuk is. Értelmezésünkben a tanulás eszköz, amelynek segítségével kapcsolatba tudunk kerülni a fiatalokkal. Egyrészt ezzel valóban tudjuk segíteni a jövőbeni boldogulásukat, hiszen ez valódi, konkrét életesély-növelő tényező, másrészt a tanulással elsajátíthatják az időstrukturálást, a fegyelmet, az odafigyelést, a koncepciózus, kemény munkát, tehát lényegében a tanulásmódszertant is. Reszocializációs munkánknak ez igen fontos része. Az adott szaktanárnak azt is meg kell tanítania diákja számára, hogy a tárgyához hogyan lehet hozzáférni, azt tanulni, abból egy feleletet felépíteni. A tanító/oktató munka szorosan összefügg a mentálhigiénés gondozással. A Váltó Program a Belvárosi Tanoda Alapítványi Gimnázium és Szakközépiskola, valamint a Váltó-sáv Alapítvány közös programja. Mivel Alapítványunk nem oktatási intézmény, a középiskolai tanulmányok elvégzését csak a Tanodával közösen biztosíthatjuk klienseink számára. A középiskolai tanulmányok biztosítására, az oktató tevékenységünkre épül rá a reszocializációs munka. Alapja a személyközpontúság: az egyéni haladás és az előrehozott érettségi vizsga. Ragaszkodunk ahhoz, hogy az érettségit vizsgát a Tanoda falai között, külső szintéren, civil környezetben kell minden esetben fogvatartott diákunknak letenni, ugyanis a börtön falain kívül más a légkör, találkozhatnak civilekkel, stb., vagyis a (re)integrációs munka része az érettségi, záróvizsga lebonyolítása is.

H. (nő) és Attila is részt vesz a Váltó Programban, legyetek szívesek, meséljetez erről, személyes tapasztalataitokról néhány gondolatot!

Attila: A börtönben a lányok segítettek abban, hogy bekerüljek ebbe a programba, idén nyáron fejezem be teljesen az érettségit, s szeretnék tovább is tanulni.

H.: Másfél éve kerültem kapcsolatba az Alapítvánnyal. A nevelő kérdezte meg, hogy nincs-e kedvem tanulni. Tizenketten jelentkeztünk, ebből kettőnket vettek fel, biológiát és történelmet tanulhattunk. Hét hónapja szabadultam, azóta is folytatom a tanulmányaimat, folyamatosan haladok az érettségi felé, miközben dolgozom két műszakban.

Nagyné Kis Mária, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népfőiskolai Társaság: Szabadulás óta hogy tudod tartani ezt a tempót?

H.: Elég nehéz. Általában minden héten van egy szabadnapom, akkor tudok bemenni az alapítványhoz. Ha tudok, akkor a munkahelyemen is tanulok.

Nagyné Kis Mária, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népfőiskolai Társaság: Milyen tankönyvből tanultok?

Attila: Az tárgyanként változik. Magyarból például több könyvből kapunk fénymásolatokat.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Az attól is függ, hogy ki hol tart. Van, aki kis szöveget kap, van, aki hosszabbat, mindenkinél egyéni a program.

Wiezlné Fenyő Ildikó bv. főhadnagy, Váci Fegyház és Börtön: Csak az érettségi tárgyakat tanítjátok?

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Nem, minden tárgyat, ami a Tanoda gimnáziumi tantárgystruktúrában benne van. Ezekből vizsgázniuk is kell. Az érettségi tárgyakat természetesen mind tanulják, de a többi tárgyból is kell diákjainknak osztályozó vizsgát tenniük.

Frühauf Attila, Váltó-sáv Alapítvány: Sok szempont van, az is számít, hogy hányan vagyunk tanárok és kinek van kapacitása az adott börtönbe járni.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Felosztjuk egymás közt az intézeteket. Huszonöt- harminc főig van szabad kapacitásunk. A fogvatartottakhoz bejárunk, a szabadultak bejárnak hozzánk, de természetesen a munkabeosztásukhoz alkalmazkodni kell, van, akivel csak hétvégén tudunk tanulni. Azok után, akik nálunk tanulnak, állami normatívát kapunk (Tanoda) és ezt a BVOP kiegészíti.

Kelemen Zsanett, Büntmegelőzési Akadémia: Mi alapján választjátok ki a tanulóitokat?

Frühauf Attila, Váltó-sáv Alapítvány: H., szerinted miért pont téged választottunk?

H.: Talán mert tudtátok, ha kikerülök is folytatni fogom a tanulást.

Frühauf Attila, Váltó-sáv Alapítvány: Először összegyűjtjük a jelentkezőket, és személyesen beszélgetünk velük, lehetőség szerint többen is. Elsősorban a motivációjukat nézzük, de a személyes érzéseink is számítanak, az, hogy mi mennyire tudunk velük együttműködni érzéseink, elképzelésünk és tapasztalatunk alapján.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Lényeges szempont az is, hogy a változás mennyire fontos a jelentkező számára és hogy együtt tudunk-e működni velük a szabadulásuk után is adott érzésünk szerint.

Kelemen Zsanett, Büntmegelőzési Akadémia: Mindig sikerül jól választanotok?

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Mivel sok energiát fektetünk egy-egy diákunkba, nehezen veszítjük el őket, de természetesen már előfordult ilyen eset is. A nagyfokú személyesség segít abban, hogy ez ritkán történjen meg.

Frühauf Attila, Váltó-sáv Alapítvány: Van, aki szabadulás után vagy még a fogva tartás alatt meggondolja magát. Az előzetes letartóztatásban lévők közül többen eltűnnek.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Általában azért is kikötésünk, hogy legalább 2 év legyen hátra a szabadulásáig.

Attila: Én három évet tanultam bent a börtönben, oktatási szempontból így tényleg biztosabb volt, hogy befejezem a tanulmányaimat. Engem az nagyon megfogott, hogy a tanárok 6-7 órát utaztak csak azért, hogy lejöjjenek és tartsanak nekem egy másfél órás tanórát. Ezek után nem nagyon lett volna képem kiszállni a programból.

H.: Az nekem is sokat számít, hogy csak velem foglalkoznak, hogy csak rám szánnak időt.

Frühauf Attila, Váltó-sáv Alapítvány: Szóval a tanulás nem csak a tárgyi tanulást jelenti. Az egymáshoz való viszony személyközpontú és nem hierarchikus.

Wiezlné Fenyő Ildikó bv. főhadnagy, Váci Fegyház és Börtön: Ti félig-meddig pártfogói munkát is végeztek.

Nagyné Kis Mária, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népfőiskolai Társaság: A tanárok részéről nagyfokú bevonódás, személyesség is kell a munka sikeréhez, az elítéltek számára csak így lesz fontos a tanulás.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: A közös munka eleje általában nem könnyű. A heti stábon szerencsére tudunk beszélni a kollegákkal a feszültségeinkről és a nehézségekről.

Szegál Borisz, Dunaújvárosi Főiskola: De mi történik a szabadulás után? Egy munkáltató sem alkalmaz szívesen volt elítéltet. Hiába tanul valaki a börtönben jó szakmát, ha a munkáltató aztán elzárja előtte az érvényesülés útját. S erre senki sem tud hatni, mindenki azt alkalmaz, akit akar. Így elég bizarr helyzet alakul ki, addig mennek jól az elítélt dolgai, amíg a börtönben van. Sokan úgy gondolják, hogy elég a börtön falain belül segíteni, a többi már az elítélt dolga. Odakint viszont egyáltalán nincs társadalmi tolerancia, szinte rákényszerítik az embereket, hogy azt csinálják tovább, amit a börtönbekerülés előtt. Magyarországon 1880-ig működtek olyan intézetek, amelyek munkahelyeket biztosítottak a szabadultak számára, pl. ilyen volt a Magyar Posta is.

Attila: Én nem kötöttem a munkáltatóm orrára, hogy voltam börtönben.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Vannak különböző stratégiák. Jellemző, hogy a szabadultak először nem mondják el a munkahelyen, honnan jöttek, majd amikor már megismerik őket és kialakul a kölcsönös bizalom, akkor igen. A személyes életutak azért bizonyítják, hogy lehet érvényesülni szabadulás után is. A Váltó-sáv Alapítvány alkalmaz szabadultakat, de igazából csak akiket már ismerünk. Azért lássuk be, nehéz a munkáltató helyzete is. Olaszországban vannak olyan munkaügyi központok, akik a börtönből szabadultak elhelyezkedését segítik. Ott a munkáltatónak ehhez anyagi érdekeltsége is fűződik. Magyarországon is biztosított a járulék mentesség a szabadultak vagy pártfogói felügyelet alatt állók foglalkoztatása után, de ezt olyan bonyolult elintézni, hogy a legtöbb munkáltató inkább nem él ezzel a lehetőséggel.

Borgulya Zoltánné András Zsuzsa, Humán-Pszicho 2002 Közhasznú Társaság: Egyre nyilvánvalóbb, hogy az oktatásnak, a képzésnek mekkora szerepe van a reintegrációs

törekvésben. Kutatások is bizonyítják, hogy minél magasabb a szabadult iskolai végzettsége, annál kisebb a visszaesés kockázata.

Workshop II. - Szabadulásra felkészítés

moderátor: Tajta Gábor

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Úgy folytatnánk, hogy megkérem, néhány mondatban mondja el történetét András és Zsolt. Ki kezdi?

András: Andrásnak hívnak, 30 éves vagyok, 9 évet töltöttem bent. A börtönben érettségiztem, majd találkoztam a Váltó-sávval, akik felkészítettek a felvételire, és 2003-ban fel is vettek az ELTÉ-re, szociálpolitika szakra. Innen, a börtönből mentem felvételizni, két kommandós fegyveres kíséretével. Büntetésemet fegyveres rablás, életellenes kísérlet miatt kaptam.

Zsolt: Zsolt vagyok, 7 évet voltam börtönben, tavaly decemberben szabadultam, előtte 7 évig bűnöztem. Ugyancsak fegyveres rablás és életellenes kísérlet. Még bent a börtönben találkoztam először a Gáborral, majd a Mercivel. Vagyis bent ismertem meg a Váltó-sávot. Elvégeztem a kortárssegítő/facilitátor képzést. Bent pár hónappal a szabadulásom előtt részt vettem az Alapítvány Szabadulásra felkészítő programjában. Tavaly december, azaz a szabadulásom óta a Váltó-sáv Alapítványánál dolgozom. Itt elsősorban a Váltó Bázis működtetése a feladat, ez egy információs szolgáltatás. De részt veszek más munkákban is, például drogprevencióval, bűnmegelőzéssel kapcsolatos előadásokon különböző rendezvényeken – mint itt is. Közben tanulok is, itt a Váltó-sávnál sokat segítenek ebben. Tavaly egy tárgyból már leérettségiztem, célom a továbbtanulás a felsőoktatásban. Két terület érdekel: a szociális terület és az addiktológia. A szabadulásra való felkészülést, illetve a szabadulás utáni életemet is leginkább a Váltó-sáv segítette.

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Voltak más terveid is odabent?

Zsolt: Csak más terveim voltak. Az volt a tervem, hogy bűnöző maradok. 5 évig úgy gondoltam, ha kikerülök, ott folytatom, ahol abbahagytam, csak kiokosodva. De öt év után eldöntöttem: itt vége. Ezt nem akarom tovább csinálni. Nem akarok a börtönbe visszakerülni.

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Miért döntöttél így?

Zsolt: Mert bent az egyik reggel felébredtem abban a pár négyzetméteres kis zárkában, hét férfi közt... Olyan kicsinek képzeljék el, mint ahol most ülünk, és semmi tér, és csak ilyen járatok vannak... és rajtam kívül még heten... Na, mondom itt vége. Én ezt nem akarom tovább, én máshogy akarok élni. El nem tudtam képzelni, hogyan... Ehhez kellett segítség. És az Alapítvány munkatársai mellém álltak. A Váltó-sáv segített azzal, hogy hisznek bennem. És hisz bennem a családom. És már csak ezekkel az emberekkel sem tehetem meg, hogy csalódást okozok...

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Gondolom, ezt a történetet nem először mondod el...

Zsolt: Századszor...

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: – A történetedből az tűnik ki, hogy...

Egy férfi hang: – ...hozzád elért a bv üzenete.

Zsolt: ...az üzenete? Nem tudom, mi a bv. üzenete,...

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: De végül is elért...

Zsolt: Hát, nem, nem a bv. ... Ott nem akartam lenni...

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Vaságy... rácsok...

Zsolt: Nem, nem ez a lényeg... Én egy franciaágyból is így döntöttem volna.

Lengyel Béláné, pártfogó: Fiatalkorúként ítélték el?

Zsolt: Nem, felnőttkorúként. Én felnőtt koromig sikerrel bűnöztem, fiatal korom óta.

Lengyel Béláné, pártfogó: Miért kezdted el?

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Mi vitt rá? A körülmények?... A család?

Zsolt: Nem. Normális családban nőttem föl. Egyszerű munkások voltak a szüleim, Cs.-en. Jött a rendszerváltás, elkezdtek ilyen nyugati cuccokat árulni, a haverok, meg az iskolatársaim 20 ezer forintos Nike-cipőben jártak... Mi meg szegények voltunk. Nekem nem tudták megvenni a szüleim a drága cuccokat, a 20 ezer forintos cipőt... És nekem szar volt, hogy nincs Nike-cipőm... Gondoltam, akkor szerzek magamnak...

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: És most mit csinálsz, ha nem tudod magadnak megvenni a 20 ezer forintos cipőt?

Zsolt: Meg tudom venni... de nem ez érdekel. Jó nekem az ötezer forintos cipő is.

Lengyel Béláné, pártfogó: Azt mondtad, Cs.-en laksz...

Zsolt: Igen. Most igen, visszaköltöztem.

Lengyel Béláné, pártfogó: Ott is bedobhatnád magad. Komolyan mondom. Van nálunk egy kortárssegítő csoport, és ott nagyon hasznos lenne, ha ezeket elmondanád. Oda kellenél...

(A moderátor irányítására András veszi át a szót)

András: Én meg pont a másik oldal vagyok. Nekem jó módúak a szüleim, én mindent megkaptam...

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Azt mondtad, hogy most egyetemre jársz, nappalira... Ki finanszírozza ezt?

András: Jelenleg Magyarországon az első diplomás képzés ingyenes. Egyébként a Váltó-sávnál dolgozom, és ebből fedezem a tanulmányaimat is...

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Tehát akkor van fix fizetésed?

András: Igen.

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Szerinted van-e valami tanulsága, üzenete a te történetednek?

András: Van. Fiatal voltam, bebuktam. Semmi nem érdekelt. Még kint sem tudtam mit kezdeni magammal. De mindig akartam tanulni. Csak nem érdekelt az iskola, meg úgy voltam vele, hogy majd...

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: A Krisztián (ifjúsági munkás, Váltó-sáv Alapítvány) azt mondta nekem, hogy talán nem is baj, hogy bekerült, mert már feldolgozta, amennyire ezt fel lehet. És elkezdett tanulni, megváltozott az élete.

András: Igen, valahogy én is így vagyok vele... Én is bent kezdtem el tanulni.

Kovács Éva, Váltó-sáv Alapítvány: Azért ez nem ilyen rózsaszín... ez egy túlélési stratégia is lehet. Hiszen ha az ember túlélő helyzetben van, akkor megpróbál abból jól kikerülni. De azért nem jó hosszú ideig parkoló pályán lenni.

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Mi volt az első gondolatod, amikor kiszabadultál?

András: Az, hogy Őristen, mit kerestem én bent... És hogy most mi lesz kint...

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: De ebben volt segítséged.

András: Igen, a Váltó-sávok...

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Mikor kezdődött a kapcsolatod a Váltó-sávval és hogyan segítettek?

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Átvinném a szót Andrásról: először a tanulással kezdtük Alapítványunk tevékenységét. Rájöttünk, hogy ez egy jó apropó arra, hogy kapcsolatba kerüljünk fogvatartott fiatalokkal és konkrét, életesély növelő tényezőt biztosítsunk számukra. A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben mint előzetes házban, és Vácon, mint letöltőben kezdődött. Ennek kapcsán egy fiatalember, aki megszerezte osztályozó vizsga jegyeit, érettségi vizsgára engedte ki a bv. intézet, Vácról. Mindezt először engedélyeztetni kellett, és úgy engedélyezték, hogy a munkatársak felelősséget vállalnak érte. Kocsival mentünk diákunkért, az úton beszélgettünk, és akkor kiderült, hogy a valóság nagyon messze van az ő valóságától. Mondta, hogy a színek, a hangok, egyáltalán a kinti világ mennyire szokatlan a számára. Ekkor gondoltam, hogy valami mást is kellene csinálnunk az oktatáson kívül. Például, miután leparkoltam, fölszálltunk a trolibuszra, és

egyszer csak mondta a srác, hogy szálljunk le. Azt kérdezte, hogy láttam-e, hogy hozzáért a buszon egy ember. Mondom, hát persze, ez tömegközlekedés, itt mindig egymáshoz érnek az emberek, mert zsúfoltak a buszok. De láttam-e, hogy az az ember direkt ért hozzá... Megértettem, hogy az ő világából, a benti világból nézve ez a kinti egy teljesen más világ. Így jött az ötlet, hogy csináljunk egy szabadulásra felkészítő programot. Először három hónapos programmal kezdtünk, amelynek elindításakor 3 szempont volt: a jelentkező/résztevő életkora, fél/1 éve legyen még a szabadulásig, és hogy nagyítéletes legyen. Azóta már többféle szabadulásra felkészítő programot megvalósítottunk: 3, 5 és 6 hónaposat is.

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Ez a programotok működik most is?

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Igen, például Vácott pont csütörtökön, úgyhogy én most nem is érzem jól magam, mert elmarad amiatt, hogy itt vagyok.

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Ők meg várnak...

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: – Igen. És ez egy nagyon fontos program azoknak, akik részt vesznek benne. Sokan vannak, akik ebben a 3 hónapban jöttek rá, hogy másként is lehet... Miután letelt ez a három hónap, van egy kis füzetünk, ezt odaadjuk, meg kapnak egy oklevelet, hogy ő ezt elvégezte. De nem is ez a lényeg, meg nem az, amit én ott elmondok, hanem azok a beszélgetések, amik ott voltak-vannak. Teljesen új dolgokat tudnak meg egymásról azok az emberek, akik hosszú idő óta össze vannak zárva, és egész nap együtt vannak. Mert itt olyan dolgokat beszélünk meg, amik addig nem kerültek szóba egymás közt. Más oldalról ismerik meg egymást. Tehát ugyan az oktatásból, a tanításból indultunk...

Lengyel Béláné, pártfogó: Arról a fiatalemberről tudsz valamit, akit kivittetek érettségizni?

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Igen, ez is happy endes történet. Párkapcsolatban él, rendeződött az élete, dolgozik és felvették szociológia szakra. Barátai vannak. Előtte bűnözőként rengeteg pénze volt, most meg már ez nem fontos számára.

Kovács Éva, Váltó-sáv Alapítvány: Én azt tenném még hozzá, hogy egyaránt fontos az ilyen jellegű csoportmunka, mint például a szabadulásra felkészítő, és a pártfogói/támogatói/egyéni gondozói munka is. De mi kis alapítvány vagyunk, nem tudunk annyi emberrel dolgozni, nem tudunk annyi embert ellátni, amennyinek erre szüksége lenne. Azoknak, akiket nem tudunk ellátni, kis füzetet segítünk, amelyben információk vannak arra vonatkozóan, hogy milyen iratokat hogyan és hol tud elintézni, beszerezni, milyen segítséget és hol tud elérni. Számos hasznos információt tartalmaz, amelyekre szüksége van a szabadulónak. A címe: Praktikus ismeretek szabaduláskor. Különlegessége, hogy a fogvatartottak számára érthető nyelven szól. A Bázis ifjúsági munkásai állították össze. Én elsősorban a civil pártfogást hangsúlyozom, mert a civilek ilyen jellegű, praktikus dolgokat tudnak. A büntetés-végrehajtás kontrollál. A bv. nehezen építi be a civil szemléletet.

Lengyel Béláné, pártfogó: – A Váltó-sáv országos vagy budapesti?

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Országosan működünk, de ez dilemma... Ha például valakit áthelyeznek egy budapesti intézményből vidékre, akkor „megyünk utána”. Nem úgy tervezünk, hogy most akkor hol dolgozunk, hanem az attól függ, akivel foglalkozunk. Az sok szemponttól függ, hogy mennyi munkát tudunk elvállalni. De az, hogy mit csinálunk, a fiatalokon múlik. Például az, hogy fogvatartottakkal fogunk foglalkozni, még a Tanodából indult. Úgy, hogy bekerült a börtönbe az egyik tanítványunk... ilyeneken múlik az, hogy mivel foglalkozunk, hiszen Alapítványunk alulról építkezik, a célcsoport igényeire reagálva.

Kovács Éva, Váltó-sáv Alapítvány: Ilyeneken múlnak a programjaink. Például a „szívem csücske”, a félutas ház... Ilyeneket mi nem tudunk csinálni, mert kis alapítvány vagyunk, de segíteni tudunk benne. Például felmérésekkel, kutatással...

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Félutas ház? Mi Máriaudvaron (Vác) ilyet tervezünk, a református egyház anyagi támogatásával.

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Mi arra nyertünk pályázati pénzt, hogy felmérjük, milyen reális működési alapja van ennek, úgyhogy érdemes lenne együttműködnünk.

Kovács Éva, Váltó-sáv Alapítvány: Azért hoztam ide ezt a témát, a félutas házat, mert hangsúlyozni szeretném, hogy a támogató háttér a lényeg...

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: – Gondolkodtatok-e már azon, hogy ne kelljen öt évnek eltelnie ahhoz, hogy valaki váltani akarjon, hogy másként akarja csinálni... Tehát, hogy adtok neki egy pozitív stroke-ot... Úgy értem, mi lenne ez a pozitív stroke, ami miatt ez a változás beindulna? Amit mindnyájan tudnánk alkalmazni?

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: – Ez mindenkinél egyéni... Nem tudom, hogyan lehetne ezt intézményesíteni.

Végh József, Barabbas Társaság: Nekünk, a Barabbas Társaságnak szakszerű programunk van. Próbálkoztunk mi is ilyen irányított dologgal, foglalkozással, de azt vettük észre, hogy fél óra múlva elfáradnak.

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Igazából mit mondotok, mi történik ezeken a csoportfoglalkozásokon? Milyenek a visszajelzések? Hogyan oldjátok meg az ellenőrzés problémáját? Hogyan választjátok ki, hogy kik jönnek a foglalkozásra?

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Ez komoly gond. Én nem tudom garantálni soha, hogy miről fog szólni a következő. Természetesen, van egy tematikánk, „ütemtervünk”, de sok minden ott helyben alakul. Megy a foglalkozás, bekopognak, jönnek, mert hallották, hogy ez milyen jó. Projektjeinket személyre szólóan próbáljuk megvalósítani.

dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Van egy javaslatom: például megbeszélitek, hogy legyen egy állománygyűlés, ahol ott vannak az elítéltek is, és ott elmondod, hogy mit csináltok.

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: – Mi ezt eredetileg is így akartuk, de nem megy. Eddig a bv. intézetek nem akarták. Sose jön össze valamiért...

Horváth Márta, UWYTA: Úgy kéne, hogy az egyik intézmény megy a másikba. Tehát meghívjátok azt a börtönt, amelyik még nem ismer titeket, oda, ahol dolgoztok, és akkor nézze meg, hogy mit csináltak. Skóciában minden skóciai elítélt azután, ha bekerül, három napon belül részt vesz egy csoportfoglalkozáson, ami kötelező. Itt bemutatkozik, tehát nem a szobatársaktól (zárkatársaktól) tudja meg, hogy mi a helyzet. Ezen a csoporton elmondják a börtön szabályait, szokásokat stb., majd egy tesztet töltenek ki, amely az írás-olvasás készséget is felméri. Ezután bemutatkoznak a különböző civil szervezetek is az elítélteknek, köztük a szociálpolitikai osztály, a lakásosztály, a névtelen alkoholisták, a névtelen kábítószeresek stb. Erős civil kezdeményezések vannak, pl. megszervezték a családok buszos utaztatását, közös látogatást a börtönbe. Az oktatás nem a nyolc osztály elvégzésére épül, nem a végzettség/papír számít, hanem a cél, az analfabetizmus felszámolása. Emellett van olyan program is, mint a kortárs segítőképzés. Ez megint csak úgy működik, mint a Váltó-sáv kortárssegítő képzése. A kortárssegítőnek azonban egyet jeleznie kell: azt, hogy ki az, aki öngyilkosságra készül. A szabályok ott is szabályok, mint nálunk, a börtönökben azonban olyan emberi kapcsolatokat igyekeznek kialakítani, amelyek több dologban is segítenek. Például itt segítenek egymásnak a számtanfolyamokban. Rájöttek arra, hogy ahhoz, hogy valaki vissza tudjon illeszkedni, nem a szabadulás után pár hónappal kell elkezdni a felkészítést.

Dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Tudod, hogy a magyar szabályozás hogyan működik?

Horváth Márta, UWYTA: Azt tudom, hogy nehézkesen...

Dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: A szabadulásra felkészítést megpróbáljuk úgy szervezni, hogy lehetőség legyen az emberi kapcsolatok kialakítására... Például őrizet alatt kimenőre menni.

András: Nem érintkezhattünk senkivel, nem volt ilyesmi, csak nyitottak-zártak... Nálunk csak az átmeneti csoport volt, nagyítéleteseknek, szabadulás előtt. Vácott, úgy tudom, működik. Ahol én voltam, abból a börtönből egyszer sem mehettem ki, hiába kérdeztem, azt mondták, ilyen nincs.

Horváth Sarolta, börtönpártfogó: Én egy olyanról tudok, hogy három elítéltet elvittek a Városligetbe sétálni.

András: Nekem pl. megígérték, hogy lehetőségem lesz kimenni felvételizni. Civil ruhát, mindent ígértek. Ennek ellenére ebből nem lett semmi. Az írásbeli felvételit is bent kellett megírnom, őrrrel... A szóbeli felvételre két fegyveres őr kísért...

Dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: Ekkor mennyi volt még az ítéletedből?

András: Egy év, és megmondták a szemembe, hogy remélik, nem sikerül az írásbeli. Mégis maximális pontszámot kaptam. Na, a szóbelire már ki kellett vinni. Fekete ruhában, két kommandós Uzival kísért, és csak az irodában vették le a bilincset, és személyesen a tanszékvezető felvételiztetett.

Dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön Horváth Mártához, UWYTA: Az öngyilkossággal kapcsolatban: nálunk ez úgy történik, hogy rizikócsoportokba soroljuk az

elítélteket. Ez alapján soroljuk be az öngyilkossági kísérlet szempontjából veszélyeztetetteket is.

Horváth Sarolta, börtönpártfogó: Lehet tudni, hogy hány elítélt jut egy nevelőre?

Dr. Kormosói László, Váci Fegyház és Börtön: – 22-től 200 föig, de 150 az átlag. A súlyos bűncselekményért elítéltek esetén 22 elítélt jut egy nevelőre. Ezt úgy oldjuk meg, hogy segédelőadóként alkalmazunk szocpolosokat, pl. a nevelő mellett.

Horváth Márta, UWYTA: Skóciában pszichiáter foglalkozik heti 2 órában az elítéltekkel. Ott a gyógyszerelés a megoldása.

Lengyel Béláné, pártfogó: Milyen gyógyszer?

Horváth Márta, UWYTA: – Mindegy...

Jakucs Anna, Fővárosi Igazságügyi Hivatal: Nálunk ez a Rivotril... És aztán csurgó nyállal kapja vissza a nevelő.

Tajta Gábor, Váltó-sáv Alapítvány: Itt, sajnós, véget ért a beszélgetés, azzal fejezném be: minden egyes fogvatartott maga dönt. Maga dönt arról is, hogy bűnözni fog, vagy nem.

Workshop III. - A (re)integráció szubjektív feltételei

moderátor: Csáki Anikó

Csáki Anikó, Váltó-sáv Alapítvány: A Váltó-sáv Alapítvány 2002-ben jött létre, a Belvárosi Tanodából nőtte ki magát. '97-ben két fiatal előzetesbe került és úgy gondoltuk, folytatjuk tovább velük a munkát. Képzés és gondozás a legfontosabb eleme a munkánknak. Segítő-támogató civil pártfogói/támogatói segítő kapcsolatot alakítunk ki. Gimnáziumi képzést adunk a Tanodával együttműködve. Fontos programjaink még a szabadulásra való felkészítés, az emberjogi és a kortárssegítő képzés. A civil pártfogói/támogatói kapcsolat szinte minden programunkat kiegészíti. Fő módszerünk a rendszeres beszélgetés, akár az oktatási programunk részeként és előtte, utána, stb. Vidéki intézményekben lévőekkel is levelezünk, telefonon és személyesen is tartjuk a kapcsolatot.

Adolf: Adolf vagyok, ex-kriminális, ex-drogos. Letartóztattak, kiszabadultam. Tengődtem, aztán beestem a Megállóba és tanulni kezdtem a Megálló Tanodájában (megjegyzés: a Megálló a „Belvárosi Tanoda” Alapítvány drogrehabilitációs programja volt, jelenleg önálló alapítványként működik). Aztán személyes nézeteltérés miatt átkerültem a Váltó-sáv Alapítványhoz. Három segítőt fogyasztottam így el tulajdonképpen. Most már a Váltó-sávhoz sem járok, a sok iskola és egyéb elfoglaltságom miatt.

Csáki Anikó, Váltó-sáv Alapítvány: A hozzánk tanulni jelentkezőkről tájékozódó beszélgetés után a stáb dönt. Fontos szempont, hogy akar-e változtatni a korábbi életvitelén, hogy tudunk-e együttműködni. Az egyénre szabott gimnáziumi programunkba most 20-22 fő jár. Vácon egy 10-12 fős szabadulásra felkészítő csoportunk van. Kortárssegítő képzésre 10-15 fő jár, és van 5-10 fiatalunk, akik csak civil pártfogásban vesznek részt.

N. András: Én állatorvosi ló vagyok. Sokat ültem. Nyolc évig voltam börtönben, bent érettségiztem le. Először csak barátságsszerző kapcsolatba kerültem a Váltó-sávval. A legfontosabb a szabadulásom előtt az volt, hogy Mercedes megkérdezte, van-e hová hazamenni. Ezt előtte senki nem kérdezte meg tőlem. Én az első naptól a szabadulásra készültem. Minden korábbi szabaduláskor azt mondtam, hogy nekem nem kell segítség, aztán pár hónap múlva már megint bent voltam. Összesen húsz évet ültem hat vagy hét alkalommal. Mikor hazamentem, nem voltak papírjaim, de akkor a Váltó-sáv eljött, és segített elintézni ezeket. Talán ment volna egyedül is, de jó volt a segítség. Tudatosan készültem arra, hogy én ide többet nem jutok vissza. Húsz éve ez volt az első szabad karácsonyom. Van egy felnőtt lányom, aki külföldön dolgozik. Nem én neveltem. Mióta kikerültem, nagy szerencsém volt, sokan segítettek nekem. Összekerültem a gyerekkori szerelmemmel, munkám is van. Az embernek, amikor kimegy, nem kell reklámozni, hogy hol volt, csak ha megkérdezik. De nem nagyon érdeklődnek. Akinek úgy gondoltam, elmondtam, de leültem a magamét. Alapfokú számítógépes és multimédia-fejlesztő tanfolyamot végeztem bent. Tartást adott. Az anyám is nagyon büszke volt rám. Most darusként dolgozom, alázat van bennem a munkám és a munkahelyem iránt. A keresetem fontos, úgyhogy lenyelem a békát, ha kell.

Soma: Soma vagyok. Tizenöt évet drogoztam. Ex-kriminális vagyok. Kis falusi iskolába jártam alsóban, aztán Pestre kerültem egy 30 fős osztályba. Nagyon féltem, elegendő lettem. A családomnak nem volt rám ideje. Hatodikban megbuktam, drogozni, lázadni kezdtem. Elvégeztem az általánost, aztán nyolcszor kezdtem el a középiskolát. Általában már októberben-novemberben otthagytam az iskolát. Jelentkeztem a Tanodába, ahol nem találtak elég deviánsnak. A Megállóban meg túl deviánsnak találtak. Öt évig voltam összesen drogrehabon. Végül elmentem a Válaszút Misszióba, ahol most dolgozom.

Tóth Balázs, Magyar Helsinki Bizottság: Sok fogvatartottal találkoztam már, de csak kevés drogossal. Szerinted kell büntetni a fogyasztókat?

Adolf: Nem kell.

Soma: Nem büntetnék, legalábbis nem így.

Adolf: Nem voltam még 19 éves, mikor bekerültem. Nagyon sok problémám volt a börtönben, mikor kiderült, hogy drogos vagyok. És persze hamar kiderült. Elrettentésre ez nem jó.

N. András: Én soha nem drogoztam kint, mert minek. De a börtönben, ha pénzed van, mindenhez hozzájutsz. Hasissal kezdtem, meg speeddel, meg ami még jött.

Tóth Balázs, Magyar Helsinki Bizottság: Bent a zárkában szívtál?

N. András: Persze. De azért betenni egy fiatal srácot olyan emberek közé, mint én, vagy ahol én voltam, az nem jó. De azért nem legalizálnám. Ezekkel az emberekkel rosszat teszel azzal, hogy bezárod. Legyen olyan hely, ahol foglalkoznak vele. A büntetésnek van alternatívája, a börtönnek az utolsónak kellene lennie.

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Meg kellene tanítani őket, hogy kívülről is lássák egymást.

Adolf: Hétfvégén diszkóban dolgozom. Látom a fiatalokon, hogy pörögnek, csak azt nem tudják, mitől. Nem tudják, hogy mit és mennyit fogyasztanak, s hogy mik a veszélyek.

Csáki Anikó, Váltó-sáv Alapítvány: Van még tíz percünk. Kérdezem a résztvevőket, mit szeretnének, ha beszélnek még az alapítvány munkájáról, vagy inkább a fiúkkal beszélgetnének?

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Szeretném hallani, hogy mik azok a tényezők, amik arra vezettek téged, hogy vége legyen.

N. András: Nem volt egy fix pont, ahol azt mondtam, hogy elég. A lányomat nem én neveltem. De amikor 18 éves lett, fölvette velem a kapcsolatot. És akkor jöttem rá, hogy hiányzik, hogy nem sétáltam még vele. Megtértem. Nem lettem fanatikus, de katolikus lettem. Szegeden festeni kezdtem, de aztán abbahagytam. A lányom javaslatára kezdtem újra. Némely szinten csak egy beszélgetés kell, néhány mondat is elég, vagy néhány sikerélmény. Ha van segítség, hogy felszínre kerüljön, hogy kialakuljon, hogy szeretnék emelt fejjel járni. Konkrétan a kijöveletem után kerültem a találkozást a bentiekkel.

Solt Ágnes, Bűnmegelőzési Akadémia: Előbb tértél meg vagy előbb döntötted el, hogy megváltozol?

N. András: A kettő nagyjából egyszerre jött.

Solt Ágnes, Bűnmegelőzési Akadémia: Milyen fordulópontok voltak, amelyek meghatározták az életedet?

Soma: A legnagyobb az a környezetváltozás volt, amiről már beszéltem. Meg az első rendőrségi ügy. Meg amikor beadtak a zaciba. Az első szerelmi csalódás. Amikor köröztek. Leköptek az ismerőseim, nem tudtam, honnan loptam már. Szüleim két diplomások, anyagi okokból jöttek fel Pestre. Van egy húgom, ő is anyagozott.

Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: És mik a pozitív fordulók?

Soma: Sikerélmények. Az egyik terapiám. Egy színelőadás. Vagy egy jó vizsga. A családom elfogad és szeret annak ellenére, hogy többször is kiraboltam őket.

N. András: Sokat számít a család, a szülők. Hogy büszkék az emberre valami miatt. Ha vannak emberek, akik értékelik a sikereimet, akkor ez hajt. Az apró örömök. Tavaly tavasszal rácsodálkoztam egy fecskére. Vagy hogy már nem könyvből kell fát festenem, hanem kimehetek a kertbe.

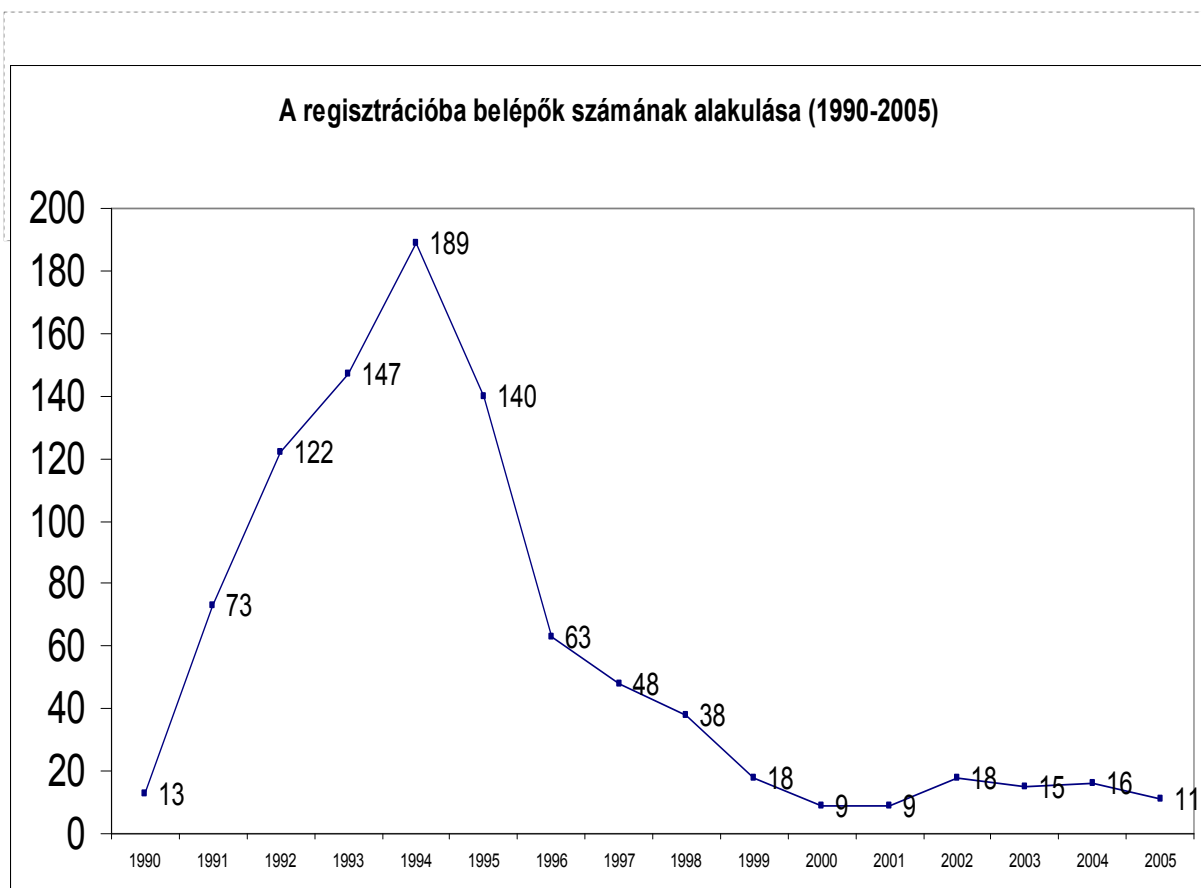
Marinkov Csaba, Szegedi Fegyház és Börtön: Jó látni, hogy jól érzitek magatokat a börtönökben.

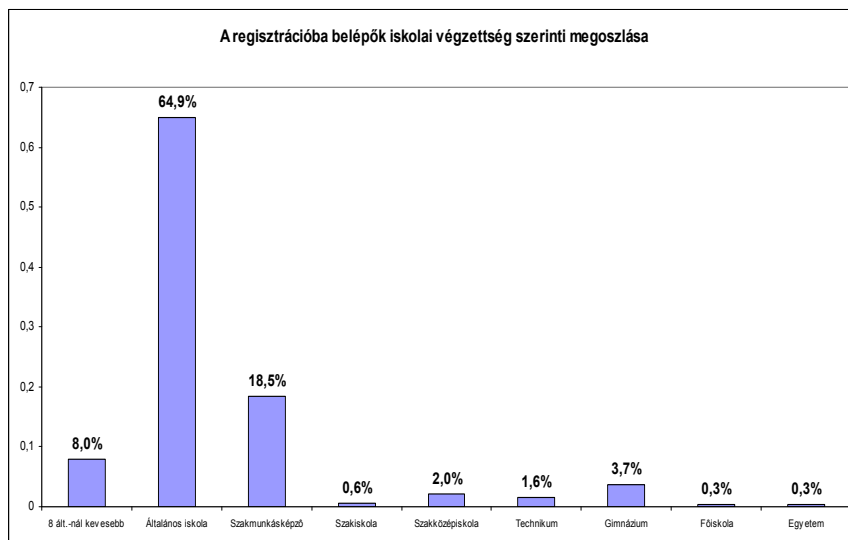
Adolf: A legnagyobb trauma, hogy megszülettem. Az egy pozitív változás, mikor először letartóztattak. Kinézett vagy tíz év, gondolkozni kezdtem.

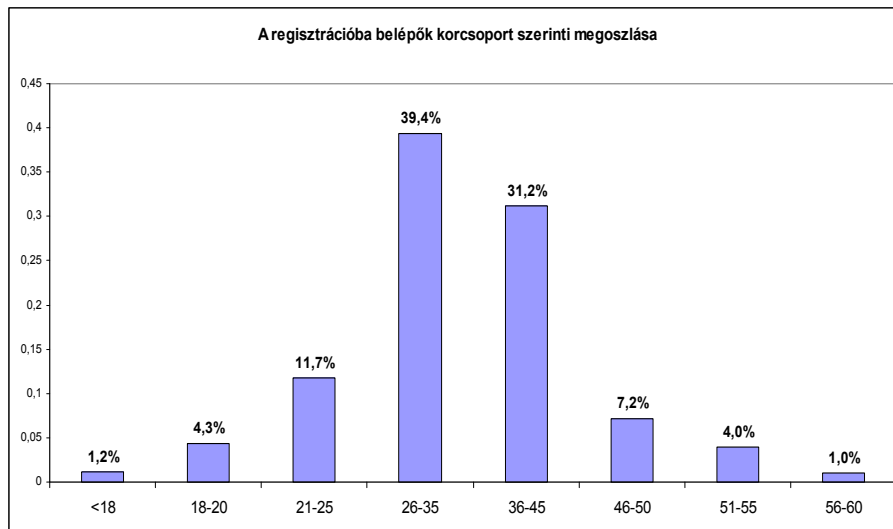
Csáki Anikó, Váltó-sáv Alapítvány: Köszönöm a részvételt.

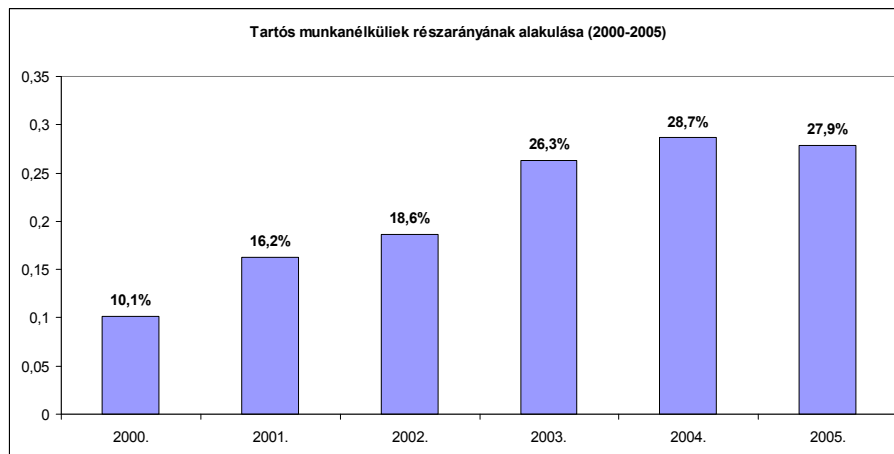
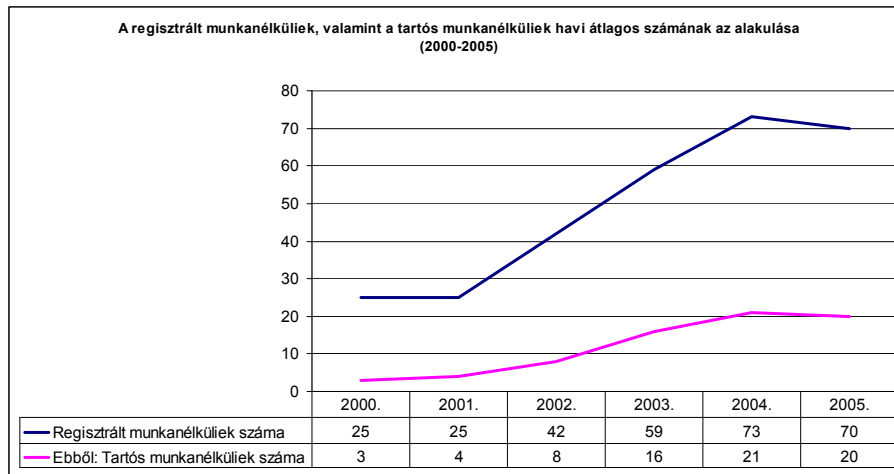
Vass István (Fővárosi Munkaügyi Központ):

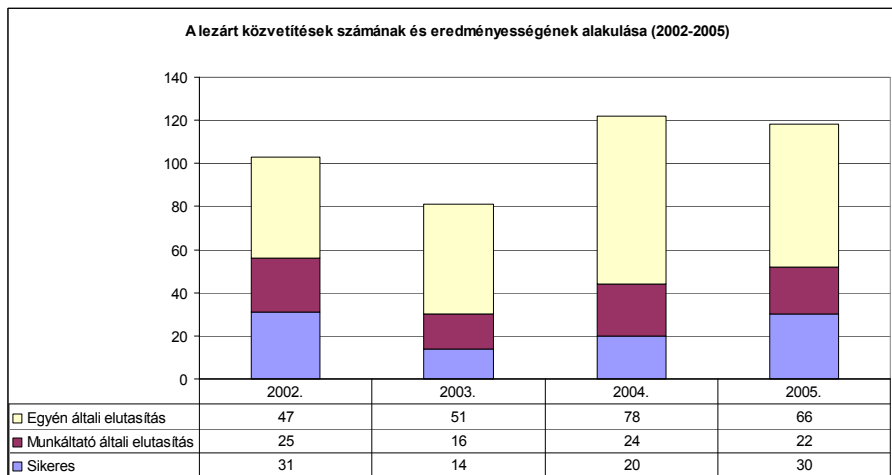
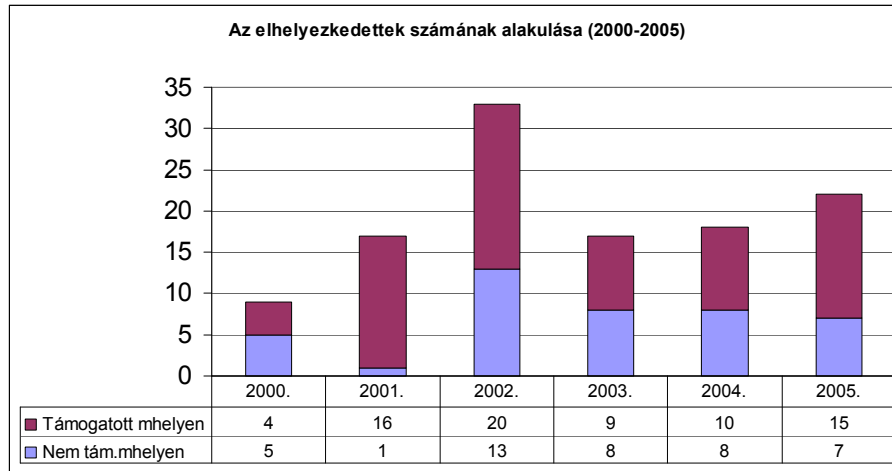
Büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultakat támogató lehetőségek és programok

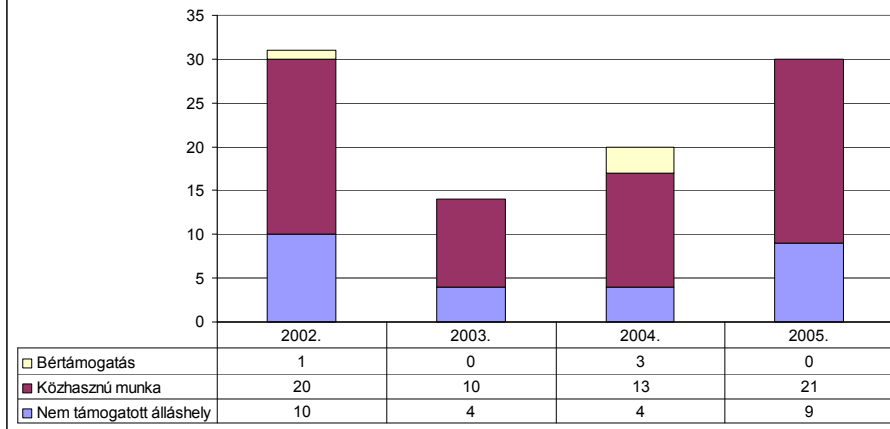

A sikeres közvetítések számának és a munkaerő-igény jellege szerinti megoszlásának az alakulása (2002-2005)

Kérdések, hozzászólások

Kovács Éva, Váltó-sáv Alapítvány: Gyakran hangzik el az a kérdés a szabadultak szájából, hogy miért regisztráltassák magukat a munkaügyi központokban, úgysem kapunk használható segítséget az elhelyezkedésben. Az a kérdésem, hogy miért nem találkoznak egymással az igények és a lehetőségek, hogyan lehetne elkezdni a kettő közelítését egymáshoz?

Vass István, Fővárosi Munkaügyi Központ: Bizonyos területeken ez a közelítés már megtörtént, pl. a fogyatékkal élők és a hajléktalanok esetében. Ez a velük foglalkozó civil szervezetekkel kialakult jó kapcsolatunknak köszönhető, nagyon pozitívak a tapasztalataink. Kísérletet tettünk, hogy néhány program megvalósítása során kibontsuk a célcsoportnak legmegfelelőbb eszközeinket, módszereinket, lebontsunk a korlátokat, amelyek fennállnak. A Salva Vita Alapítvánnyal kölcsönösen segítettük egymást, kézből kézbe adtuk az adott ügyfeleket, csoportokat. Konkrét esetek kapcsán közösen keresünk munkaadót, utánanézzünk a lehetséges képzéseknek, bértámogatásnak. De számunkra fontos, hogy a háttérben legyen egy olyan szereplő, aki közben megoldja az ügyfél lakhatással kapcsolatos problémáit, biztosítja, hogy olyan mentális és fizikai állapotba kerüljön, hogy képes legyen a munkavállalásra. Franciaországban erre helyi missziók alakultak, a munkaügyi központok, a polgármesteri hivatalok és a civilek ezen közösen dolgoznak. Nyersen fogalmazva: a Munkaügyi Központtal az ügyfeleknek csak akkor kéne találkozniuk, amikor már az egészségügyi állapotuk és háttérük rendezve van. Az EU-s pályázatok kapcsán számos erre alkalmas együttműködést lehetne kialakítani. A munkaügyi központok lehetőségei korlátozottak, tudni kell az ügyfeleknek, hogy melyik szervezethez milyen kérdésben lehet fordulni, az milyen szolgáltatásokat tud nyújtani számára. Ezt tudomásul kell venni, és a lehetőségeket tisztán, világosan ismertetni kell az ügyfelekkel. Az pedig az egyén szabad döntése, hogy igénybe veszi-e a szolgáltatást, vagy sem. Segíteni csak azon lehet, aki maga is akarja.

Mátrai Katalin, pártfogó: Egyetértek az elhangzottakkal. A mi esetünkben nagyon elkülönül egymástól a formális és az informális kapcsolattartás. Gondot okoz, hogy nincs visszacsatolás, nem szólnak vissza, hogy mire jutottak azzal a pártfogolttal, akit odaküldtünk. Eddigi tapasztalataink alapján az együttműködés csak úgy hatékony, ha a Fiatalok Munkaügyi Irodájához küldjük a pártfogoltjainkat.

Kóta Tünde (Igazságügyi Hivatal):

A pártfogók munkaerő-piaci támogatási lehetőségei; a pártfogók munkája

- I. *Üdvözlés, bemutatkozás, az Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatának bemutatása, a konferencia témafelvetésének jelentősége.*
- II. *A pártfogó felügyelői tevékenység témaválasztás szempontjából történő előzményeinek bemutatása.*

Magyarországon a pártfogói tevékenység előzményei hosszú évszázadokra nyúlnak vissza, a foglyok támogatásának legegyszerűbb formáitól a börtönmissziós kezdeményezéseken át a kifejezetten fogvatartottak gondozására alakult szövetségek és patronáló ligák működéséig. Az 1878. évi Btk., a Csemegi Kódex állami feladattá tette a fogvatartottak gondozását, melynek érdekében a pénzbüntetésekből egy speciális pénzalapot különítettek el. A patronázs a büntetés-végrehajtás reform mozgalmaként egyre szélesebb körű lett, így 1933-ban megalakult a Patronázs Szövetségek Magyar Egyesülete, mely 33 tagot számlált.

A szocialista rendszer a bűnelkövetésekkel kapcsolatos idealisztikus felfogása és a teljes foglalkoztatottság elve miatt ezeket a rabsegélyezési, utógondozói törekvéseket visszasorvasztotta. 1954-ben egy kormányrendelet elrendelte a szabadlábra helyezettek foglalkoztatásáról való gondoskodást, így ebben a korban az érintett teljes népességre is kiterjedő kötelezettség érvényesült a munkavállalás és a foglalkoztatás vonatkozásában egyaránt.

Azonban az is világossá vált, hogy más típusú odafigyelést is igényel az akkori kor viszonyai között is problémás népesség gondjainak kezelése. 1965-ban szintén Kormányrendelet hívta életre a szakképzett utógondozói hálózatot, a szabadítás előkészítését a büntetés-végrehajtáshoz, a szabadítás utáni utógondozást pedig a tanácsokhoz telepítve. Forrásokat nem rendeltek az intézkedés mellé.

1975-ben az utógondozást a megyei (fővárosi) bíróságok ügykörébe utalták, és ezzel egyidejűleg pártfogói státuszokat létesítettek, melyeket jogászok, pszichológusok és pedagógusok tölthettek be.

Az utógondozás célját az alábbiakban határozták meg: „a szabadlábra helyezettek társadalomba való beilleszkedésének előmozdítása és az ehhez szükséges társadalmi feltételek biztosítása.”

A pártfogók és a szocialista nagyipar vállalatai együttműködtek, munkát kaptak a szabadulók, és fedezet is biztosítottak számukra a munkásszállók.

Az 1978. évi Btk. intézkedései között nevesítette a pártfogó felügyeletet, ezzel az utógondozástól történő különválasztása megtörtént.

A 80-as években már Magyarországon is érezhető társadalmi és szakmai érdeklődés mutatkozott a deviáns viselkedés, ezen belül a normaszegések iránt is. Ebben az időben készülnek a nagy deviancia kutatások is. Ebben az időben kell szembesülni a társadalmi viszonyok markáns megváltozásával, mely a teljes foglalkoztatottság

elvének további érvényesítését egyre fokozottabban akadályozta. A rendszerváltás idején a munkahelyek megszűntek, a népesség különböző csoportjainak foglalkoztatása egyre problémásabbá vált. Ez a tendencia elsőként érintette a fogvatartásból szabadult népességet.

E vonatkozásban különösen árnyalt a konferencia címének megfogalmazása, hiszen a reintegrációs törekvések mellett az integrációs erőfeszítések is számottevőek. A fogvatartottak között igen sokan vannak, akiknek foglalkoztatotti tapasztalatai, munkakultúrája, inkább munkakultúrátalansága, monotónia tűrése, szociális szkilljei, iskolázottsága olyan szinten hiányos, hogy esetükben az utógondozás nem reintegrációs, hanem integrációs célokat valósít meg.

III. *A pártfogó felügyelő utógondozás terén kifejtett tevékenysége*

A megváltozott társadalmi viszonyok és az elvárások a pártfogó felügyelőkkel szemben sürgették az intézményi és szakmai átalakulást. 2003. július 1-jén komplex büntetőjogi reformba ágyazottan jött létre a Pártfogó Felügyelői Szolgálat, mely magába integrálta mindkét addig külön szervezeti keretek között működő, fiatalok és felnőtt korúak ügyeit ellátó egységét. Megvalósult a homogén irányítás, a felügyeletet az igazságügyi-miniszter gyakorolja. Elkezdődött az addig megyei szinten szétforgácsolódott szakmai gyakorlat egységesítése, a sztenderdek kidolgozása. Az addig alulmenedzselt pártfogói felügyelői szolgálat költségvetési mellérendeléssel végezheti immáron szakmai feladatait a büntetőeljárás teljes szakaszában, az alábbi területeken:

- környezettanulmányok készítése,
- pártfogó felügyelői vélemények készítése,
- közérdekű munka szervezése és ellenőrzése,
- pártfogó felügyelet végrehajtása,
- utógondozás.

Az ügycsoportok közül az utógondozás tartozik a témafelvetés körébe, bár a teljesség kedvéért említést kell tenni a pártfogó felügyelet végrehajtásának azon esetére, amikor feltételes szabadítás mellett érvényesül az intézkedés, továbbá a fiatalok esetében jelentkező, javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátásra is. Bár ezek a Btk. szabályozása alapján történnek, mégis az esetkezelés rendkívüli mértékben hasonlít az utógondozáséhoz.

Az elítéltek utógondozására a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet IX. fejezete, és a pártfogó felügyeletet közvetlenül szabályozó 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet szabályozása vonatkozik.

Bv. tvr. 113. § *Az utógondozás célja az, hogy a szabadságvesztésből szabadultnak segítséget nyújtson a társadalomba beilleszkedéshez, és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez.*

114. § (1) *A szabadságvesztésből szabadult elítélt segítséget és támogatást kérhet, különösen a munkába állásához, a letelepedéséhez, szállásbiztosításához, a megkezdett tanulmányai folytatásához, gyógykezeléséhez és gyógyító eljárásához.*

(2) Az utógondozást a pártfogó felügyelő végzi, a helyi önkormányzatok, a munkáltatók, a karitatív és öntevékeny szervezetek közreműködésével.

114/A. § (1) *A büntetés-végrehajtási intézet megállapítja, hogy az elítélt a szabadulása után hol kíván letelepedni és rendszeresen munkát végezni; elősegíti, hogy az elítélt rendezze a szabadulása utáni letelepedésével és munkába állásával kapcsolatos ügyeit. A feladatok teljesítése érdekében a büntetés-végrehajtási intézet az elítéltet meghallgatja, szükség esetén megkeresi azt a pártfogó felügyelőt, akinek az illetékességi területén az elítélt letelepedni kíván, hogy nyújtson segítséget a letelepedéséhez és a munkába állásához, illetőleg a megkezdett tanulmányok folytatásához.*

(2) A pártfogó felügyelő

a) a büntetés-végrehajtási intézetben felkeresheti az elítéltet, és tanácsot adhat a társadalomba való beilleszkedéséhez;

b) a büntetés-végrehajtási intézetnek az (1) bekezdésben szabályozott megkeresésére, illetőleg az elítélttel történt megbeszélés alapján segítséget nyújthat az elítélt letelepedéséhez és munkába állásához;

c) szükség esetén segíti az elítélt családi kapcsolatainak helyreállítását.

(3) A pártfogó felügyelő az intézkedésének eredményéről még az elítélt szabadulása előtt tájékoztatja a büntetés-végrehajtási intézetet, a tájékoztatást a büntetés-végrehajtási intézet közli az elítélttel.

115. § (1) *Ha a szabadságvesztésből szabadult személynek nincs megfelelő munkahelye és szállása, elő kell segíteni az olyan munkáltatónál való elhelyezkedését, amely szállást is nyújt, és a büntetés-végrehajtási szervekkel, valamint a pártfogó felügyelővel együttműködve szervezeten támogatja a szabadságvesztésből szabadult személyek beilleszkedését a társadalomba.*

(2) A szabadult személyt a helyi önkormányzat külön jogszabály szerinti szociális segélyben vagy kölcsönben részesítheti.

(3) A szabadságvesztésből szabadult személyek szállásával és munkába állásával kapcsolatban a büntetés-végrehajtási szervek és a pártfogó felügyelők rendszeresen kapcsolatban állnak az ezek megoldására szakosodott szociális, karitatív és öntevékeny szervezetekkel.

R. 39. § (1) *A büntetés-végrehajtási intézetben büntetésüket töltő elítéltek látogatása, illetve a javítóintézeti nevelés alatt állókkal való találkozás a büntetés-végrehajtási intézet (javítóintézet) székhelye szerint illetékes megyei hivatal kijelölt pártfogó felügyelőjének a feladata (a továbbiakban: börtönpártfogolás). Az elítélt szabadulása után a lakóhelye (tartózkodási helye) szerint illetékes megyei hivatal végzi az utógondozást.*

(2) A börtönpártfogolás célja, hogy a büntetés-végrehajtási intézetből szabadlábra helyezés várható időpontja előtt legalább hat hónappal, a javítóintézetből ideiglenes elbocsátás várható időpontja előtt legalább kettő hónappal elkezdődjön

a) az elítélt tájékoztatása az esetleg elveszett iratai pótlásának, ha szükséges, egészségügyi, szociális intézményi ellátásának vagy elhelyezésének, munkavégzési, illetve tanulmányok folytatásának, letelepedésének, szállásának vagy lakhatásának, tanácsadó vagy felvilágosító programokon való részvétele lehetőségeiről és szabályairól,

b) az elítélt családjának, gondozójának a felkészítése az elítélt lehetőség szerinti visszafogadására.

40. § *A pártfogó felügyelő intézkedésének eredményéről, erre vonatkozó megkeresés esetén a volt, vagy leendő munkáltatóról - még az elítélt szabadulása előtt - tájékoztatja a büntetés-végrehajtási intézetet.*

41. § (1) *A pártfogó felügyelő akkor is segítséget nyújt az elítéltnak, ha azt az elítélt a szabadulás után kéri.*

(2) A szabaduló személyt az önkormányzat illetékes hivatali szerve - külön jogszabály szerint - szociális segélyben vagy kölcsönben részesítheti.

(3) Az önkormányzatok, az egyházak, a munkáltatók, a karitatív és más civil szervezetek az utógondozásban közreműködhetnek, ennek során velük a Hivatal és a megyei hivatal együttműködési megállapodást vagy szerződést köthet.

(4) A Hivatal - a 39. § (2) bekezdés a) pontjában meghatározott célok megvalósítása érdekében, nem vállalkozási tevékenység keretében - a szabadulók ideiglenes elhelyezésére, programok szervezésére pártfogó felügyelői szállásokat, valamint foglalkoztatókat működtethet.

IV. A pártfogó felügyelőnek a munkába állítás terén kifejtett tevékenysége

A munkavégzés, mint a napi életvitelnek keretet adó, optimális esetben pozitív érzést keltő tevékenység, mely az életvezetés anyagi bázisát jelentő pénzforrásokhoz jutást biztosítja, a bűnmegelőzés, így a közösség biztonsága szempontjából a legfontosabb életfeltételek egyike. Így a pártfogó felügyelők hagyományosan ezen a területen fejtik ki támogató tevékenységük legnagyobb részét. Minden lehetséges eszközzel, sokszor személyes kapcsolataikat is mozgósítva keresik a munkalehetőségeket klienskörük számára.

Természetesen abban a helyzetben, amikor a társadalom minden rétegében megnehezült a munkába állás, illetve a foglalkoztatási státusz megőrzése ez egyre inkább megnehezül, egyre összetettebbé válik. Így szolgálatunk az alábbi területeken dolgozik annak érdekében, hogy minél több kliense végezhesen munkatevékenységet, és e kereső foglalkozás biztosítsa mindennapi életfeltételeinek megteremtését.

1.) Munkavállalói tulajdonságok és viselkedés területe

- Annak az oksági körnek a felderítése, hogy miért sikertelen a munkába állási kísérlet, illetve miért kerül sor az állás elvesztésére. A cél az, hogy a kliensünk racionalizálja ezeket a jelenségeket, és szembe tudjon nézni a valós okokkal. Csak a pontos diagnózis vezethet ahhoz, hogy valós és jó megoldási alternatívát lehessen kínálni. Ennek során fel lehet deríteni azt is, hogy a munkába állási szándék valóban alapos-e, vagy csak a környezet nyomására mutatkozik. Az is kiderül, hogy a realitásfunkció helyesen működik-e és valóban megfelelő körben történik a munkahely keresése.
- Az oksági háttér felderítése és a diagnózis felállítása után történik a szembesítés, és az igények megfogalmazása.
- A következő szakaszban a motivációs bázis kialakítására kerül sor, a motiváció fenntartása a teljes szakaszban szükséges.
- Akciótervet kell készíteni azokról a teendőkről, melyeket érdemes megtenni annak érdekében, hogy a kliens munkaerő-piaci megjelenése javuljon, ez jelentkezhet:
 - a.) képzésbe, továbbképzésbe juttatásban
 - b.) szociális készségek fejlesztésében, szociodráma
 - c.) munkaerő-piaci tréningbe juttatásban

- d.) személyiségfejlesztő tréningek igénybevételében (agresszió-kezelés, kommunikációs tréning, önismereti csoport stb.)

2. A státuszhelyzet javítása:

- kapcsolatfelvétel a munkaügyi központ kirendeltségével, tanácsadás, hasonló élethelyzetű társakkal való találkozás
- álláskeresők nyilvántartásában történő regisztráció
- munkahelykeresés.

3. A munkavállalással kapcsolatos pozitívumok és negatívumok áttekintése, törekvés a pozitív hozadék elérésére, rövid-közép-hosszú távú célok megfogalmazására, motiváció szinten tartására, emelésére

- kötelezettség lista
- költségvetési tréning
- konfliktus értelmezés, rendezés.
-

V. A pártfogó felügyelői szolgálatnak az állami felelősségvállalást érintő tevékenysége

Szolgálatunk munkatársai a teljes foglalkoztatottság elve érvényesülésének megszűntét követően lehetőségeikhez mérten igyekeztek felhívni a figyelmet arra, hogy a fogvatartásból szabaduló népesség munkába állási esélyei drasztikusan csökkennek. A folyamat mérséklése, az esélyegyenlőség megteremtése érdekében jeleztük a problémát, és pozitív diszkriminációt magába foglaló intézkedések megtételére tettünk javaslatot.

E körben az alábbi eredmények jelentkeztek:

A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája céljainak végrehajtásából származó 2005-ben és 2006-ban megvalósítandó feladatokról szóló 1036/2005. (IV. 21.) Korm. határozat szerint:

1. a) A büntetés-végrehajtási intézetekben lévők társadalmi integrációjának elősegítése érdekében a szabadságvesztés tartama alatt meg kell szervezni az oktatás, a szakképző, az OKJ-s képesítést adó, köztük informatikai szakirányú képzési programokat és a kapcsolódó felnőttképzési szolgáltatásokat. A büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartott, továbbá a pártfogó felügyelet alatt álló rászoruló elítéltek és vádemelés elhalasztása hatálya alatt állók számára szolgáltatásként meg kell szervezni az álláskereső tréninget, az önismereti csoportot, a konfliktuskezelő tréninget. A célok elérését pályázati forrásokkal is támogatni kell.

b) A 2004. évi pályázatok értékelése után a legjobb gyakorlatot terjeszteni kell.

A feladat megvalósítása érdekében pártfogó felügyelőink minden bv. intézetben és javítóintézetben jelen vannak, együttműködési megállapodások szabályozzák a kompetencia határokat. Pártfogóink csoportos tájékoztatókat, egyéni meghallgatásokat tartanak, közreműködnek a munkába álláshoz szükséges okmányok intézésében, a családok visszafogadásra történő felkészítésében, a lakhely és a munkahely, az esetleges kezelés, tanulmányok folytatásának előkészítésében. Létszámproblémáink miatt csak néhány

megyében tudjuk biztosítani az önálló, speciálisan utógondozói feladatok ellátására szakosodott munkatárs jelenlétét.

2004. év során az OBmB makro pályázatán Fővárosi Hivatalunk nyert, és többek között a Váltó-sáv Alapítvánnyal együttműködésben megvalósította a pártfogó felügyelői közösségi foglalkoztató modellintézményét. E helyen munkaerő-piaci tréning, álláskeresés, önismereti és agresszió-kezelő tréning, egyéni életvezetési tanácsadás folyamatos biztosításával segíti elő a munkaerő-piaci esélyek növelését. A gyakorlatot és a tapasztalatot többi hivatalunk felé közvetítjük.

4. a) El kell érni, hogy a büntetőeljárás és a büntetés végrehajtása során a pártfogó felügyelők gondoskodjanak arról, hogy a terhelt munkanélküli, de munkaképes korú és munkavégzésre alkalmas családtagjai a nyilvántartásba regisztráltassák magukat. Ezt a pártfogó felügyelők az általuk készített környezettanulmányban rögzítsék.

b) Elő kell segíteni azt, hogy a fogva tartottak regisztrált munkanélküli családtagjainak munkaerő-piaci esélyei javuljanak.

c) Biztosítani kell azt, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben lévők és a pártfogó felügyelet alatt állók gyermekei is részt vegyenek a szervezett szabadidős programokban, nyári táborozásokban.

d) Utógondozással is segíteni kell a javítóintézetből szabadulók integrációját, erősíteni kell a még meglévő családi kapcsolataikat.

A bűnmegelőzési stratégia egyik legnagyobb eredménye, hogy 2005. január 1-jétől módosult a foglalkoztatást elősegítő támogatásokról, valamint a Munkaerőpiaci Alapból foglalkoztatási válsághelyzetek kezelésére nyújtható támogatásról szóló 6/1996. (VII. 16.) MüM rendelet. 18/B. §-ának (3) bekezdése szerint kedvezmény igénybevételére van lehetőség legfeljebb egyévi időtartamra annak a munkaadónak az esetében is, amely pártfogó felügyelet alatt álló személy vagy olyan személy foglalkoztatását vállalja, aki a szabadságvesztés-büntetésből a támogatás iránti kérelem benyújtását megelőzően, hat hónappal nem régebben szabadult.

Tapasztalataink szerint a munkáltatók nem ismerik e téren lehetőségeiket, így alig, vagy nem kellő mértékben történik meg a támogatás igénybevétele. Ez végső soron ahhoz vezet, hogy a jogalkotó szándéka a bűnmegelőzési érdekek érvényesítése terén sérül. Ezért minden megyei hivatalunk konzultál a területén levő munkaügyi központokkal. Problémát érzékelünk azonban a támogatás igénybevételéhez szükséges forrás biztosításában.

Konzultációt folytatunk a BvOP munkatársaival is annak érdekében, hogy a szabadultakat automatikusan lássák el a szükséges igazolással, a magunk gyakorlatában is arra törekszünk, hogy az első találkozáskor kiiktassuk pártfogoltjainkat és utógondozottainkat a kedvezmény igénybevételével kapcsolatos tudnivalókra.

A munkaadók kedvezményének igénybevételéről egyébként hatásvizsgálatot kell készíteni, 2006. október 1-jei határidővel, felelősök a foglalkoztatás-politikai és munkaügyi miniszter, a pénzügyminiszter és az igazságügy-miniszter.

Tapasztalataink szerint nem csak a tájékozatlanság az oka annak, hogy vélhetően igen kis számban veszik igénybe a kedvezményt a munkáltatók, tehát nem érvényesül számottevően kedvező hatás a célcsoport foglalkoztatásában. Ezt a konstrukció is gyengíti, hiszen a szabadulók és a pártfogoltak a belépéskor igen nehezen vállalják fel, hogy nyilvánvalóvá kell tenniük a rájuk nézve kedvezőtlen adatot. Attól tartanak, hogy ennek az információnak a birtokában már nem is kerül sor az alkalmazásukra. Talán a célt jobban szolgálná, ha

programok finanszírozására lenne lehetőség, illetve adójóváírás formájában történne a kedvezmény igénybevétele.

A programok közül kiemelem az „Új Esély” elnevezésűt, melyben képzésre és foglalkoztatásra is sor került.

Kérdések, hozzászólások

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Csak annyit szeretnék hozzáfűzni az előadáshoz, hogy tapasztalataim szerint a munkáltatók inkább lemondanak a járulékmentességről, olyan bonyolult elintézni. Alapítványunk foglalkoztat szabadultakat, de nekünk is sok problémát okozott a nehézkes intézési mód.

Molnár Hedvig („Jóvá Tett Hely”, projektvezető):

A „Jóvá Tett Hely” Képzési, Támogató és Szabadidő Központ. Egy modellprojekt működése és tapasztalatai

Az **IM PJSZ Fővárosi Hivatala** nyertes OBmB makro projektje, a **„Jóvá Tett Hely” Képzési, Támogató és Szabadidős Központ** keretében az együttműködő partnerek egy olyan modellintézmény megteremtésére tesznek kísérletet, amely mintául szolgálhat mindhárom feladat megvalósítására.

Az **Országos Bűnmegelőzési Bizottság** tavaly első ízben írt ki pályázatokat. A pályázati kiírások tartalmilag a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája végrehajtását célzó cselekvési program egyes pontjaihoz kapcsolódtak, feltételként határozták meg a széleskörű partneri együttműködést és a projektekben érvényesülő innovációt.

A projekt **2004. november 1-jén** indult és **2005. október 30-án** zárult le.

A Fővárosi Hivatal által megpályázott komponens a bűnmegelőzési stratégia gyermek- és fiatalkori bűnözés csökkentése prioritásához kapcsolódó, „Modellprojektek kidolgozása 16-25 éves korú, iskolából kimaradt fiatalkorúak és fiatal felnőttek bűnelkövetővé válásának megelőzésére” című komponens volt. Együttműködő partnerként két olyan civil szervezet bevonására került sor, amelyek évek óta dolgoznak kriminálisan veszélyeztetett fiatalokkal, sajátos szakmai módszereket alkalmazva.

A **Váltó-sáv Alapítvány** a folyamatos (utó)gondozási modell alapján a büntetés-végrehajtásban és szabadulás után is, folyamatosan támogatja klienseit, tevékenységükben az oktatás, a gimnáziumi érettségire történő felkészítés és a reszocializáció, a fiatalok mentálhigiénés támogatása szoros egységet alkot. Az Alapítvány által folytatott munka lényege a személyközpontúság, a fiatalokkal való kapcsolattartás folyamatossága (az Alapítvány munkatársai a büntetés-végrehajtási intézetben megkezdik a fiatalok gondozását, tanulmányi felzárkóztatását, és a kapcsolat nem szakad meg a szabadulást, illetve a más büntetés-végrehajtási intézetbe való áthelyezést követően sem), és a kortárssegítés alkalmazása. A Váltó-sáv Alapítvány egyik legfontosabb projektje a **Váltó-sáv Információs Bázis**, amelynek keretében kortárssegítők nyújtanak tanácsadást büntetés-végrehajtási intézetekből szabadultaknak és pártfogó felügyelet alatt állóknak beiskolázással, tanulási problémákkal és a szociális ellátórendszerrel kapcsolatban. Havonta egy alkalommal kerül sor **Hozzátartozó Csoport** működtetésére.

A másik fő együttműködő partner a **Közösségi Szolgáltatások Alapítványa (KÖSZA)**, amely Magyarországon egyedülálló módon alkalmaz jóvátételi szemléletű, resztoratív nevelési módszert a közoktatási intézményekből kiszorult, magatartászavarokkal küzdő, kriminálisan veszélyeztetett 12-18 éves korú fiatalok nappali ellátása során. A resztoratív technikákon keresztül a gyerekek megtanulnak felelősséget vállalni tetteikért, döntéseikért, és az általuk okozott sérelem jóvátételéért. Az egyéni felelősségvállalásnak, megerősödött önképnek és konfliktuskezelési képességnek köszönhetően az eredeti közösségbe visszatérve képesek helyrehozni kapcsolataikat környezetükkel és folytatni tudják általános iskolai tanulmányaikat. Az eredeti elképzelés szerint a KÖSZA nappali ellátásában való részvétele a Jóvá Tett Hely Központ külön magatartási szabályként javasolható programja volt. Az Alapítvány azonban 2005 márciusában finanszírozási nehézségek miatt beszüntette a nappali ellátást, ezért a KÖSZA projektben betöltött feladatainak újragondolására volt szükség. Az Alapítvány feladata maradt továbbra is az

általános iskolai tanulmányok támogatása. Új elemként kerül bevezetésre a KÖSZA vezetője által, a pártfogó felügyelők részére tartott rendszeres **egyéni vagy csoportos szupervíziós konzultáció**, amely során a problémás esetek megvitatása a megsérült közösségi kapcsolatok helyreállítását célzó, resztoratív módszerek alapján történik.

A pályázat együttműködés negyedik szereplője **Karancslapujtó Községi Önkormányzata**. 2005. május 30. és június 14. között *bűnmegelőzési tábor* szervezésére került sor a karancslapujtói általános iskola tanulói számára. A programban összesen 20 tanuló vett részt. A programok szervezésében közreműködött az IM PJSZ Nógrád Megyei Hivatala. 2005. június 14-én a karancslapujtói általános iskolában a KÖSZA vezetője előadást tartott az általános iskola pedagógusai, az IM PJSZ Nógrád Megyei Hivatala pártfogó felügyelői, és megyei rendőrök számára a jóvátételi igazságszolgáltatás alapelveiről és a resztoratív módszerek iskolában való alkalmazásának lehetőségeiről.

Habár nem együttműködő partnerként, hanem közreműködőként vesz részt a projektben, ki kell még emelni a **Horizont Szociális Alapítványt**, amelynek munkatársai rendszeres *egyéni szociális és munkaügyi tanácsadást* nyújtanak a Jóvá Tett Hely Központban.

A Jóvá Tett Hely Képzési, Támogató és Szabadidős Központban megvalósuló programok és szolgáltatások szerteágazóak, de némileg leegyszerűsítve a tanulássegítés, álláskeresés, szociális készségfejlesztés, szabadidő témakörök köré csoportosíthatóak. Az intézmény keretében működik egy **internet kávézó**. A pártfogoltak ingyenesen használhatják az internetet álláskeresésre, szociális, lakhatási, tanulási ügyeik intézésére vagy szabadidős célokra.

A **tanulássegítés** eleinte egyéni korrepetálás formájában valósult meg, az órákat a Közösségi Szolgáltatások Alapítványának két tanára tartotta.

Az **álláskereséshez** kapcsolódik a szociális készségfejlesztő tréningek egyike, a **munkaerő-piaci tréning**, amely az álláskereséshez szükséges szociális készségek fejlesztésén túl, a munkaerőpiacon való érvényesüléshez nélkülözhetetlen praktikus ismeretek átadására irányult.

Az álláskeresés segítésének másik formája az **egyéni munkaügyi tanácsadás** volt. A Fővárosi Munkaügyi Központ egy munkatársa és a Horizont Szociális Alapítvány két munkatársa rendszeresen fogadták a Jóvá Tett Hely Központban az ügyfeleket álláskeresői, munkaügyi problémáik megoldása érdekében.

A munkába állás támogatását célozták a **szakmásátó tanfolyamok**. A pályázat célcsoportját alkotó fiatalok és a munkaerő-piac igényei alapján könnyűgépkészítő tanfolyam szervezésére került sor, illetve egyéni igények figyelembe vételével került sor a támogatások megítélésére.

A **szociális készségfejlesztő tréningek** között szerepel a projekt másik csoportos foglalkozása, az **önismereti-agressziókezelő tréning**, amely szeptemberben indult.

A Jóvá Tett Hely Központ **közösségi színtérként** is funkcionál, amely lehetőséget ad a fiataloknak a szabadidő strukturált eltöltésére. Az intézménynek talán ez a legnehezebben megvalósuló funkciója, de a változatos, és a célcsoportot sikeresen megcélzó programoknak (hennafestés, shiatsu (energia-) masszázsz, gyöngyfüzés, ördögbot-készítés) köszönhetően egyre nagyobb számú fiatal töltötte szabadidejét a Központban. A programokat **önkéntesek segítségével** szervezzük.

Nagy hangsúlyt fektettünk a külső kapcsolatokra is, ilyenek voltak a projekt ideje alatt:

a Szenvedélyek Napja, Szegedi Ifjúsági Napok, Civil Liget, Globális Nevelés Hete, stb. Esélyegyenlőségi Napot rendeztünk, ahol a fogyatékkal élők világát ismerhették meg a célcsoport tagjai.

Összességében létrejött egy **modell intézmény**, amely lehetőséget ad a pártfogó felügyelet alatt álló, a büntetés-végrehajtási intézetből szabadult, illetve kriminálisan veszélyeztetett fiatalok és fiatal felnőttek számára a szociális hátrányok leküzdésére, a bűnismétlés csökkentésére. A szervezett egyéni és csoportos foglalkozások lehetőséget teremtenek a szabadságvesztés kiváltására alkalmas **alternatív szankciók** végrehajtására. A jelenleg folyó programok a leggyakrabban előforduló bűnismétlési kockázatok figyelembe vételével kerültek kialakításra. Ezeket a az ügyészség és a bíróság **kötelező**, ún. speciális **magatartási szabályként** előírhatja. A pályázati projekt lezárulása után az intézmény továbbra is együttműködik civil szervezetekkel. Köszönöm, hogy meghallgattak!

Megjegyzés: a Fővárosi Hivatal és a Váltó-sáv Alapítvány együttműködése a Jóvá Tett Hely Képzési, Támogató és Szabadidő Központ munkájában 2005. 12. 01-től megszűnt.

Kérdések, hozzászólások

Molnár Hedvig, Jóvá Tett Hely Képzési, Támogató és Szabadidőközpont: A fiktív esetleírásokra reagálva: az első esetben az jutott eszembe, hogy megpróbálnám elküldeni az illetőt a Lépj egyet előre! programba, keresnék neki szállást és segíteném, hogy saját erőforrásokhoz jusson, itt elsősorban pénzre és albérletre gondolok. Javasolnám, hogy a Váltó-sáv Alapítvánnyal vegye fel a kapcsolatot. A második esetben presszionálnám a fiatalt, hogy tanuljon tovább és őt mindenképp a Váltó-sáv Alapítványhoz irányítanám. Rendelkezünk olyan állások adatbázisával, ahol nem kérnek erkölcsi bizonyítványt, ennek segítségével keresnék neki munkát és törekednék arra, hogy a családi kapcsolati megerősödjenek.

Csáki Anikó, Váltó-sáv Alapítvány: Kik vesznek részt a programjaitok megvalósításában?

Molnár Hedvig, Jóvá Tett Hely Képzési, Támogató és Szabadidőközpont: A Ferencvárosi Bűnmegelőzési Egyesület, a Diótörés Alapítvány, a Közösségi Szolgáltatások Alapítványa, az Iránytű Egyesület, a Mobilitás és még sok más egyéb szervezet. Vannak önkénteseink, akik valamilyen szinten maguk is érintettek. Van egy pszichiáterünk, akihez egyénileg is fordulhatnak a klubot látogatók.

Gyetzainé Juhász Mária (Pest Megyei Igazságügyi Hivatal):

Pest megyei helyzetkép szabadultak munkaerő-piaci lehetőségeiről a pártfogók szemszögéből

A konferencia témaválasztását pártfogó felügyelői szempontból is csak üdvözölni lehet, hiszen a munkavégzés lehetősége a tisztességes megélhetés mellett rengeteg emberi, minőségbeli értéket is hordoz.

Mégsem tudom mondandóm során teljesen tartani magam a konferencia meghívójában jelzett témakörhöz: itt a fogvatartottak és a büntetés-végrehajtási intézetekből szabadulók munkaerő-piaci integrációjának kérdéseit veszik „nagyító alá”. Pártfogói szemszögből szólva viszont ez a két csoport csak egy-egy szeletét, részét jelenti a hozzánk kerülő, a pártfogó felügyelet alatt álló embereknek.

Engedjék meg, hogy prezentáció híján a képeletükre támaszkodva próbáljam ezt illusztrálni:

Ha egy körrel jelöljük a pártfogó felügyelet alá rendelhetők összességét, akkor a bv. intézetből szabadulók csoportja mellett, akiket hivatalosan a „feltételes szabadság” mellett elrendelt pártfogoltaknak nevezünk, még 3 nagy csoport alkotja a teljes kört:

- 1. a felfüggesztett szabadságvesztés mellett elrendelhető,**
- 2. a próbára bocsátás,**
- 3. a vádhalasztással kötelezően elrendelt pártfogoltak csoportja**

Ebben a kördiagramban különböző nagyságúak az egyes csoportokat kifejező körcikkek. (Csak a magam statisztikáját említem itt zárójelben: a legutóbbi havi adatok: 171 főből 96 vádhalasztással elrendelt pártfogó felügyelet alatt álló van.)

Ezért, amikor a munkaerő-piaci integráció gyakorlati tapasztalatairól – a cím szerint – a pártfogók szemszögéből szólnak, nemigen tudjuk élesen különválasztani a felügyelet alá kerülő egyes csoportokat, mert valamennyiük számára egységes a jogszabályban is megfogalmazott alapfeladatunk, amely kimondja: a pártfogó felügyelet célja, hogy az elkövető ellenőrzésével és irányításával elősegítse annak megakadályozását, hogy ismételten büntetést kövessen el, és segítséget nyújtson a társadalomba való visszailleszkedéshez.

Ugyanakkor az is igaz, hogy a társadalom szövetébe való be-, vagy visszailleszkedésnek a lakhatás, az otthon mellett egyik legjelentősebb eleme, sőt feltétele a munkára való képesség, a képzettség, és a munkahelyi lehetőség együttes megléte.

A „bűnmegelőzés” feladatairól, magáról a fogalomról is igen gyakran hallunk manapság, számomra a bűn megelőzése hallatán szinte csaknem rögtön a munka, a munkahely mint a bűnisméltés elkerülésének legfontosabb feltétele jelenik meg gondolataimban.

Az évek során meggyőződésemmé vált – az egyes emberi sorsok, visszaesések láttán is, hogy a megélhetési nehézségek között élő, a napi gondokkal küszködő a munka és rendszeres elfoglaltság nélküli ember veszélyeztetetté válik igen sok szempontból.

Itt utalok az 1979. évi 11. sz. tvr.-ben foglalt ún. általános magatartási szabályokra, melyek között a 2. pontban hangsúlyosan a munkavégzési kötelezettségekről rendelkezik. Rövidítve: a pártfogolt kötelessége, hogy - amennyiben munkaképes – munkaviszonyba kell állnia, vagy egyéb kereső foglalkozást kell folytatnia. Egyértelmű, de napjainkban

egyre inkább csak differenciáltan megkövetelhető magatartási szabály ez – de nagyon helyénvaló.

Ezek után rátérek a Pest megyei helyzetkép „felvázolására”.

Pest megye jellemző adatait hosszan lehetne sorolni, ezt nem teszem, csak két-három mondatban.

- szerintem az országunk egyik legszebb helye – ha a Dunakanyarra gondolunk;
- a megye lakónépessége 1 millió 297ezer fő; 2005. január 1-én 15,4 %-kal növekedett az egy évvel korábbihoz képest;
- Pest megye kulcsfontosságú szerepet tölt be a közép-magyarországi régióban, itt használják fel az ország innovációra költött kiadásának 60%-át, itt működik a kutató-fejlesztő helyek többsége.

Meg kell jegyeznem, hogy a fenti és a további adatokat a Pest Megyei Munkaügyi Központ 2005. évi szakmai tevékenységéről szóló összefoglalóból idéztem, melyekről úgy vélem, hogy a megyei helyzetkép illusztrálásához tényszerűségükkel hozzájárulhatnak.

Egyik pozitív sajátosságként szeretném kiemelni, hogy a megye lakossága az országos tendenciákkal ellentétben nem csökkent, hanem 2004. évihez képest 15,4%-kal nőtt a 2005. január 1-i 1 millió 297 ezer fős lélekszámot tekintve.

A megye jellemző nemzetgazdasági ága az ipar - az alkalmazásban állók mintegy 30%-a dolgozik itt – ezen belül a feldolgozóipar.

Rangsorban a második a kereskedelemben dolgozók száma, mintegy 60 ezer fő.

A konferencia témája kapcsán – a fogvatartottak és a szabadulók támogatását illetően – már a börtönben megkezdett munkánkkal, az újszerű ún. „börtönpártfogással” kezdem a megyei, gyakorlati tevékenységünk bemutatását.

Megyénkben a pártfogói munkában a bv. és a javító intézetekben végzett börtönpártfogás kiemelkedő szerepet kapott. Két másik megyei hivatalhoz hasonlóan Pest megyében is függetlenített munkakörbe végezzük ezt a tevékenységet. A Váci és a Márianosztrai Fegyház és Börtönnel együttműködési megállapodás született, heti vagy kétheti rendszerességgel jelen van a pártfogó felügyelő, az aszódi javítóintézetbe két fiatalokkal foglalkozó pártfogó jár, a tököli bv. intézetbe csoportos előadások formájában jelenünk meg leggyakrabban.

Feltétlenül szeretném figyelmükbe ajánlani a Hivatalunk által készített – az OBmB pályázata támogatásával készült – Tájékoztató a **SZABADULÁS ELŐTT ÁLLÓ FOGVATARTOTTAK és PÁRTFOGOLTAK** részére, mely igen széles körben nyújt információkat a szabadulás előtt állóknak.

Ajánlom főként a jelenlévő bv. intézetben dolgozó kollégáknak. Ha igénylik a kiadványt, az itt elhelyezett papírra írják fel nevüket, címüket, és eljuttatunk részükre néhány példányt.

Tapasztalatunk az, hogy igen nagy segítséget jelent, szinte rögtön „meglátszik” (jó értelemben véve!) a szabadulón az, ha már valaki odabent „foglalkozott” vele, segítette őt. Volt olyan pártfogoltam is, aki hosszú szabadságvesztés után éppen a Váltó-Sáv Alapítvány támogatásával, már érettségire készülve, önálló tervekkel tudta megkezdeni kinti életét. Igen fontos muníció ez a sokat emlegetett társadalmi reintegráció megvalósításához.

Jellemzően a pártfogoltak a társadalom olyan hátrányos helyzetű csoportját alkotják, akik esetében a marginalizációs tényezők (munkanélküliség, hajléktalanság, szenvedélybetegségek, anyagi problémák) és a személyiségbeli problémák (bizonyos képességek, készségek hiánya) vezetett a különböző súlyú bűncselekmények elkövetéséhez. Sokuk esetében az igazságszolgáltatás rendszerébe való bekerülés fokozza a társadalmi kirekesztődés veszélyét. Különösen igaz ez a börtönből szabadulókra, akik reintegrációját nehezíti a tartós elszigeteltség, a börtönszocializáció, illetve a társadalomban meglévő előítéletek.

Nemcsak az előítéletek nehezítik az újrakezdést, hanem a jogszabályi – egyébként indokoltnak tekinthető – ún. joghátrányok is. Ez azt jelenti, hogy a szabadságvesztés időtartamától függően 3 vagy 5 évre terjedően sem kaphat tiszta erkölcsi bizonyítványt a szabaduló.

A pártfogó feladata az is, hogy itt a mentességi lehetőségekről minden esetben tájékoztassa a pártfogoltat.

A pártfogónak nem elsődleges feladata a pártfogolt életében jelentkező összes szociális probléma megoldása – csak kiemelten azoké, amelyek a bűncselekmény elkövetéséhez vezettek, vagy ismételten vezethetnek.

Igen sok intézménnyel, szervezettel kell ezért kapcsolatot tartania – hogy irányítani, informálni tudja a pártfogoltat igen sokféle ágazó problémái megoldásában.

Igen fontos tényező itt a pártfogó kompetencia-határainak megállapítása. Olykor igen nehéz a határokat meghúzni ebben a kérdésben saját magunk számára is.

Munkánk másik szakmai kérdése az, hogy hogyan lehet optimális aránnyal biztosítani az ellenőrző, azaz felügyelő, illetve a segítő, azaz a pártfogói elemeket – mindig konkrétan, az egyénre szabottan.

Munkánk egyik "szépségét", változatosságát is jelenti ez a sokszínűség, a módszerek, a hangnem, a stílus helyes megválasztásának feladata.

Itt térek vissza a munkavállalás mint a társadalmi beilleszkedés a lakhatás melletti legfontosabb feltételére a pártfogoltak tekintetében.

Magatartási szabályként is előírt, megfogalmazott követelmény a munkavégzés kötelezettsége. Mindezt ellenőrizni is kötelességünk és lehetőségünk is egyben, melyet a gyakorlatban nem könnyű kellő mélységben elérni.

Egyik akadályja ennek többek között az is, hogy még mindig elég nagy ügyszámmal – azaz pártfogolttal – dolgozunk. Csak két adatot említek e körben: a 2005. évben érkezett ügyek száma 1630 volt a felnőttkorú, és 2454 a fiatalok elkövetők vonatkozásában.

A felnőttkorúak pártfogóira eső ügyszám átlagban 150-160 főt jelent. Csak bizakodhatunk, hogy egy-két új pártfogó felvételével csökkenhet ez a szám.

A munkába állás, munkahelykeresés tekintetében elsődleges kiindulásnak tekintjük, hogy a pártfogoltban megvan-e a kellő motiváció, akarat, talpraesettség az önállóságra, az önerőre, vagy szinte minden területen segítségre van szüksége.

Ekkor lépnek elsőrendű szereplővé munkánkban a Munkaügyi Központok, melyekkel körzetenként a pártfogók régóta, de különböző intenzitású módokon együttműködnek.

Előrelépést jelentett ezért ezirányú munkánkban a Pest Megyei Munkaügyi Központtal (továbbiakban PMMK) való együttműködési megállapodás megkötése, melyre 2005. novemberében került sor.

Az együttműködési megállapodás célja, hogy a két szervezet ügyfelei (álláskereső pártfogoltak) megfelelő tájékoztatást kapjanak a képzési, elhelyezkedési lehetőségekről, munkaerő-piaci programokról illetőleg, hogy az együttműködő felek kapcsolata révén biztosított legyen számukra – szervezett módon – a munkába helyezésüket elősegítő szolgáltatásokhoz, információhoz való hozzájárulás.

A PMMK az együttműködés során

- Tájékoztatást nyújt a munkaügyi központ szolgáltatási lehetőségeiről a pártfogoltak és a pártfogók részére.
- A pártfogoltak munkába helyezésének elősegítése érdekében tájékoztatást nyújt pártfogók számára a beinduló programokról.
- A kísérelappal érkező pártfogoltakat fogadja, regisztrálásában közreműködik, ellátja személyes információkkal a munka- vagy képzési lehetőségekről.
- Információt szolgáltat az álláskeresői lehetőségekről a pártfogoltak és pártfogók részére.
- Folyamatos munkavállalási, képzési tanácsadást nyújt, illetve lehetővé teszi az Álláskereső Klub foglalkozásain való részvételt az álláskereső pártfogoltak részére a felmerülő igény szerint.
- Kiemelten segíti a pártfogói felügyelet alatt álló ügyfelek képzésbe történő bevonását, illetve elhelyezkedését.
- Negyedévente tájékoztatást ad azokról a munkahelyekről, amelyek a megyében közérdekű munka végzésére elítéltek kijelölését igényli.

A Szolgálat az együttműködés során:

- Segíti a PMMK szolgáltatásainak és támogatásainak igénybevétele érdekében a pártfogoltak regisztrálását az illetékes munkaügyi kirendeltségen.
- A pártfogók motiválják az álláskereső pártfogoltakat a PMMK-val való együttműködésre és tájékoztatják a fiatalokat az együttműködés előnyeiről.
- A pártfogó ellenőrzi a pártfogolt kapcsolattartását a PMMK-val.

Nem nagy dolog, de mégis jelentős az a változtatás, melynek során elértük, hogy minden Munkaügyi Központban egy adott, kinevezett előadó foglalkozik a pártfogottakkal külön. Ez nemcsak adminisztratív változás csupán, hanem jelentősége abban van, hogy így itt is személyes a kapcsolat: folyamatosságot biztosító segítőt kap a pártfogolt a korábban mindig változó előadóknál való jelentkezés helyett.

A megye munkaügyi helyzetét, főként a munkanélküliek számarányát tekintve szeretnék néhány adatot ismertetni. Az országos munkanélküliségi ráta 7,3 % körül van, a megyében körzetenként az alábbi adatok határozzák meg a mi lehetőségeinket is.

Pl. a **legmagasabb** munkanélküli ráta:

Cegléd	6,42
Nagykátanya	6,26
Zsámbék	6,02

Jellemzően a **legalacsonyabb** a ráta Budaörs környékén: 1,96 %

2005. januártól decemberig 14056 Alkalmi Munkavállalók Kiskönyve került kiadásra (szezonális) munkára.

Befejezésül engedjék meg, hogy egy számomra igen megszívlelendő gondolatot idézzek egy interjúból, melyben a PMMK igazgatója, Lengyel János a munka és az ember viszonylatairól fejti ki véleményét:

Számomra a munkanélküli ember érték. Veszendőben lévő érték, ha nem tudjuk hasznosítani. Ráadásul az ember nem egy ekevas, amit ősztől tavaszig lezsírozok, elteszem, majd tavasszal előveszem és szántok tovább. Nem, ez egy nap alatt is veszíti el az értékét, és utána fölhozni arra a szintre, ahol hasznosíthatom, borzasztó nagy költség. Minden nap veszteség.

Kérdések, hozzászólások

Kérdező: A pártfogók mennyire tudnak munkájuk során bizalmas kapcsolatokat kialakítani?

Gyetzainé Juhász Mária, Pest Megyei Igazságügyi Hivatal: Ez a pártfogó személyiségétől is függ. Minden emberrel más hangot kell megtalálni. A jó kapcsolat a pártfogók nagy részénél, nyolcvan százalékban kialakul. Ez persze nem baráti kapcsolatot jelent, hiszen ebben benne van a felügyelet is, tehát a bratyizós hangnem nem megengedhető. A kapcsolat kétoldalú, mint ahogy a nevünkben is benne van: a segítségadáson kívül az ellenőrzés is benne foglaltatik. Eltérő, hogy kinél melyiket kell inkább hangsúlyozni.

Kérdező: A gyakorlatban a segítség rész mennyire érvényesül?

Gyetzainé Juhász Mária, Pest Megyei Igazságügyi Hivatal: Esettől is függ, természetesen nem tudjuk a pártfogolt minden gondját megoldani. Szállást például általában tudunk szerezni, ezen a téren elég jó kapcsolataink vannak. Általában azonban elmondható, hogy inkább iránymutatást tudunk adni, nem mi oldjuk meg helyettük a feladatokat. Mi csak információt adunk arról, hogy hova menjenek, mit csináljanak. Azon kívül közvetítő szerepet is betöltünk különböző intézmények között: az önkormányzatokkal, rendőrséggel, a munkaügyi központokkal, családsegítő és gyermekjóléti szolgálatokkal is együttműködünk a pártfogoltak ügyében.

Kérdező: Felügyelőként hogyan viszonyulnak a fekete munkához?

Gyetzainé Juhász Mária, Pest Megyei Igazságügyi Hivatal: Én csak a magam nevében tudok erről beszélni: a cél véleményem szerint szentesíti az eszközt. Persze ehhez szükséges bizalom is, hisz a fekete munka esetén nincs munkaszerződés, semmilyen igazoló papír: de az esetek többségében nem vágnak minket át. Amúgy mi nem adóhivatal vagyunk, és az elhelyezkedési lehetőségek ma Magyarországon olyanok, hogy nem elvárható, hogy minden pártfogoltunknak szerződéses munkája legyen. A Munkaügyi Központ képzésein való részvételhez azonban ragaszkodunk. Sokan most azonnal akarnak pénzt, nehéz őket rávenni a tanulásra, pedig hosszú távon csak ez jelenthet megoldást.

Kérdező: Más megyei hivatalokkal mennyire tartják a kapcsolatot? Hogyan veszik fel a kapcsolatot más megyében szabadulókkal?

Előadó: Mi, hivatalok értesítjük egymást még szabadulás előtt, és közvetítjük a szabaduló esetleges kéréseit, hogy minek kéne utána nézni az ügyében. A pártfogó általában már rögtön az elítéltnak válaszol. Problémát okoz a sok és mindenhol hiányzó láncszem. A nagy egészben a részegységek nem mindig érnek össze.

Mészáros Mercedes (Váltó-sáv Alapítvány):

A társadalmi (re)integráció támogatása szupportív és edukatív elemekkel

Bevezetés

A Váltó-sáv Alapítvány célja a kriminális életvezetésű, letartóztatásban lévő és szabadult fiatalok (16-30 éves) megkeresése, gondozása, képzése, társadalmi beilleszkedési esélyeik növelése, reszocializációjuk támogatása. Az Alapítvány munkatársainak magja kb. 12-15 éve foglalkozik deviáns fiatalokkal, 1997 óta pedig speciálisan kriminális életvezetésűekkel. Emellett foglalkoztatunk ex-kriminális, szabadult fiatalokat is, kiknek támogatjuk képzésüket a segítő munkára.

Működésünket a Váltó Programmal kezdtük, melynek lényege a segítő munka és a középiskolai tanulmányok egységének biztosítása fogvatartott és szabadult fiatalok számára. 2003-tól azonban tevékenységünket jelentősen bővítettük, és jelenleg a hét minden napján (vasárnap kivételével) valamelyik munkatársunk megfordul büntetés-végrehajtási intézetben, ill. foglalkozik szabadult fiatallal. Ily' módon jelentős gyakorlati tapasztalatra tettünk szert, emellett pedig kvalitatív kutatásokat is végzünk a deviancia, kiemelten a kriminalitás témakörében (interjúk, életinterjúk, esettanulmányok, stb.). Több külföldi tanulmányúton is részt vettünk. Mindezek nyomán fogalmazódott meg bennünk az, hogy Magyarországon a büntetés-végrehajtásból és az utógondozásból a szociális munka szinte teljesen hiányzik, ezért a fiatakorúak és fiatal felnőttek reszocializációs és reintegrációs esélyei csekélyek, melyek a szabadulás után még inkább csökkennek. Szervezetünk erre a hiányterületre próbál reagálni működésével és modellprojekt kidolgozásával.

A probléma: immár 9 éves működésünk, tapasztalataink, a célcsoporttal folytatott beszélgetések alapján azt találtuk, hogy a legfőbb gond a területen, hogy a fogvatartottak legnagyobb része már a börtönbe kerülés előtt igen nehéz helyzetben van – kirekesztett -, a szociális ellátórendszerből, a segítő/támogató kapcsolatokból szinte teljesen kiesik. A börtönbe kerülő fiataljaink többségénél szocializációs hátrányok, problémák merülnek fel. Miután igen fiatalon kerülnek büntetés-végrehajtási intézetbe, ezeket még lehetne kezelni, azaz szükséges lenne a hatékony intervenció. A büntetés-végrehajtás fő feladata azonban a büntetés-végrehajtása, foganatosítása, azaz az őrzés, a biztonság megteremtése stb. Továbbá célja és feladata az a fajta reszocializációs munka, melynek során a fogvatartott/elítelt – bekerülvén a karcerszervezetbe - reszocializálódik, azaz elsajátítja a zárt intézet sajátos érték- és normavilágát, megtanulja annak szabályrendszerét.

Amennyiben van a börtönben **gondozás** – ami persze kérdéses -, azt a **nevelő** végzi. Az évek során sok érzékeny, segíteni akaró nevelővel találkoztunk, akik azonban nem szociális munkás végzettségűek, ill. nem jártasak a segítő tevékenységekben. Nem is biztos, hogy ez a feladatuk, hiszen jelentős adminisztrációs tevékenységet kell végrehajtaniuk, szintjükön/körletükön nagy létszámú emberrel/fogvatartottal dolgoznak, ill. saját, egyéni belátásuktól függ, hogy mikor, mennyire, és kinek segítenek.

A szabadulás utáni **utógondozás a pártfogó felügyelő feladata** – amennyiben kap kirendelt pártfogót a szabadult. Persze, ha nem kap, akkor is jelentkezhethet/jelenkezhethet utógondozásra. A pártfogó felügyelő feladata a kontroll és a segítség /segítés és kontroll

biztosítása. A probléma azonban ott adódik, hogy amennyiben ezt a két szerepet a pártfogó felügyelő össze is tudja egyeztetni – ami nem kis feladat -, a szabadult fiatalok úgy érzik, hogy a **pártfogó felügyelet a börtön meghosszabbítása, folytatása. Hatóságként, és nem segítő erőforrásként érzékelik jelenlétét.**

További probléma, hogy éles, elkülönült határ húzódik a gondozás és az utógondozás között, és amely bv. intézetben dolgozik is börtönpártfogó, kompetencia-problémák merülhetnek fel: ez most kinti, vagy benti ügy, a nevelő vagy a pártfogó dolga stb.

Összegezve: ma, Magyarországon a büntetés-végrehajtásból a szociális munka, a szociális munkás szinte teljesen hiányzik. Az a szakma ill. személy, aki képzettségéből és tudásából adódóan szakszerű támogatást, segítséget tudna nyújtani a célcsoport számára. Megjegyzendő, hogy a szociális szakma is keresi a helyét, a lehetőségeit, a szakmai útjait ezen a területen. A szociális munka bűnelkövetőkkel nem azonos a pártfogói munkával, nem korlátozódhat erre a tevékenységre. Az már tényleg messzebbre vezethet, hogy mennyiben szociális munka a pártfogás ill. hol kezdődik és végződik a segítő munka ebben a tevékenységben, munkakörben, hivatásban.

Értelmezésünkben a **viSSzaesés megelőzésének** négy jelentős eleme a következő: 1) biztos lakhatási körülmények megléte, 2) munkalehetőség, 3) képzettség/képzés/tanulási lehetőségek, 4) valamint a tartós emberi kapcsolatok. Az alapvető szociális feltételek biztosítása mellett döntő a szabadult fiatal felnőtt számára egy támogató, segítő kapcsolat, mentálhigiénés gondozás – a szabadulás utáni krízis csökkentésére, azaz a személyes problémák pszichoszociális kezelésére irányuló lelki gondozás.

Válasz a felvetett problémára: szervezetünk kidolgozta és működteti a folyamatos utógondozási modellt és civil támogató rendszert. Többéves gyakorlatunk van a kriminális/deviáns fiatalokkal folytatott oktató/segítő munkában is. Ismertek és elismertek vagyunk a célcsoportnál.

A szociális munka középpontjában az egyén és a környezete közötti interakciók állnak. A segítő kapcsolat lehetőséget biztosít a kliens számára, hogy életfeladataival megbirkózzon, azaz a problémamegoldó és „coping” kapacitás fejlesztése a cél.

Értelmezésünkben a szociális/segítő munka alapja a szabadságvesztéses büntetésüket töltő fiatalok esetében a folyamatos (utó)gondozási modell. Ennek lényege, hogy az utógondozás — a hagyományos szemlélettel ellentétben - nem a szabadulás pillanatában, a börtön elhagyása után kezdődik, hanem szervezetünk segítői már a büntetés-végrehajtási intézetben, szabadulás előtt akár 2-1,5-0,5 évvel előbb felveszik a kapcsolatot a klienssel, mely nem szűnik meg a civil életben (fogvatartott státusz megszűnése után). A büntetés-végrehajtási intézetben megkezdett gondozás/támogatás folytatódik a szabadulás krízisében, majd a kinti életben (=újszerűség és modellszerűség). Tapasztalataink szerint a fogvatartottak reszocializációjának első lépése a folyamatos érzelmi támogatás és biztonság, melyhez hozzájárul civil, a büntetés-végrehajtástól eltérő attitűdünk, szemléletünk és státuszunk.

Továbbá nagy súlyt fektetünk a területen megjelenő segítő szervezetek felkutatására, kapcsolatépítésre és –fejlesztésre a következő szempontok és célok alapján: kapcsolati és tudás-tőke, innovációs kezdeményezések, lehetséges szinergia, kooperatív működési mód, kommunikáció (formális és informális) stb.

Tevékenységünkre jellemző, hogy nem egy módszert részesítünk előnyben, hanem széles **módszertani** repertoárral dolgozunk a felmerülő igényeknek megfelelően és a

személyközpontúság jegyében: egyéni gondozás, csoportmunka, tanulás/képzések, állandó, folyamatos kommunikáció, „nyitott ajtó, nyitott ház” módszere, tréning, „beporzás”, az önsegítés képességének kialakítása és egyéb konfliktuskezelési technikák (pl. Szemtől Szembe, mediáció stb.).

A klienscsoport helyzete bonyolult, mert többfajta „ellátórendszer” is érint jelenlegi/jövőbeni státuszuk: igazságügyi, szociális, oktatási/nevelési, egészségügyi, foglalkoztatási stb. A klienscsoport komplex problémákkal küzd, melyek hosszú távon nagy költséget, kihívást és választ jelentenek az ellátórendszer számára. Ezért komplex, szinergikus beavatkozásra van szükség. Ennek lépései a következők: 1. Célok megfogalmazása 2. Vágyak és lehetőségek közelítése 3. Lépések a célok eléréséhez (step-by-step) 4. Cél(ok) elérése – új célok megfogalmazása – a továbblépés lehetőségei. A munka és a feladat nem egy szakmás, hanem multidiszciplináris: a büntetés-végrehajtás nevelőjének, pszichológusnak, egyéb oktatóknak/tanároknak, civil és/vagy egyházi szervezetek munkatársainak, pártfogónak az együttműködésére kell(ene) épülnie, amelyet a szociális munkás/munkavállalási tanácsadó is kiegészít(ene) – **pszichoszociális rehabilitáció**. Bár a módszer elsősorban az egészségügyben, pszichés betegségek kezelésénél alkalmazott, mégis indokolt célcsoportunknál is, ui. a személyiség és a szociális környezet együtt kerül a segítség középpontjába, valamint a klienscsoportnak a visszaileszkedéshez gyakorlatilag “gyógyulásra” van szüksége (=rehabilitáció). A módszer középpontjában a segítő személy, annak hitelesség, átláthatósága (transzparencia) jelenik meg. A segítő és a kliens közötti kapcsolat, bizalom kiépítése/kiépülése, valamint az olyan légkör, atmoszféra biztosítása, mely a problémák megfogalmazására ad lehetőséget, döntő jelentőségű. Az edukatív és szupportív elemek egységének kell biztosítottak lennie a reszocializációs munkában. A gondozás-utógondozás mesterséges szétválasztásának megszüntetése lehetőséget biztosít a szabadulás utáni helyzetre történő fókuszálásra (vagyis csak utógondozás van, ami már a büntetés-végrehajtási intézetben megkezdődik – kapcsolat és szinergia a folyamatos utógondozási modellel).

Továbbá alapelveink a következők: **személyiségközpontúság, minden személy/ember önmagában érték, önmagunk vállalása, egymásra figyelés, elfogadás, bizalom, nyitottság, őszinteség, szeretet; az önálló, életképes személyiség kialakulásának segítése**. A támogatás az egyes személyekből kiindulva valósul meg. Célunk önálló életprojektek, élettervek kidolgozásának segítése a szupportív és edukatív elemek szinergiájával. Ésszerű, tudatos és felnőtt érzelmi étellel és emberi kapcsolatokkal rendelkező személyiség kialakításának segítése a cél.

Szervezetünk munkájában meghatározó **az alulról építkezés, a célcsoport igényeire történő reagálás, a személyközpontúság, megfelelő légkör biztosítása**, mely alkalmas a problémák megfogalmazására és kezelésére. **Alapfaktorai**: partneri (mellérendelő), emberi viszony és kommunikáció a kliensek és a velük foglalkozó szakemberek között; nem-büntető megközelítés és attitűd; világos célok és elvárások a kliensek és a velük foglalkozó szakemberek között. **A munkatársak gyakorlata - faktorok**: a meghallgatás képessége; az elfogadás képessége; felismerni és méltányolni a kliensek tapasztalatait; hitelesség; nem-büntető attitűd; tudás és ismeret a börtön, a kisebbségi és a szubkultúrák világában; előítélet és előfeltevés nélküli munka; a munkatársak önismerete, saját személyiségük állandó és tudatos fejlesztése.

Szervezetünk tevékenységeinek csoportjai:

1. Tevékenységek büntetés-végrehajtási intézetekben

Szociális munka/segítő kapcsolat ügyeleti rendszerben

Meghatározott napokon és időpontokban proaktív szociális munkás/segítő van jelen a büntetés-végrehajtási intézetben. A fogvatartott ily módon, valamint a képzések, levél, telefon útján stb. kerülhet kapcsolatba szervezeteinkkel. Esetleg nevelők, büntetés-végrehajtásban dolgozó szakemberek javaslatára is foglalkozunk fogvatartottal. A képzéseket, csoportmunkát stb. egyéni, mentálhigiénés gondozással, esetkezeléssel támogatjuk, egészítjük ki. Ennek során a fogvatartott civil pártfogójával (segítő kapcsolat) heti rendszerességgel beszélget, osztja meg problémáit, készülnek közösen a szabadulásra, az utána következő időszakra, dolgoznak ki a fejlődésre/változásra, továbblépésre vonatkozó stratégiát. Legfontosabb cél a szabadulásra való felkészülés, a személyes erőforrások feltérképezése, lehetőség szerint a családi/hozzá tartozói kapcsolatok rendezése és folyamatosságának biztosítása, valamint konkrét, jövőbeli tervek megfogalmazása a lehetőségek számbavételével. Ezen túl a szociális munkás/segítő legfontosabb feladata a szabadulás körüli ügyintézés és általában az életkezdéshez szükséges információk eljuttatása, folyamatos áramoltatása, a civil kapcsolattartás támogatása, minőségi javítása.

A civil támogató/segítő kapcsolat feladatai részletezve:

- személyes problémák pszichoszociális kezelése, gondozása; mentálhigiénés ellátás; lelki gondozás;
- a fogvatartott fejlődésének, változásának tudatos támogatása;
- biztos támasz a krízisekben;
- információ-áramoltatás a külvilágból, melynek célja a szabadulásra való felkészítés;
- a személyiségfejlődés és a tanulmányi munka folyamatos, közös értékelése;
- érdekképviselés a szervezet(ek)et működtető stáb(ok) felé;
- segítség a problémák megfogalmazásában, feltárásában és feldolgozásában;
- saját képességek és tudás felismerése és alkalmazása;
- visszajelzés az aktuális állapotra;
- megerősítés a döntésekben, pozitív megerősítések;
- kapcsolattartás, együttműködés a szülőkkel, családtagokkal, nevelővel, hivatásos pártfogóval, ügyvéddel stb.;
- hozzátartozók gondozása;
- a fogvatartottal kapcsolatos adminisztratív teendők ellátása;
- szociális ügyintézés;
- szálláslehetőségek, munkahelyek felkutatása;
- beszélgetések jövőbeli - reális - tervekről;
- a többségi társadalom normarendszerével megegyező önálló életvitel kialakításának támogatása.

Összegezte: a civil támogató rendszer – az egyéni gondozás, a beszélgetések a kliensekkel való folyamatos, személyes törődés módjai, amelyek lehetőséget adnak a visszaesés lélektani-tudati-etikai önkontrolljának kialakulásához, így az újabb bűncselekmények elkövetése megakadályozására.

Szabadulásra felkészítés (csoport működtetése, civil pártfogó rendszer, képzések)

Tapasztalataink, valamint a fogvatartottakkal folytatott beszélgetések azt bizonyítják, hogy többségükben igen felkészületlenek a szabadulásra – annak örömteli, ámde nagy nehézségeket is magában hordozó időszakára. Ezért a szabadulás krízisének csökkentése, információ-áramoltatás és -feldolgozás a börtönön kívüli világról és a különböző társadalmi

változásokról, a mintanyújtás - civilek és ex-kriminálisok jelenlétével-, az elfogadó csoport segítségnyújtása - az utógondozás és a visszaesés megelőzés alappillérei. Ennek egyik lehetősége a civilek által működtetett szabadulásra felkészítő projekt.

A projekt elemei: tájékoztatás (a szabadulás körüli ügyintézés, állás- és munkavállalás, lakhelykeresés stb. lehetőségeinek és procedúrájának megismertetése, a lebonyolítás útjainak elsajátítása stb.), valamint szabadulásra felkészítő csoport működtetése (büntetés-végrehajtási intézetben önkéntes jelentkezés alapján működő, speciális probléma-feldolgozásra szerveződő segítő csoport).

Szervezetünk 3 ill. 5 hónapos, heti rendszerességgel történő tréningeket bonyolít le több büntetés-végrehajtási intézetben, melyekben a csoportmódszer és az egyéni gondozás ötvöződik. A **Fókuszban a szabadság** tréning 5 nagy témát dolgoz fel:

1. Fókuszban az egyén (7 blokk): önismeret, önértékelés; változáskezelés; erőforrás-gazdálkodás, erőforrástérkép; tervezés, célok, korlátok; agresszió, együttműködés, konfliktuskezelés; felelősségvállalás, siker- és kudarckezelés.

2. Fókuszban a környezet (3 blokk): emberi kapcsolatok, család, barátságok, gyerekek; kapcsolati háló, környezet; kapcsolatépítés, kommunikáció.

3. Fókuszban a megélhetés (4 blokk): munka-erőpiaci ismeretek és készségek, megélhetés, munka, segélyek, függőség és egyéb lehetőségek.

4. Fókuszban a társadalom (3 blokk): szegénység, társadalmi egyenlőtlenségek; bűnözés, társadalmi normák, előítéletek; demokrácia és piacgazdaság, kisebbségek.

5. Fókuszban az első lépések (3 blokk): praktikus információk ügyintézésről, segélyekről stb., mi változott? Árak, EU stb.; szabadulási krízis; első napok/első hetek megtervezése. (A tematika alapjait Tóth Herta dolgozta ki.)

A szabadulásra felkészítés fontos eleme a konfliktuskezelés, és így minden, e témában és céllal induló csoport is ide tartozik.

A szabadulásra felkészítés folyamatos munka, megjelenik a képzésekben, valamint az egyéni gondozásban is. Az, hogy kinek mi a segítség a szabadulásában, igen eltérő lehet (szélsőséges esetekben a szálláskereséstől a felsőoktatási tanulmányokra való felkészítésig).

Kompetencia-programok

Lényege olyan programok kidolgozása és működtetése, mely a kulcskompetenciák fejlesztését teszi lehetővé, azaz a társadalmi és természeti környezetben való egyéni, hétköznapi tájékozódást, az ismeretek alkalmazását, más ismeretekkel való összekapcsolását segítő képességek erősítéséhez járul hozzá. Lényege a kooperatív, kommunikatív, a konfliktusok kezelésére képes magatartás fejlesztése, a konfliktus- és problémamegoldó repertoár bővítése. Fontos tényező a folyamatos differenciálás, hátránykompenzáció és felzárkóztatás, kompetencia-fejlesztés. A modul kidolgozása és fejlesztése során a mindennapos élethelyzetekben való eligazodáshoz, személyiségünk és kapcsolataink megértéséhez és tudatos formálásához kapnak a célcsoport tagjai támpontokat, valamint etikai kérdések vetődnek fel és kísérlet történik megválaszolásukra. A modul felhasználható önálló elemként, önálló „tantárgyként”, illetve beépülhet más képzések ismeretanyagába. Ezen túl ötletbörzét is kínál egyes kompetenciák fejlesztésének tekintetében.

A modul a következő három fejlesztési területet célozza integráltan:

1. a gondolkodás fejlesztése – problémamegoldó gondolkodás, induktív és deduktív gondolkodás, analógiás és kritikai gondolkodás stb.

2. megismerési képességek fejlesztése (információszerző és –feldolgozó képesség, az ismeretek új helyzetekben való alkalmazásának képessége, kommunikációs képesség, szövegalkotási képesség, az önálló ismeretszerzéshez szükséges képesség, a mindennapi gyakorlati élethelyzetekben történő eligazodás stb.)

3. személyes értékek tudatosítása, a tanulást segítő érzelmi és motivációs tényezők megerősítése (személyes képességekbe vetett hit, mindenki ért valamihez hite, az ismeretszerzés iránti belső motiváció, értékváltás stimulálása, együttműködési, döntési és életvezetési képesség stb.).

Kortárs/szociális segítők képzése büntetés-végrehajtási intézetekben fiatalok részére

A képzés lényege az, hogy a börtönvilágon belül is jelen van a kortárs segítő, kinek legfontosabb szerepe az, hogy értő társ; előnye, hogy „mindig kéznél van”, nem kell intézményes megoldásokat keresni (határokat átlépni, gyors, nem válik megbélyegzetté a segítségért forduló), valamint az, hogy a kortársak/sorstársak könnyebben nyílnak meg egymásnak („egy cipőben járnak”), könnyebben értik meg egymás problémáit.

A tevékenység lényege, célja:

- szociális kompetencia fejlesztése;
- pozitív érzelmek felkeltése a tanulás folyamatában;
- a fiatalok empátiájának növelése, fejlesztése;
- alapvető társadalmi ismeretek megszerzése; a segítő/szociális munkával kapcsolatos ismeret, tudás és gyakorlat alapjainak elsajátítása;
- a segítő/szociális munkával kapcsolatos ismeret, tudás és gyakorlat tematikájának, módszertanának, tananyagának kidolgozása; folyamatos szupervízió biztosítása;
- egy újfajta gondolkodásmód és attitűd „bevitele” a büntetés-végrehajtás zárt világába.

A projekt alapelemei:

- elméleti ismeretek a kortárs/szociális munkával kapcsolatban;
- tréning, csoportmunka, gyakorlat.

A kortárssegítő képzés pályaorientáció is lehet, reális továbbtanulási lehetőségeket rejt magában.

Váltó Program

A foglalkoztathatóság növekedésének egyik alappillére a középiskolai tanulmányok biztosítása, az érettségi bizonyítvány megszerzésének valós lehetősége. Ez nemcsak a munkaerő-piaci reintegráció nélkülözhetetlen alapfeltétele, hanem a valódi, piacképes szakmák elsajátításának is egyik kulcsfontosságú tényezője. A szakképzések mellett a gimnáziumi oktatás az élethosszig tartó tanulás – long-life learning -, valamint az átképzések alapját is jelenti. A Váltó Program lényege, hogy az oktatás és a reszocializáció, a tanulás és a segítség szoros egységet alkot.

A Váltó Program az évek óta működtetett, kipróbált és bevált egyéni haladási ütemek és tanulmányok biztosítása, az érettségi vizsgákra történő felkészítő munka mellett koordinációs/tájékoztató tevékenységet is felvállal oktatási ügyekben fogvatartott, szabadult és/vagy pártfogó felügyelet alatt álló fiatalok esetében. A Váltó-sáv Alapítvány munkatársai az egyéni képességeket és haladási ütemet, klienseik speciális helyzetét (fogvatartott, előzetes fogvatartásban lévő, szabadságvesztéses büntetését töltő stb.) maximálisan figyelembe véve, személyközpontú módszerrel készítik fel a célcsoport tagjait az érettségi vizsgára, melyet a Belvárosi Tanoda Alapítványi Gimnáziumi és Szakközépiskola keretén belül tesznek le. A munkatársak folyamatosan fejlesztik a büntetés-végrehajtási intézetekben lévő fiatalok középiskolai tanításának/tanulásának módszerét és az ahhoz szükséges speciális tananyagot is.

A tanulási folyamat ütemezése, ideje, tantárgyai és tananyaga – az egyéni élethelyzet, tanulási ütemezés, képességek, fejlesztendő területek, tantárgyak stb. miatt – változó. Fogvatartás alatt intézettől, diáktól, büntetési tételtől stb. függően átlag heti 1-3

alkalommal, alkalmanként 1-4 órában foglalkozunk a célcsoport tagjaival. Miután fogvatartás alatt is fontosnak tarjuk a munkába állást, ezért az intézetekben délután kezdjük a tanítást (intézettől függően kb. 14.00 – 18.30-ig), hiszen délelőtt – jó esetben – dolgoznak „diákjaink”.

Szabadult és/vagy pártfogó felügyelet alatt álló fiatalok esetében is döntő fontosságúnak tartjuk a munkavállalást (munkaszocializáció, reintegráció és jövedelemszerzés miatt), ezért igyekszünk a lehető legmesszebbmenőkig figyelembe venni időbeosztásukat, lakhelyüket, egyéb életfeladataikat stb. Amennyiben lehetőség van rá, a konzultációkat délelőttre tesszük (a segítők/tanárok délután intézetekbe mennek), de ha ez nem megoldható, délután, sőt gyakran este, esetleg hétvégén is biztosítunk számukra közös tanulási lehetőséget (heti 2-3 alkalom, alkalmanként 2-4 óra).

A Programba az ún. tájékoztató beszélgetések alapján kerülhetnek be a jelentkezők. A tájékoztató beszélgetések azért is fontosak, mert a kb. 1 órás időtartamban a segítő és a jelentkező közös problémafeltárást folytat az életútra és a tanulmányokra vonatkozóan, így a beszélgetés végére megfogalmazódnak az igények, és a segítő tájékoztat a lehetőségekről is a tanulást illetően.

Összegezve: a tanulás és a konzultációk rendszeresen jelen vannak a fiatalok életében, mindennapjaik egyéb strukturális vázához alkalmazkodva.

Tevékenységek szabadulás után

Váltó-sáv Információs Bázis-projekt

Az Információs Bázis lényege, hogy ex-kriminálisok (foglalkoztatott és önkéntes) működtetésével olyan információs központ, adatbázis jön létre, mely minden, a szabadulás helyzetét segítő tudnivalót igen széleskörűen gyűjt, tárol, frissít. A Bázis egyrészt a még fogvatartottakhoz juttatja el a szükséges információkat a szabadulást segítő, másrészt szabadulás után is lehet ezt „használni”. A Váltó-sáv Alapítvány által foglalkoztatott ex-kriminális munkatársak személyes kapcsolatokat építenek ki az adekvát segítő szervezetek munkatársaival (rehabilitációs intézetek, különböző egészségügyi intézmények és szűrőközpontok, hajléktalan szállók, munkaügyi központok, képzési és átképzési irodák, szociális ellátó intézmények, drogambulanciák és alkoholelvonók stb.). A Bázisra betérő fiatallal egy ex-kriminális segítő beszélget – készít állapotfelvételt, fogalmazzák meg közösen a problémát, és keresnek megoldási lehetőséget. A személyes kapcsolatok a hatékonyabb probléma-megoldást segítik a frissen szabadult életében.

2005-ben a Bázis ifjúsági munkásai állították össze a Praktikus ismeretek szabaduláskor című kiadványunkat, mely érthetően és strukturáltan veszi számba a szabadulás ügyintézéseinek lépéseit. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága érdemesnek tartotta kiadványunkat minden büntetés-végrehajtási intézetbe eljuttatni.

Hozzá tartozó Csoport

A gondozói munkában fontos a fogvatartott vagy szabadultak hozzátartozói számára segítséget jelentő Hozzá tartozó Csoport működtetése is, ami a hozzátartozók számára szerveződik speciális problémáik, megoldási stratégiáik megvitatására, segítésére. Azon túl, hogy a hozzátartozók „kibeszélhetik” magukat, tudatos készülést is jelent számukra a családtagjuk/emberi kapcsolataik szabadulására, annak a speciális lelkiállapotnak a megértésére/feldolgozására, amely ekkor tapasztalható a frissen szabadultnál. Emellett

fontos a segítség/támogatások lehetőségeinek megvitatása, valamint annak a kérdése, hogy mindennek a család/emberi kapcsolatok tekintetében hol a határa?

Egyes esetekben családi konzultációkra is sor kerülhet, melyen a szabadult fiatal, hozzátartozója, valamint segítőtje van jelen. A családi konzultációt bármely fél kezdeményezheti.

Bűnmegelőzés ex-kriminálisok bevonásával

A Váltó-sáv Alapítvány kliensei – kiegészítve a konzorciumi partnerszervezetek klienseivel - saját személyiségük stabilizálása és erősítése mellett és érdekében is vállalják bűnmegelőző, felvilágosító beszélgetések lebonyolítását. Feladatuknak tekintik, hogy eddigi életútjukból szerzett speciális tudásukat, tapasztalataikat felhasználják kortársaik/embertársaik támogatására, védelmére, valamint a segítő szakemberek, szociális munkások, pedagógusok stb. tájékoztatására. Saját személyes jelenlétük hitelességük forrása. Emellett a többségi társadalom tagjai kapcsolatba kerül(het)nek büntetett előéletűekkel – így más helyzetben és aspektusban tapasztalják meg életútjukat és motivációjukat, amely a negatív „bűnözőkép” módosulásához vezethet.

A bűnmegelőzés speciális terepét jelentik az internetes honlapjaink, melyeknek tartalomfejlesztése és –frissítése folyamatos (www.crimeprev.hu, www.valtosav.hu).

“Job coaching” – szabadultak foglalkoztatása és munkaerő-piaci reintegrációjának segítése

Tapasztalat, hogy a szabadságvesztéses büntetés a munkaszocializáció kialakításában/kialakulásában kevésbé járul hozzá. A megfelelő munkahely kiválasztása (orientáció), az álláskereső tréningek (képzés) mellett fontos szerep jut az ún. job coaching tevékenységnek. A szabadultnak van egy coach-a (“edzője”), aki időről időre átbeszéli a klienssel állása munkafolyamatait, elemzést és értékelést hajtanak végre közösen. A segítő kapcsolatot tart fenn/kezdeményez a munkahellyel is. A Váltó-sáv Alapítvány is alkalmaz szabadult fiatalokat, ahol az egyes munkafolyamatok intenzív átbeszélése és elemzése után kerülhet sor az önálló munkavégzésre, sőt az ex-kriminális munkatárs bizonyos idő elteltével maga is lehet “job coach”.

Szociális munkás a büntetés-végrehajtásban – nehézségek, dilemmák

Kutatások azt bizonyítják, hogy a totálisan zárt világnak a személyiségre gyakorolt hatása ugyan nem irreverzibilis (még hosszúítéleteseknél sem!), ugyanakkor kétségtelen, hogy a szabadságvesztés, a bezártság és a börtönvilág speciális érték- és normarendszerének szocializációja a személyiséget több fronton károsíthatja. A legégetőbb hiány az érzelmi kielégületlenség – a kívülről érkező, társas, emberi kapcsolatok hiánya -, mely egyrészt a lelki egyensúly fenntartásában, másrészt a visszailleszkedés szempontjából döntő jelentőségű. A depriváció és a frusztráció egyenes következményei az introvertálódás, a hosztilitás, az agresszió, valamint a viselkedés felülkontrollálása. Emellett a fogvatartottakra jellemző az institucionalizálódás – a napi rutinba való belesüllyedés, „vegetálás” -, a dependencia, az infantilizálódás és döntésképtelenség, valamint az önértékelődés csökkenése.

A börtönben dolgozó szociális munkásnak pontosan tisztában kell lennie a börtön világával, klímájával, személyiségre és a szociális kapcsolatokra gyakorolt hatásával, a szubkultúra sajátosságaival. Más területen dolgozó szociális munkásoktól alapvető az az eltérés, miszerint ebben a munkában a szociális munkás többnyire egyedül dolgozik, a kliensek lét- és életterében (azaz nem hozzá jönnek). A civil világból, kívülről érkezőket egyrészt igen

érdeklődve, pozitív hozzáállással fogadják a fogvatartottak, másrészt a tényleges bizalom megszerzése rendkívül nehéz feladat. Az introvertáltság és a hosztilitás miatt a fogvatartott fiatalok rendkívül óvatosak, gyakran „más arcukat” mutatják, „kóstolgatják” (=újonnan börtönbe kerülőkkel történő ismerkedés kisebb-nagyobb provokálásokkal, ugratásokkal), „káderezik” (=direkt és indirekt kérdésekkel feltérképezik eddigi életútját) a segítőt, próbálgatják a határokat és a lehetőségeket. Igen nehéz közel kerülni akár a szubkultúrához, akár az egyes fogvatartottakhoz. Ehhez elsősorban „bizonyítani” kell: hitelességgel, következetességgel, az adott szó betartásával, és – kedvességgel, megértéssel, szeretettel. Ugyanakkor fontos tudni, hogy deviáns és kriminális életvezetésű fiatalok életútjának alapja a manipuláció (tudatos és tudattalan, direkt és indirekt), az emberek „megvezetése” (=félrevezetése, becsapása). Így a naivitást, a gyengeséget, a bizonytalanságot vagy elbizonytalanodást, a szorongást vagy félelmet, a védtelenséget azonnal kihasználják és használják. Ebben a világban – többek között az igen kevés inger miatt - minden egyes szónak, mondatnak, hangsúlynak és elhallgatásnak, gesztusnak és pillantásnak sokkal nagyobb a jelentősége, mint a kinti, civil világban. Ezért a börtönben dolgozó szociális munkásnak nagy tudatossággal kell működnie, fokozott önkontrollal. Önmagunk, személyiségünk karbantartása, az állandó ventillálás és gondolkodás nélkülözhetetlen. További nehézség tevékenységünk alacsony támogatottsága. Egy olyan rendszerben, ahol az őrzés, a fogvatartás biztonsága az elsődleges, és ahol a büntetés-végrehajtás személyzetének attitűdje a fogvatartottak és változtatási lehetőségeikkel, tendenciáikkal szemben jelentősen különbözik a miénktől, már akkor boldogok lehetünk, ha a felügyelet megtűr bennünket, és nem akadályozza szándékosan munkánkat. A joghátrányban lévő fogvatartottakhoz hasonlóan a szociális munkásnak is rendkívül sok frusztrációs körülményt kell elviselnie, személyét nemcsak a fogvatartottakkal, hanem a felügyelő személyzettel is fontos elfogadtatnia. Mindezt kedvességgel, jókedvvel és humorral, következetességgel, a számunkra evidenciáknak tűnő gondolatok, mondatok határtalan türelemmel történő ismétlésével érhetjük el.

A visszaesések elviselése és feldolgozása sem könnyű feladat. Erről is folyamatosan és együtt gondolkodnak a munkatársak.

Kérdések, hozzászólások

Kérdező: Foglalkoztok-e olyan fiatalokkal, akiket külföldön tartanak fogva? Hollandiában van olyan szervezet, amely a más országok börtöneiben lévő holland állampolgárokkal tart kapcsolatot.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Erre még nem volt példa, de természetesen nem kizárt - a szociális munka levelezés útján is megvalósítható. Fogvatartottak számára a levelezés nagyon fontos kapcsolattartó eszköz, ilyen típusú segítségnyújtást el tudunk képzelni.

Katona Csilla-Roszik Gábor (Magyar Testvéri Börtöntársaság):

A Magyar Testvéri Börtöntársaság társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációs tapasztalatai

A Magyar Testvéri Börtöntársaság a Prison Fellowship International szervezetének magyarországi tagszervezete 1992 óta. Önkénteseink az ország különböző börtöneibe járnak be, és tartanak keresztény missziós foglalkozásokat. A foglalkozásra járó fogvatartottak, elítéltek életében felmerülő problémák megoldásában az önkéntesek saját, illetve gyülekezetük erőforrásait felhasználva próbálnak segíteni.

A nemzetközi szervezet képzési programjaiból vettünk át, illetve saját tapasztalataink alapján hoztunk létre néhány programot, amit eredményesen alkalmazunk annak érdekében, hogy a börtönből szabaduló elítélteket képessé tegyük a szabadulás utáni társadalmi beilleszkedésre.

A programok egy része az otthon-maradottakra, közülük is elsősorban a gyerekekre fókuszál, akik a legfőbb kárvallottjai a büntetésnek, és akikre a legkevésbé van tekintettel a büntetés-végrehajtás. Az elítélt szabadulás utáni beilleszkedésében azonban rendkívül jelentős szerepe van a családnak, a gyerekeknek. Az előző délután egyik workshop-jában is hallhattuk az egyik szabadult elítélttől, hogy a lánya volt az, aki miatt meg akart változni, és aki erőt adott ahhoz, hogy tegyen azért, hogy valóban értelmes életet tudjon élni szabadulása után, és ne kerüljön vissza ismét a börtönbe.

Az egyik legjelentősebb programunk az **Angyalfa program**, melyet a karácsonyi időszakban valósítunk meg. A börtönben lévő szülő nevében küldünk ajándékot a gyerekeknek. A programot többféle módon sikerült már kiviteleznünk. Több ezer gyereknek küldtünk ajándékot az elmúlt tíz évben. A közvetlenül postai úton eljuttatott csomagok helyett azt találtuk ki, hogy ezt az alkalmat felhasználjuk arra, hogy a gyerekek közelében élő segítő hívatást gyakorló pap, lelkész testvéreket keressük fel azzal a kéréssel, hogy személyesen juttassák el a gyerekekhez az ajándékot, esetleg egészítsék ki a küldeményt egy kis süteménnyel. A látogatás alkalmat ad a beszélgetésre, és a gyerekek életének további segítésére is.

A másik lehetőség, hogy a csomagokat a börtönlelkészek segítségével az elítéltekhez juttatjuk el, akik a beszélőn személyesen adhatják át az ajándékokat, így erősítve a gyerekekkel kapcsolatukat.

Minden évben ugyanezzel a céllal **nyári tábort szervezünk a börtönben lévő szülők gyermekei számára**. Többször találkoztunk olyan gyerekekkel, akiknek egyáltalán nem volt már kapcsolata a börtönben lévő szülővel, és a táborban tudta meg, hogy a régen nem látott édesapja, akiről esetleg nem is kellemesek az emlékei, adta meg a címét és tett azért, hogy erre a nyaralásra ő eljöhessen. A táborból levelet írtunk a börtönben lévő szülőnek.

Zákeus program - Helyreállító igazságszolgáltatás. Az elkövetett bűncselekmény feldolgozása, a felelősségvállalás elősegítése, majd az áldozat és elkövető kapcsolatának lehetséges helyreállítása, illetve az erre irányuló szándék kifejezése a célja a programnak. Társadalmi helyreállítás - a tréninget záró ünnepi alkalmon a meghívott társadalmi tanúk felé, szintén része ennek a helyreállításnak. A programba bevonjuk az áldozatokat is, akik elmondják, mit éltek át akkor, amikor elszenvedték a bűncselekményt. A programba

bevonat áldozat nem feltétlenül az elkövető közvetlen áldozata, lehetséges egy másik hasonló bűncselekmény áldozata részvételével megvalósítani a programot.

Működik a házasság a börtönben. A fogvatartott és élettársa számára a kapcsolatukat erősítő, párban lefolytatható, egésznapos program, amit segítő házaspárok vezetnek.

A családnak rendkívüli szerepe van a társadalmi visszailleszkedésben. A családba szabadulók 60%-a nem követ el újabb bűncselekményt. Ezért rendkívül fontos lenne a családi kapcsolatok fenntartása, erősítése, fejlesztése a fogvatartás ideje alatt. Fontos lenne a büntetés-végrehajtás lehetőségeinek, felelősségének felismerése is, hogy a társadalmi beilleszkedést segítő programok megvalósíthatókká váljanak az intézetekben.

Az egyéni gondozási munkában szerzett tapasztalatokról a Kaposvári Regionális Szervezet életéből merítünk.

A kapcsolatfelvétel a börtönben történik. Előzetes házban dolgozunk. Meggyőződésünk, hogy az utógondozást a bűncselekmény elkövetésétől kell elkezdni a szabadulás utáni társadalmi reintegráció sikere érdekében. Ekkor még sok esetben megvannak a családi kapcsolatok. Ezért szervezetünk önkéntesei a börtönökben tartanak kulturális és keresztény foglalkozásokat, és az arra rendszeresen járó fogvatartottakkal, elítéltekkel tartanak kapcsolatot, illetve szükség és lehetőség szerint felveszik a kapcsolatot a családdal.

A hosszú évek alatt születtek emlékezetes és bravúros segítői történetek. Komoly család-gondozással és sok segítő bevonásával tudtunk eredményeket elérni.

Előfordult, hogy külföldi állampolgár szabadulásában segített egyik segítőnk, a családdal kapcsolatfelvétel és különböző hatóságokkal történő egyeztetés után, komoly bonyodalmakat átélve. AIDS-es beteg - szintén külföldi- fogvatartott kapcsolattartását segítettük a családjával.

Több alkalommal fordult elő, hogy a szabad életbe kikerült, lakóhellyel nem rendelkező gondozottunkat segítőink saját otthonukba fogadták be, és támogatták a társadalmi beilleszkedésüket, segítették elhelyezkedésüket.

Tapasztalataink szerint az egyetlen lehetőség szabadulás után az alkalmi munka, illetve a munkaügyi központ támogatásával és a pályázati programokon keresztül alkalmazás. Fontos ezekhez előre tudni, hogy mikorra várható az elítélt szabadulása.

Jelenleg is alkalmazunk a Kaposvári Regionális Szervezet Forrás Alapítványánál egy szabadult női elítéltet, aki a programjaink kivitelezésében dolgozik.

Igazán sikeresnek azokat az eseteket tartjuk, ahol az egész családot sikerült a gondozásba bevonni.

Hosszú itéletet töltő fiatal férfi családját gondoztuk, akiket egyik segítőnk otthonába fogadott. Éveken keresztül családtagként éltek otthonában, majd a segítő a fiú szabadulását is úgy várta, mintha a saját fiát várta volna haza. Ezalatt a fiatalasszony élete első munkahelyét másik segítőnk teremtette meg saját vállalkozásában. A börtönben a gondozást az elítélttel megint másik segítőink valósították meg. A teljes önálló élet kialakításig tartott ez a segítő team munka, és persze a kapcsolat a mai napig megvan. Az eddigi életükkel össze nem hasonlítható, rendezett életet élnek.

Ugyanígy egész családot gondoztunk egy másik többszörös visszaeső, idült alkoholista esetén is, akinek a felesége, a gyermeke, annak azóta alapított családjá teljes körében folyik segítő tevékenység, a család több tagjának munkába segítésével.

Félelmetes visszaesések vannak ezekben a történetekben. Verések, a segítők lakásának kipakolása, újabb börtönbüntetés ezért, majd helyreállítás, és lassan lépésről lépésre kivitelezett felállítás.

Jelenleg a kaposvári NOSZA Alapítvánnyal együttműködésben, pályázati támogatásból foglalkoztatjuk egyik szabadult elítéltünket a közösségi ház karbantartási munkáinak ellátására. A feleség családotknál segít be a háztartási munkákba, a fiatalasszony férje számára alkalmi munkákat szervez egy a munkarehabilitációt megvalósító segítőnk, akit szintén a NOSZA Alapítvány együttműködésében tudunk erre a munkára alkalmazni. A gondozott család mai csodálatosan rendezett állapota az ő esetükben sem hasonlítható az eddigi életük minőségéhez.

A történetek háttérében egy keresztény közösség áll, mely befogadja, és nem kutasítja a bűnelkövetésben érintett családokat.

Braziliában van egy APAC rendszer szerint működő börtön, melynek egész gondolkodásában és filozófiájában a család áll a középpontban. Az átlag büntetés 12-13 év, és a visszaesők száma 4-5% körül mozog. Az APAC-ot létrehozó és működtető közösség vallja, hogy a szeretet nem luxus a börtönben sem.

(Ennek a börtönnek a működéséről és történetéről Roszik Gábor a Börtönügyi Szemle 1997. évi számában terjedelmesebb tanulmányban számolt be. A tanulmány címe: A szeretet nem luxus...)

Meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy minden megyében letöltő házak legyenek, annak érdekében, hogy a családi kapcsolatok megmaradhassanak a büntetés letöltése idején is. A program megvalósítását ma el kell kezdeni. A szükséges kormányzati támogatást kérjük ehhez a programhoz.

Kérdések, hozzászólások

Kérdező: Kíváncsi lennék a tapasztalataitokra, mivel tudjátok változásra buzdítani a klienseiteket?

Katona Csilla, Magyar Testvéri Börtöntársaság: Szerintem a segítő hiteles személyisége és a közösség segítő ereje az, ami motiválhat. Általában ez nem rögtön hat, de egyszer beérik.

Szántó Eszter (AVP Hungary Közhasznú Egyesület):

Koncentrikus körök. AVP Hungary Közhasznú Egyesület rehabilitációs börtönprogramja és hálózatos építése

A programot az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány finanszírozza

I. A program célja

Programunk közvetlen célja társadalmunk egyik leghátrányosabb rétegének - a fogvatartottak és szabadultak - sokoldalú támogatása. Cél annak előkészítése, hogy a büntetés-végrehajtási intézeten kívül az elsődleges munkaerő-piacon lehetőséget teremtsünk számukra, támogassuk őket az elhelyezkedésben és a tartós munkavégzésben személyiségük fejlesztésével, munkaerő-piaci esélyeik javításával. Szociális problémáik enyhítésével hozzájárulunk a társadalomba való visszaillesztésükhöz. A fogvatartottak számára új perspektívákat szeretnénk nyitni, szeretnénk elérni, hogy az eddigi igen alacsony társadalomba való visszailleszkedési index javuljon.

A program helyszíne: Hajdú-Bihar megyei Büntetés-végrehajtási Intézet

II. A program elemei

Kapcsolat felvétel

Az intézmények részéről a közreműködő munkatársakkal vesszük fel még az előkészítés során a kapcsolatot. A szolgáltatási szakaszban pedig az intézmények munkatársain keresztül vesszük fel az első kapcsolatot a célcsoporttal. Az első személyes kapcsolatfelvétel a tájékoztatón történik.

Tájékoztató

Az előzetes tájékoztatót a leendő résztvevő a büntetés-végrehajtási intézet munkatársain keresztül kapja meg a kapcsolatfelvétel során. Ezt követi egy tájékoztató a résztvevőknek, melyen részt vesz a Vezetőtréner és a Szociális alprogram munkatársa. Itt részletes információkkal szolgálunk a programról, az igénybe vehető szolgáltatások köréről.

Pszichológiai teszt felvétele

Két teszt felvételére kerül sor: agresszióskála kérdőív, munkaérték kérdőív.

Szerződés-kötés

Kölcsönösen rögzítjük a kliens és a program vállalásait

AVP-tréning

A tréningek 24-30 órással, általában 3 napos intenzív munkát (részvételt) igényelnek.

A tréning szakaszokból épül fel. Egy-egy szakasz 2,5-3 órással, mely szünetekkel tarkított játékosabb és komolyabb gyakorlatokból épül fel, figyelembe véve a csoport adottságait, "befogadó" képességét.

Négy nagy témakör köré épül fel a tréning:

- megerősítés, önbizalom javítása
- kommunikáció
- közösségépítés
- konfliktuskezelés.

Egy csoport 10-20 önkéntes résztvevőből áll, kiket egy 2-4 főből álló team (AVP tréner) vezet.

A tréningeken elfogadó légkört teremtünk, ahol lehetőség adódik az eddigi élet során elszenvedett sérelmek feldolgozására, konfliktusokra adott eddig erőszakos reakciók értelmezésére, átdolgozására.

Hagyományos tanítási módszereket nem alkalmazunk. Mindenki saját élményeken keresztül jut el a saját konfliktuskezelési "technikájához".

Az elfogadó légkör biztosítja a lehetőséget az erőszakmentes megoldások megtalálására. Az elfogadás nem jelenti azt, hogy a tréner átveszi a problémákat a csoporttól, épp ellenkezőleg, azt kívánják elérni, hogy a résztvevők önállóan vállalják problémáikat és azokat saját maguk és a *másik fél tiszteletben tartásával* igyekezzenek megoldani. A team tagok élő példát nyújtanak a csoportnak a tréningen jelentkező konfliktusok kezelési módjával.

Ciklusonként 1 alap, 1 bontott alap, 1 haladó tréninget tervezünk.

A tréning dokumentációjának összegyűjtése, értékelése

A programban résztvevő munkatársak szupervíziójának, esetmegbeszélőknek megszervezése, a program időtartamára való biztosítása.

Mentális gondozás a büntetés-végrehajtási intézetben

A tréning, és a résztvevővel kötött együttműködési megállapodás képezi alapját a mentális gondozásnak. Ennek során lehetőséget nyújtunk a fogvatartott számára a tréningen szerzett ismeretek elmélyítésére, ventillációra, esetenként krízisintervencióra, ezzel is csökkentve e speciális élethelyzet következtében kialakuló lelki sérülések mértékét. Egyéni igény szerint segítséget nyújtunk a családdal való kapcsolattartásban, elősegítve ezzel, hogy ne szakadjon meg a külvilággal a kapcsolat.

Krízisintervenció

Olyan krízishelyzet esetén, amikor a szociális munkás nem képes hatékonyan beavatkozni, képzett krízisinterventort ill pszichológust hívunk segítségül, aki néhány beszélgetés alkalmával segíti a klienst a krízishelyzetből való kilábalásban.

Szociális ügyintézés

A résztvevők helyzetükből adódóan nem képesek félbemaradt ügyeik rendezésére, amennyiben megszakadt kapcsolatuk hozzátartozóikkal. Sok esetben a hozzátartozók is segítségre szorulnak ezen a téren. Ezért különösen fontosnak tartjuk ezt a szolgáltatást.

Szabadulást követően is sok segítséget igényelnek a résztvevők ezen a területen, pl. személyes iratok pótlása, különböző szociális juttatások intézése.

Hozzátartozók gondozása

A fogvatartottak családjának nagy lelki és anyagi terheket jelent az egyik kereső kiesése, családtagjuk nélkülözése, ezért ha igénylik, számukra is segítséget

nyújtunk. Ezen kívül megkönnyíti a szabadult visszatérését a társadalomba, ha elfogadó, kiegyensúlyozott, felkészült környezet várja.

Munkába állítás

Célcsoportunk szinte a leghátrányosabb a munkaerő-piacon. Nagy részük alulképzett, a cigány etnikumhoz tartozó, ezen kívül meg kell küzdenie a szabadulása után őt érő előítéletekkel is. Ezért képességeit, lehetőségeit, igényeit felmérve az erre kiképzett szakember segítségével felkutatjuk számára a megfelelő munkahelyet, kiközvetítjük oda, átsegítve a munkavállalás legkritikusabb pontjain. A folyamat részeként megismeri azokat az alapvető lépéseket is, amik elengedhetetlenek ahhoz, hogy a későbbiekben önállóan találjon magának új munkalehetőséget, és eséllyel pályázzon annak betöltésére.

Szálláslehetőség felkutatása, lakhatási támogatás

A minőségi munkavégzés elengedhetetlen feltétele, hogy a dolgozó kipihenten érkezzon munkahelyére. Ezért azoknak, akik nem rendelkeznek a szabadulást követően szállással, a program szálláslehetőséget biztosít, 2 hónapig átvállalva annak költségeit. Természetesen ez szorosabb együttműködést igényel a résztvevő részéről is, ezért e szolgáltatás igénybe vételének feltétele az egyéni szerződéskötés, a folyamatos munkavégzés, az elő takarékoság, ami a későbbi önálló életkezdés anyagi alapját képezi, és a folyamatos kapcsolattartás a szociális munkással.

Munkában tartás, megélhetési támogatás

A megélhetés érdekében elkövetett szociális bűnözés megelőzését és a munkahely megtartásának elősegítését célozza az első jövedelem megszerzéséig tartó megélhetési támogatás. Ennek feltétele a munkába állás, illetve szoros együttműködés a segítővel.

Utógondozás

A szabadulást követően a társadalomba való visszailleszkedés megkönnyítését szolgálja az utógondozás. A folyamatos kapcsolattartás során megerősítjük a kliensben a pozitív magatartásformákat, életvezetésének kialakításában segítjük, ha erre önállóan nem képes még, illetve a krízishelyzetek kialakulásáról is időben tudomást szerzünk. A kríziseken való szakszerű átsegítéssel megakadályozható, hogy azok ismét a bűnözés, a deviáns magatartások felé sodorják a szabadultat, hogy megerősödve kerüljön ki belőlük. Kiemelt célunk az utógondozás során, hogy a munkahely hosszú távú megtartását elősegítsük. Erre a folyamatos, igény szerinti (személyesen, telefonon) kapcsolattartás során a ventilláció, illetve tanácsadás az eszközünk.

III. A program várható hatása

Modellprogramunk a fogvatartottak sok szempontból deprivált, és a segítség elmaradása esetén tovább romló, marginalizált helyzetén segít. A helyzetük, állapotuk további romlásának folyamatába a program több ponton is beavatkozik (komplexitás):

- A tréning folyamán a résztvevők lehetőséget kapnak a ventillációra, csökken ezáltal az agresszivitás egyik forrása, a bennük lévő feszültség, frusztráció.

- Felszínre kerülnek, tudatosodnak és megerősödnek a résztvevők pozitív személyiségjegyei, ezzel elindulhat az a hosszú folyamat, amely a negatív irányú azonosulás megszűnéséhez, pozitív önkép kialakulásához vezet.
- Rosszul működő kommunikációs mintáik, problémamegoldó technikáik feltérképezésével és átdolgozásával, olyan kommunikációs technikát kísérletezhetnek ki és gyakorolhatnak be, amely hozzásegíti őket a konfliktusok hatékonyabb kezeléséhez és érdekeik aszertív képviseléséhez mind a börtönben, mind onnan kikerülve.
- Az AVP tréningek különféle gyakorlatai alatt megismerhetik a társak és a trénerek életszemléletét, látókörük tágul, a családból ill. korábbi kisközösségből hozott szocializációs minták mellé újat kapnak, toleránsabbá válnak. Ez a fajta „tanulás” azért is hatékony, mert a tréning elfogadó, támogató, partneri légköréből fakadóan pozitív érzelmi motívumok és a saját megtapasztalás élménye kíséri.
- Erősödik a realitással való kapcsolatuk.

Az AVP tréningek hozzájárulnak a résztvevők önkontrolljának, felelősségérzetének, kiegyensúlyozottságának növekedéséhez, ezáltal javul szabálykövető magatartásuk, destruktivitásuk csökken, kezelhetőbbekké válnak. Hosszú távon elősegíthetik a fogvatartottak antiszociális mintáinak átíródását, nő személyiségük autonómiája, identitásuk új, adaptív elemekkel gazdagodik, ami esélyt ad számukra a társadalmi beilleszkedésre.

A vázolt folyamat modellprogramunk meghonosításakor szociális munkával, illetve a konkrét munkaerő-piaci reintegrációt segítő elemekkel egészül ki, ezáltal még hatékonyabbá válik.

A tréningek során az egyének problémamegoldó és -kezelő képességeinek erősítése a benti mentális gondozás és szociális munka keretében tovább folytatódik.

- Klienseinkkel egyénenként és nem típusonként foglalkozunk, így megerősödik bennük személyiségük autonómiája.
- Lehetőségük van mind a pozitív mind a negatív érzéseik kifejezésére, csökkentve ezzel a felhalmozódott feszültséget.
- Tudatosul bennük, hogy saját maguk választanak és hoznak döntéseket a saját életükre vonatkozóan.
- Segítséget kapnak abban, hogy felkutassák, meghatározzák és növeljék erősségeiket.
- Klienseinket előkészítjük a szabadulás utáni nehézségekkel való megküzdésre, tervet készítünk a szabadulás utáni teendőkről.
- A kliens kinti kapcsolatrendszere kevésbé épül le.

A kinti szociális munka során:

- A szabadultak munkába állnak, ezáltal nem a szociális rendszert terheli megélhetésük.
- A munkába állásnak köszönhetően csökken az ismételt bűnelkövetés veszélye.
- Megteremtődnek a munkavállaláshoz szükséges minimális feltételek (szállás, első fizetésig megélhetés biztosítása).
- A szabadultakat forrásokkal, szolgáltatásokkal és lehetőségekkel ellátó rendszerek közötti összeköttetés kiépül és megerősödik, megtörténik a partnerszervezetek, intézmények felkutatása helyi szinten.

- A természetes támaszrendszer felkutatásával, megerősítésével bevonjuk az egyén családját is a munkába, ezáltal és az utógondozással hatékonyabbá válik a társadalomba visszaillesztés, csökken a bűnismétlés veszélye.

Egy halmozott hátrányokkal küzdő társadalmi csoport lehetőséget kap arra, hogy kitörjön megkövesedett helyzetéből, marginalizációja csökken. Továbbá csökken a társadalom egészét fenyegető erőszak. Új, reszocializációs elemekkel gazdagodva az intézményi együttműködés kiterjedése révén átalakulhat, hatékonyabbá válhat a magyar büntetés-végrehajtási rendszer egésze.

A program megvalósításával ráirányítjuk a társadalom figyelmét arra az igényre, hogy ez a szélsőségesen kirekesztett és reménytelennek ítélt csoport is kapjon *jogot* és *lehetőséget* a változásra, a társadalomba való visszailleszkedésre.

A rehabilitációs börtön-program telepítése

I. A telepítés célja

Tágabb célkitűzésünk, hogy az ország egészét lefedő hálózatos börtön-rehabilitációs rendszert hozzunk létre. Ennek előnye, hogy minden fogvatartotthoz elér a szolgáltatásunk, egységes szemlélettel és módszerekkel dolgozó szakemberek segítik a reszocializációjukat, munkaerő-piaci reintegrációjukat. A program hálózatos működtetése esetén elszállítás, távoli helységbe való szabadulás esetén sem szakad meg a programmal a kapcsolat, hiszen a hálózat legközelebbi szakembere folytatathatja az elszállított fogvatartott vagy a szabadult gondozását.

Jelen program célja, hogy az OFA által támogatott néhány szervezetet segítsük a program módszereinek, szemléletének elsajátításában, az érintett büntetés-végrehajtási intézetekben elősegítsük a hatékony börtönrehabilitációs munkát, hozzásegítve az újonnan bekapcsolódó szervezeteket a program sikeres megvalósításához, a fogvatartottakat, szabadultakat pedig a társadalomba való visszailleszkedéshez.

Az új szervezetek munkáját egységbe szeretnénk foglalni, ahol az AVP Egyesület által már kipróbált komplex programot az új szervezetek javaslataival, tapasztalataival szeretnénk gazdagítani.

II. A telepítés során megvalósuló tevékenységek

- AVP tréning

A résztvevők saját élmény szinten tapasztalják meg az AVP tréningeket, majd a trénerképző tréningen a tréningvezetés módszereivel is megismerkednek. Ezután mint tréner-asszisztensek /facilitátorok / részt vehetnek tréningvezetésben.

- Szakmai műhely

Témák:

- Fogvatartottokról a munkatársakban kialakult előzetes kép (pozitív, negatív előítéletek) tudatosítása, ha szükséges, átdolgozása.
- Kompetencia-határok tudatosítása.

- A büntetés-végrehajtási intézetben ajánlott és nem ajánlott viselkedési formák (agresszió, sexualitás, manipuláció kezelése).
- A munkával kapcsolatos frusztrációk, sikertelenségek kezelése.
- Őrszemélyzettel kialakítandó kapcsolat.
- A program bevált módszereinek ismertetése: tájékoztatás, tréningsszervezés, tesztfelvétel, szerződéskötés, egyéni esetkezelés a zárt intézetben, családdal való kapcsolattartás, szabadulás előkészítése, szabadulás utáni egyéni esetkezelés, munkába állítás, szállás, egyszeri megélhetési támogatás nyújtása, családdal való kapcsolat, utógondozás.

- Mentori munka

A szakmai műhelyen felmerült kérdések megoldásának bemutatása, elsajátíttatása a gyakorlatban. A mentor eleinte kétheti gyakorisággal, később havonta bekapcsolódik a szervezet munkájába, ahol szükséges, támogatást és példát nyújt.

- Szolgáltatási szakaszban a szervezetek képviselőinek rendszeres találkozója

Lehetőséget nyújtunk a műhelyen felmerült kérdések megvitatására a szervezetek saját tapasztalatainak tükrében, újabb kérdések megbeszélésére, új tapasztalatok, ötletek megosztására. Itt már az AVP Egyesület munkatársai elsősorban moderátorként vesznek részt a megbeszéléseken.

Az AVP Hungary Közhasznú Egyesület debreceni modellprogramjának telepítésébe a következő szervezetek kapcsolódtak be:

- Segítő Kéz 2003 Szociális Egyesület, Nyíregyháza
- Drogambulancia Alapítvány, Miskolc
- Szombathelyi Egyházmegyei Caritas Alapítvány Rév Szolgálata, Szombathely
- Zalai Népfőiskola Egyesület, Zalaegerszeg

Kérdések, hozzászólások

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Pontosan mit értesz klasszikus szociális munka alatt?

Dézi Annamária, AVP Hungary Közhasznú Egyesület: Amit a felsőoktatásban tanítanak. Ebből nagyon sok dolog nem alkalmazható a mi munkánkban. Például egy olyan átmeneti helyen, mint az előzetes ház lehet készíteni gondozási-nevelési tervet, de nem érdemes, hiszen bármikor bármi változhat. Ebben a helyzetben az itt és most a legfontosabb, az, hogy lehetőséget biztosítsunk ventillációra, krízisek kezelésére. Esetleg ezek után beszélhetünk a tervekről, a jövőről. A letöltő házban is lehetnek váratlan események, de ott jobban meg lehet tervezni a közös munkát.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: A börtönben végzett szociális munka módszerei még nincsenek kidolgozva, ez a feladat ránk, a területen tevékenykedő szakemberekre marad. Abban egyetértek, hogy más a munka jellege az előzetes házban és más a letöltő házban.

Katona Csilla, Magyar Testvéri Börtöntársaság: Szerintem az, hogy közösen dolgozzuk ki a börtönben végzett szociális munka alapjait, teljesen kivitelezhető, de ez team-munka kell hogy legyen a nevelőkkel és a pártfogókkal együtt.

Marinkó Csaba bv. százados, Szegedi Fegyház és Börtön: Én úgy látom, hogy az a tendencia: a fogvatartottnak és nekünk is jobb, ha a civilek segítik a munkákat. Nálunk nagyon megy az iskola, három szinten is folynak a képzések, valamint lehetőség van szakma tanulására és személyiségfejlesztő tréningeken való részvételre. Mikor a pszichoszociális részleg vezetőjeként dolgoztam, gyakran úgy tuskoltam be egy-egy embert az ilyen tréningekre, aztán a végén jött oda hozzám elmesélni, hogy olyan kapcsolódási pontokat tapasztalt, melyeket az eddigi élete során soha. Ezek is eredmények, ha kicsik is, azért fontosak. De azért azt el kell tudni fogadnotok, hogy a büntetés-végrehajtásnak az a fő célja, hogy az elítélt letöltse a büntetését és a biztonság élvez prioritást. Nehéz ugyan megtalálni a helyes határmezsgyét, de nem azért van a börtön, hogy az tetsszen a benne élőknek. Úgy látom, hogy megindult valamiféle kommunikáció a büntetés-végrehajtás és a civil szféra szakemberei között, ami nagyon hasznos és mindenképpen folytatni kell. A fejekben tisztán kell tartani a határokat.

Végh József, Barabbas Társaság: Természetesen nem kell, hogy olyan legyen a börtön, ahol jó az elítélteknek. Az a cél, hogy olyan hely legyen, ahonnét jó kijönni és kint maradni.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Mi megértjük, hogy az elítélt elsősorban a börtönbüntetését tölti és a börtön adottságai sem mindig ideálisak a programjainkhoz. Sok helyen az ügyvédi beszélőben tartjuk az órákat.

Kérdező, Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet: Ahol én dolgozom, ott rettenetes a zsúfoltság, 16-17 személyes zárkák vannak, illetve még negyven fősek is. Talán most fog valami változni, megkezdődött az átépítés. Van általános iskolai felső tagozatos

képzés, ezen kívül számítógép-kezelő, festő-mázoló, betanított pék és nehézgépező szakmákat lehet tanulni. Még szeretnénk zöldségfeldolgozó képzést is indítani. Jelenleg 1200 emberből csak 400 dolgozik. Sajnos, ezek az épületek nem erre vannak tervezve, s nem könnyű megoldani se a képzéseket, se a civilek programjait. A legfontosabb számunkra a biztonság, hogy az elítélt ne szökjön meg és ne legyen öngyilkos. Itt az egészen apró dolgok is nagy kihívást jelentenek. Ami kint nem számít, az bent egészen más színezetet kap.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Ugyan nagyon fiatal még a hálózat építő programok, de azért szeretném megkérdezni, hogy milyenek az eddigi tapasztalataitok?

Szántó Eszter, AVP Hungary Közhasznú Egyesület: A program működtetése sok szempontból is nagy kihívást jelent. A büntetés-végrehajtásban dolgozókkal el kell tudni fogadtatni magunkat, össze kell csiszolódnunk a közös munka során. Ahol eddig nem volt tréning, ott bizonyos dolgokat nehezen viselnek el, pl. a munkáját. Ez persze szervezetektől is függ, van, ahol könnyebben megy az összeszokás, van, ahol nehezebb együttműködni.

Kérdező, Magyar Helsinki Bizottság: Végeláthatatlan ez a vita. Mi felügyelet nélkül beszélhetünk a börtönben bármikor bárkivel. Minket soha senki nem támadott meg. Azon emberek esetében, akikhez nagyon ritkán jön bárki is, erre kicsinek látom az esély. Nyilván azért kellene valamiféle biztonsági intézkedések.

Lengyel Béláné pártfogó: Én 12 éve dolgozom pártfogóként Csepelen, időnként nagyon rázós helyekre megyek családlátogatásra, de soha semmilyen atrocitás nem ért még.

Marinkó Csaba bv. százados, Szegedi Fegyház és Börtön: Javaslom, hogy ezt a biztonsági kérdést egyszer külön témaként dolgozzuk fel, erről egy külön beszélgetést lehetne szervezni. Azért szeretném megjegyezni, hogy mi vagyunk a fogvatartottakkal ott éjjel-nappal és nem ti, több a tapasztalatunk.

Dézi Annamária, AVP Hungary Közhasznú Egyesület: A legtöbb helyen azért elég jó az együttműködés a nevelőkkel. Ők is elismerik, hogy rengeteg munkát veszünk le a vállukról. A fogvatartottak is nyugodtabbak.

Marinkó Csaba bv. százados, Szegedi Fegyház és Börtön: Ezzel teljesen egyetértek, néha szégyen, hogy mennyire nincs időnk a fogvatartottakra.

Kérdező, Baracska Országos Büntetés-végrehajtási Intézet: Nálunk Baracska kb. 110 fő jut egy nevelőre, 480 a pártfogókra. Ilyen létszámmal nem lehet minőségi munkát végezni.

Csáki Anikó, Váltó-sáv Alapítvány: Szerintem egy ideje átsaptunk a program utolsó pontjára. Rengeteg dolgot hallottunk a két nap alatt, most van lehetőség mindezek lezárására, a tapasztalatok összegzésére.

Lengyel Béláné, pártfogó: Én nagyon hasznosnak találtam a konferenciát, szerintem több ilyen szakmai fórumra lenne szükség. Egyedül azt hiányoltam, hogy kevés szó esett a fiatalokról.

Mészáros Mercedes, Váltó-sáv Alapítvány: Majdnem minden javítóintézzettel van kapcsolatunk. Ők inkább pedagógiai módszerekkel dolgoznak, nagyon sokrétű programjaik vannak. Érdemes lenne saját középiskolát indítaniuk, hiszen náluk az oktatás jóval kiemeltebb szerepet játszik.

Csáki Anikó, Váltó-sáv Alapítvány: Ha más hozzászólás nincs, köszönöm szépen mindenkinek az aktív részvételt.